

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cansu ŞAHAN BALCI

ANTALYA AKSU İLÇESİNDE MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ
ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARININ İNCELENMESİ

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cansu ŞAHAN BALCI

ANTALYA AKSU İLÇESİNDE MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ
ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARININ İNCELENMESİ

Danışman

Doç. Dr. İlkay KUTLAR

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Cansu ŞAHAN BALCI'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Tülin SEPETCİ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. İlkay KUTLAR (İmza)

Üye : Prof. Dr. Şerife Gözde YİRMİBEŞOĞLU (İmza)

Tez Başlığı: Antalya Aksu İlçesinde Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algılarının İncelenmesi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 22.06.2023

Mezuniyet Tarihi : 13/07/2023

İmza
Prof. Dr. Engin KARADAĞ
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Antalya Aksu İlçesinde Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algılarının İncelenmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Cansu ŞAHAN BALCI

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

04 / 07 / 2023

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Cansu ŞAHAN BALCI
Öğrenci Numarası	202052046012
Anabilim Dalı	Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet
Programı	Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. İlkay KUTLAR
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Antalya Aksu İlçesinde Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algılarının İncelenmesi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2126344660
Rapor Tarihi	04.07.2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %15 Alıntılar dahil: %17
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 88 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim. Gerekçe: Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. İmza Doç. Dr. İlkay KUTLAR	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
GRAFİKLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİMDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim	4
1.2. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	5
1.3. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Tarihsel Gelişimi.....	8
1.4. Türkiye’de Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Amacıyla Yürütülen Çalışmalar	9
1.4.1. Ana- Kız Okuldayız Kampanyası (AKOK)	9
1.4.2. Kızımın Büyük Hedefleri Projesi (Geleceğin Aydın Kızları Projesi).....	9
1.4.3. Özellikle Kız Çocuklarının Okullaşma Oranının Artırılması Projesi I-II	10
1.4.4. Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi (MESGEP).....	10
1.4.5. Girişimcilikte Önce Kadın Projesi	10
1.4.6. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP)	11
1.4.7. Baba Beni Okula Gönder	11
1.4.8. “Kardelenler”- Türkiye’nin Çağdaş Kızları	12
1.4.9. Bilim ve Teknolojide Kız Çocuklar (Girls Can STEM)	12
1.4.10. Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi.....	12
1.4.11. Bal Arıları Mühendis Oluyor Projesi	12
1.4.12. TAP Vakfı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programı	13
1.4.13. Benim Madame Curie’m	13
1.4.14. Haydi Kızlar Okula	13
1.4.15. Türkiye’nin Mühendis Kızları.....	14
1.4.16. Mor Sertifika Programı	14
1.5. Mesleki ve Teknik Eğitimde Toplumsal Cinsiyet	14
1.5.1. Literatürde Yapılan Çalışmalar	17

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA DENEYİMİ

2.1. Araştırma Deneyimi	20
2.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	20
2.1.2. Araştırmanın Yöntemi ve Örneklemi	21
2.1.3. Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi	23
2.1.4. Sayıtlar	25
2.1.5. Sınırlılıklar	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Bulgular ve Yorumlar	26
3.1.1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri	26
3.1.2. Öğrencilerin Hane İçi Görevlerin Paylaşımı Boyutunda Toplumsal Cinsiyet Algısı	28
3.1.3. Öğrencilere Göre Okulların Cinsiyeti	31
3.1.4. Güce Dair Toplumsal Cinsiyet Algısı: Sınıf Başkanlığı	34
3.1.5. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği Hakkındaki Görüşleri	35
3.1.6. Öğrencilerin Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Tanımlamaları	40
3.1.7. Öğrencilere Göre Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrışmanın Nedenleri	41
3.1.8. Öğrencilere Göre Medyada Toplumsal Cinsiyet	50
3.1.9. Öğrencilere Göre Öğretmen Tutumları ve Toplumsal Cinsiyet	52
3.1.10. Toplumsal Hayatta Cinsiyet Eşitsizlikleri ile İlgili Öğrenci Görüşleri ve Deneyimleri	57

SONUÇ	60
KAYNAKÇA	65
EKLER	70
EK 1- Görüşme Formu	70
EK 2- Görüşme Kodları	73
EK 3- İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Oluru	74
ÖZGEÇMİŞ	75

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Cinsiyete Göre Seçilmiş Göstergeler	7
Tablo 1.2. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrenci ve Öğretmenlerinin Cinsiyetlere Göre Dağılımı 2021-2022 Öğretim Yılı	15
Tablo 1.3. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Genel Ortaöğretim İçindeki Oranı	15
Tablo 1.4. Yıllara göre Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nde Öğrenci Sayılarının Toplam Sayı İçindeki Oranı	16
Tablo 2.1. Öğrencilere Ait Sosyo-Demografik Veriler	22
Tablo 3.1. Öğrencilerin Anne- Baba Meslekleri	26
Tablo 3.2. Hane Halkı Geliri (TL).....	27
Tablo 3.3. Hane İçi Görev Dağılımı	29
Tablo 3.4. 2008 Öncesi Teknik Eğitimin Cinsiyetlere Göre Dağılımı	42
Tablo 3.5. Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kollarında İstihdam Edilenlerin Oranı (%)	45
Tablo 3.6. Yıllar İtibariyle Tarım Sektöründe İstihdam Edilen Kadınların İşteki Çalışma Durumu (%).....	46
Tablo 3.7. Öğrencilerin Meslekler Hakkındaki Cinsiyet Tercihleri	47

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1. Cinsiyete Göre En Az Bir Eğitim Düzeyini Tamamlayanların Oranı (%)..... 6

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AKOK	: Ana- Kız Okuldayız Kampanyası
AMP	: Anadolu Meslek Programı
ATP	: Anadolu Teknik Programı
CEID	: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği
ERG	: Eğitim Reformu Girişimi
ETCEP	: Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi
KADER	: Kadın Adayları Destekleme Derneği
KEP	: Kızların Eğitimi Projesi- Özellikle Kız Çocuklarının Okula Devam Oranının Artırılması Projesi I-II
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MESGEP	: Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi
MTAL	: Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
STEM	: Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Bilim
TAP Vakfı	: Türkiye Aile Planlaması Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Federasyonu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
WEF	: Dünya Ekonomik Forumu

ÖZET

Bireyin toplumsal cinsiyeti fark etme ve içselleştirme sürecinin okul öncesi dönemde aile içerisinde başladığı bilinmektedir. Daha sonra okul ve eğitim ortamlarında bu süreç devam etmektedir. Erken yaşlardan itibaren birey tarafından öncelikle fark edilen toplumsal cinsiyet rolleri, eğitim ortamlarında deneyimlenerek kalıcı hale gelmektedir. Hak temelli bir bakış açısı içerisinde değerlendirildiğinde tüm eğitim sistemleri her iki cinsiyet için eşit derecede ulaşılabilir olmalı ve en yüksek faydayı sunmalıdır. Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği toplum refahı ve bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine olanak sağlayacak şekilde tüm bireyler için eğitimin her aşamasında sağlanmalıdır.

Bu araştırmanın amacı, Antalya Aksu ilçesinde yer alan Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nde eğitim almakta olan kadın ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını anlamak, öğrencilerin cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları konusunda bilgi ve farkındalık düzeylerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda Aysel Akın - Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden toplamda 20 öğrenci ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Elde edilen verilere göre öğrencilerin toplumda var olan eşitsizlik durumlarıyla günlük yaşamlarında sık sık karşılaştıkları anlaşılmıştır. Özellikle kadın öğrenciler kendilerini kamusal alanda baskı altında hissetmektedir. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısının şekillenmesinde aile yapısı, gelir düzeyi, çevre, medya, okul ve kültür etkili olmaktadır. Öğrencilerin görüşleri incelendiğinde cinsiyet eşitliğine duyarlı bir bakış açısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bireysel olarak toplumda cinsiyetlerinden dolayı yaşadıkları sorunların farkındadırlar. Karşı cinsin yaşadıklarına dair çıkarımları mevcuttur. Ancak bu durumu hali hazırda var olan ataerkil toplum pratiklerine dayandırmaktadırlar. Bu açıdan özellikle kadın öğrencilerin şu anki yaşamlarında ve gelecekte iş hayatında ve günlük yaşamda ikincil konumda kalmayı kabul ederek bu durumu içselleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde kadın öğrenci olmak, toplumsal cinsiyet rollerine göre oluşturulmuş okul dinamiklerine sürekli olarak ve yoğun biçimde maruz kalmak anlamına gelmektedir.

Özetle toplumda var olan ayrıştırıcı ataerkil yapı Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin geçmişten gelen kendine has pratikleri ile güçlenerek öğrencileri de doğrudan etkilemekte ve onların toplumsal cinsiyet algısını şekillendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Mesleki Eğitim.

SUMMARY

A STUDY ON STUDENTS' PERCEPTIONS OF GENDER IN VOCATIONAL SCHOOLS: THE CASE OF ANTALYA – AKSU

It is known that the process of recognizing and internalizing the individual's gender begins in the family in the preschool period. Later, this process continues in school and educational environment. Gender roles, which are primarily noticed by the individual at an early age, become permanent by experiencing in educational environment. From a right-based perspective, all education systems should be equally accessible and offer the highest benefit to both genders. Gender equality in education should be ensured at every stage of education for all individuals in a way that will enable welfare and individuals to realize themselves.

This research aims to understand the gender perceptions of students studying at Vocational and Technical Anatolian High Schools in Antalya Aksu, reveal students' knowledge and awareness levels about gender and gender concepts, explain gender-based inequalities in vocational education activities with the students' own views. In this study, in-depth interviews were conducted with 20 students from Aysel Akın - Klaus Wagner Vocational and Technical Anatolian High School and Aksu Aircraft Maintenance Technology Vocational and Technical Anatolian High School.

In this context, it has been understood that the participants frequently encounter the inequalities existing in the society in their daily lives. Especially female students feel themselves under pressure in public. Family, income, environment, media, school and culture are effective in shaping the gender perception of the participants. It is also understood that they are sensitive to gender equality. Individually, they are aware of the problems they experience in society because of their gender. They are aware of the gender struggle. However, they think that this situation is because of the patriarchal society practices. In this respect, it is concluded that especially female students internalized this situation by accepting to stay in a minor position in their lives and in the future in business and daily life. Being a female student in a Vocational and Technical Anatolian High School means being constantly and intensely exposed to school dynamics based on gender roles.

To sum up, the discriminative patriarchal structure existing in the society is strengthened by the unique practices of Vocational and Technical Anatolian High Schools and it directly affects the students and shapes their perception of gender.

Keywords: Education, Gender Equality, Vocational Education.

TEŞEKKÜR

Bu araştırma için beni yönlendiren karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan değerli danışman hocam Doç. Dr. İlkey KUTLAR'a teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin her aşamasında beni yalnız bırakmayan aileme, arkadaşlarıma sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım. Anlayışı, desteği ve teknik bilgisi ile bu süreçte beni hiç yalnız bırakmayan sevgili eşim Turgut BALCI'ya teşekkür ederim.

GİRİŞ

Cinsiyet kavramı kadın ve erkek olarak her iki varlığın biyolojik farklılıklarını açıklayan bir kavramdır. Kadınların doğurganlık özelliği varken erkeklerin bu özelliğe sahip olmaması biyolojik cinsiyet kapsamındadır. Toplumsal cinsiyet ise biyolojik cinsiyeti aşan bir bakış açısı ile kadın- erkek ilişkilerini ve rollerini açıklayan, bu ilişkinin toplumsal ilişkilere yansımalarını ele alan bir kavramdır (Öztürk, 2015). Bakım ve temizlik işlerinin kadınlar tarafından daha iyi yapılacağına dair inanış, kız çocuklar için pembe renkli kıyafetler seçilirken, erkek çocuklar için mavi rengin seçilmesi gibi durumlar toplumsal cinsiyetin tezahür ettiği bazı durumlara örnektir (Göktaş, 2020).

Toplumsal cinsiyet, farklı toplumlarda farklı biçimlerde gözlenmektedir. Aynı zamanda cinsiyetlere yüklenen görev ve sorumlulukların birçok değişkene bağlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Coğrafi bölge, genel ekonomik durum ve gelir düzeyi, siyasal yapı, eğitim sistemi, aile yapısı, din gibi etmenler toplumsal cinsiyetin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Colley vd., 2003).

Bireyin toplumsal cinsiyeti fark etme ve içselleştirme sürecinin okul öncesi dönemde aile içerisinde başladığı bilinmektedir. Daha sonra okul ve eğitim ortamlarında bu süreç devam etmektedir. Erken yaşlardan itibaren birey tarafından öncelikle fark edilen toplumsal cinsiyet kavramı içerisindeki kadınlık ve erkekliğe dair roller, eğitim ortamlarında deneyimlenerek kalıcı hale gelmektedir (Sayılan, 2008). Hak temelli bir bakış açısı içerisinde değerlendirildiğinde tüm eğitim sistemleri her iki cinsiyet için eşit derecede ulaşılabilir ve en yüksek düzeyde fayda sağlanabilen bir sistem üzerine inşa edilmelidir. Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği toplum refahı ve bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine olanak sağlayacak şekilde tüm bireyler için eğitimin her aşamasında sağlanmalıdır. Ülkemizde ve küresel düzeyde eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik birçok adım atılmıştır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 4. maddesinde "Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve dil ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz." ifadesi kullanılmaktadır. Bu kanun içerisindeki 8. maddede ise "Eğitimde kadın erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır." denmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Pekin Deklarasyonu hak temelli bir bakış açısı ile cinsiyetlerin temel eğitimden eşit şekilde faydalanmaları hususunda gerekli düzenlemelerin devletler tarafından yapılmasını güvence altına almaktadır (Ecevit, 2011).

Connell'e (1998) göre, okullar açık toplumsal cinsiyet rejimlerine sahiptir. Spor, dans, konu seçimi, sınıf disiplini, yönetim gibi pratiklerle hem öğrenciler hem de okul personeli arasında çeşitli kadınlık ve erkeklik rolleri kurulur. Özellikle öğrenciler arasında açıkça, bazı toplumsal cinsiyet örüntüleri hâkimdir. Bu örüntüde kadın öğrenciler genellikle ikincil konumlarda yer alır. Okullar toplumsal cinsiyet tanımlarının, ilişkilerinin ve farklılıklarının en kolay aktarıldığı yerlerdir (Arnot, 2012). Bu boyutta ülkemizde mesleki ve teknik liseler, toplumsal cinsiyetin yansımalarının açık bir şekilde gözlemlenebildiği okullardandır. Bu boyutta yapılan araştırmalarda da meslek liselerinde kadın öğrenciler ile aynı dersleri almalarına rağmen, erkek öğrencilerin, kadın öğrencilerin yeterliliklerini sorguladıkları, aynı müfredat işlenmesine rağmen, kadın öğrencilerin aynı becerilere erişemeyeceklerine dair fikirlerinin mevcut olduğu saptanmıştır (Öztürk, 2012).

MEB 2022 İstatistikleri 'ne göre mesleki ve teknik liselerin çocuk gelişimi ve sağlık hizmetleri alanlarında kadın öğrencilerin daha fazla yer aldığı, mobilya, elektronik gibi alanlarda ise erkek öğrencilerin sayısının daha fazla olduğu bilinmektedir.

Son yıllarda özellikle cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve eğitim ilişkilerine dair birçok araştırma yürütülmektedir. Mesleki eğitime verilen önemin artması ve ülkelerin eğitim sistemlerinde mesleki eğitim boyutunda reform adımlar atması bu ortamlardaki toplumsal cinsiyet örüntülerinin izlenmesine yönelik bir ihtiyaç oluşturmuştur. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet konusundaki algılarının belirlenmesi, araştırmacılara, eğitim programı tasarlayan uzmanlara ve ilgili kurumlara, devletlerin eğitim politikalarını belirleyenlere ve bu programların uygulayıcılarına tüm süreçte kullanabilecekleri deneyimi ve bilgileri sağlamasından dolayı konuya dair önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın çıkış noktası, toplumsal cinsiyetin mesleki ve teknik liselerde eğitim almakta olan öğrenciler tarafından nasıl deneyimlendiğini görmek, öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını tespit etmek ve bu kavramın öğrencilerin hayatlarındaki yansımalarını ortaya koymak ve ilgili düşüncelerini almak olmuştur çünkü liseli öğrencilerin kadın/erkek olma ve dönüşüm süreçleri ile kadınlık/erkeklik söylemlerinin oluşumu ve dönüşümü ve bunları etkileyen faktörler hakkındaki görüş ve deneyimleri toplumsal cinsiyet kavramının eğitimdeki izdüşümleridir.

Ayrıca, toplumda kadınlara ve erkeklere yüklenen rollerin öğrenciler açısından nasıl bir anlam ifade ettiğinin araştırılması, öğrencilerin kadınlık, erkeklik ve toplumsal cinsiyete dair bilgilerinin ve düşüncelerinin ortaya konması, mesleki eğitimde toplumsal cinsiyet rollerinin etkisinin araştırılması bakımından fayda sağlayacaktır. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının tespit edilmesine bu anlamda gereksinim duyulmaktadır.

Bu çalışma, MEB'e bağı Antalya Aksu İlçesinde bulunan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırma yöntemi olarak bir nitel veri toplama yöntemi olan derinlemesine görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Bu sayede öğrencilerin konu ile ilgili genel düşünceleri ile konuyla bağlantılı diğer görüşlerinin de alınması hedeflenmiştir. Örneklem büyüklüğü 20 öğrencidir. Antalya ili Aksu ilçesinde bulunan iki Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde farklı sınıf düzeylerinde öğrenim görmekte olan 10 kadın ve 10 erkek olmak üzere toplam 20 öğrenciye ulaşılarak görüşmeler tamamlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde; literatür taraması yapılarak, cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve eğitim ile mesleki eğitim kavramlarına değinilmiştir. Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi amacıyla yürütölen çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Sonra da Türkiye'de yer almış benzer bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde; eğitim, toplumsal cinsiyet ve mesleki eğitim göz önünde bulundurularak araştırma konusu belirtilmiş, araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın yöntemi ele alınarak, araştırmada kullanılan model, evren ve örneklem, verilerin ve veri toplama aracının özellikleri açıklanmış, verilerin değeriendirilmesine ilişkin bilgiler verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde; öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ortaya konmuş ve bu bulgular yorumlanmıştır. Öğrencilerin demografik bilgileri ile toplumsal cinsiyete dair algıları kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet perspektifinde tartışılmıştır. Bu bölümde, yürütölen bu nitel çalışmanın genel değeriendirmesi yapılarak, görüşmelerden elde edilen bilgiler yorumlanmış, varılan sonuçlara uygun öneriler getirilerek çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİMDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim

Cinsiyet, bireyin doğuştan getirdiği biyolojik özelliklerini tanımlar. Toplumsal cinsiyet ise kadını ve erkeği tanımlayan, biyolojik olmayan özelliklerdir. Kadının ve erkeğin toplumsal normlar içerisinde nasıl olmaları ve/veya nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin sınırları açıklar. Değişkendir; kültüre, ülkeye, tarihsel döneme göre değişir. Sabit değildir; sosyal dinamiklere ve bireysel tercihlere bağlı olarak değişir. Farklılaşır; toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre ve etnik gruplara göre ve aldığı eğitime göre değişkenlik gösterebilir.

Oakley’e göre göre “cinsiyet” biyolojik olarak kadın ve erkek farklarını açıklarken, “toplumsal cinsiyet” kadın ve erkek olma durumlarına odaklanır ve bu farkın toplumdaki eşit olmayan kadınlık ve erkeklik deneyimlerini içermektedir (Oakley, 1972). Toplumsal cinsiyet kavramı içerisinde kadınlar ve erkekler için kalıplaşmış davranış normları mevcuttur ve toplum içerisindeki her kadın ve erkekte ömrü boyunca bu kalıplaşmış davranışları sergilenmesi beklenir. Cinsiyetlere atfedilen roller ve görevler bireylerin toplumsal cinsiyet rolleri olarak tanımlanır. Bu roller bireylerin toplumdaki yerlerini de belirler. Toplumsallaşma süreci içerisinde roller kendini sürekli olarak yeniden üretirler. Toplumsal cinsiyet rolleri, daha önce belirtildiği gibi kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıktan ziyade, toplumsal, sorumluluklarının farklılığına işaret eder. Bu kavram, toplumun kişiyi cinsiyetine göre nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve ondan nasıl davranışlar beklediği ile ilgili örüntüler de sunmaktadır. Bu yönüyle toplumsal cinsiyet toplum içindeki bireyi ve toplumsallaşma süreci ile bireyin toplumla olan ilişkisini doğrudan etkileyen bir olgu olarak kabul edilir.

Eğitim de bireyin toplumsallaşma sürecinin içerisinde yer alır. Toplumsal cinsiyet rolleri bireylerin eğitim hayatları boyunca eğitim ortamlarında kendini yeniden üretmeye devam eder. Kadın ve erkeğin toplumdaki işlevleri, sorumlulukları, hakları, üretim sürecindeki konumları gibi hususlar, okul içerisinde de toplumsal cinsiyete göre şekillenmektedir.

Connell’e (1998) göre, okullar açık toplumsal cinsiyet biçimlerini içermektedir. Spor, dans, konu seçimi, sınıf disiplini, yönetim gibi pratiklerle hem öğrenciler hem de okul personeli arasında çeşitli kadınlık ve erkeklik rolleri kurulur. Özellikle öğrenciler arasında açıkça, bazı toplumsal cinsiyet örüntüleri hâkimdir. Bu örüntüde kadın öğrenciler genellikle

ikincil konumlarda yer alır. Ataerkinin sürdürüldüğü yerlerden biri olarak okullar toplumsal cinsiyet tanımlarının, ilişkilerinin ve farklılıklarının en kolay aktarıldığı yerlerdir (Arnot, 2012). Okullar yapısal düzenlemeler ve gündelik pratikler ile baskıcı ideolojileri yeniden üretmektedir. Okullarda varolan egemen kültür, ezilen gruplar için son derece önemli olan bilgi ve deneyimleri önemsiz gibi gösterir. Yani kadınlar, ırksal azınlıklar ve işçi sınıfı gibi ezilen gruplar gibi göz ardı edilir (Aronowitz, 1987).

1.2. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitimin her aşamasında çocukların her türlü kalıp yargıdan uzak biçimde, en ideal biçimiyle eşit haklar sağlanması, eşit fırsatlar tanınması ve eşit muamelenin güvence altına alınması anlamına gelir. Bu hedefe, eğitime erişim, eğitim ortamları ve süreçleri ile eğitim yönetiminin kız ve erkek çocukların farklı öncelikleri, ihtiyaçları ve beklentilerini dikkate alan plan, program, politika ve uygulamalar aracılığıyla ulaşılabilir (ETCEP, 2016).

Toplum düzeninde egemen olan ataerkil yapı eğitim sistemlerini etkilemektedir. Bireyin doğumundan itibaren düşünüldüğünde, ev dışına çıkarak yer aldığı ilk sosyalleşme alanı okuldur. İlk kez eğitim ortamında yer alan çocuk, aile ve çevresinde mevcut olan toplumsal cinsiyete dair eşitsizlik durumlarının, okul ortamlarında da devam ettiğini deneyimler. Türkiye’de var olan ataerkil düzen, kız çocuklarının aldıkları eğitimi ikinci plana itmekte, kadınların hane içi rolleri konusunda gelişmesini ve bu amaçla yetiştirilmelerini öncelemektedir. TÜİK verilerine göre 2022 yılında 5-17 yaş arasındaki kız çocukların %55,2’si, erkek çocukların ise %49,9’u çeşitli ev işlerinde ailelerine yardımcı olmaktadır. Aynı araştırmaya göre erkek çocukların %16’sı, kız çocukların %28’i ev işlerine haftada sekiz saatten fazla zaman ayırmaktadır. Eğitim bu süreç içerisinde ikinci planda kalmaktadır. Cinsiyetlerinden dolayı, bireylerin eğitime erişiminin olmaması veya kısıtlı olması durumu, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak tanımlanır.

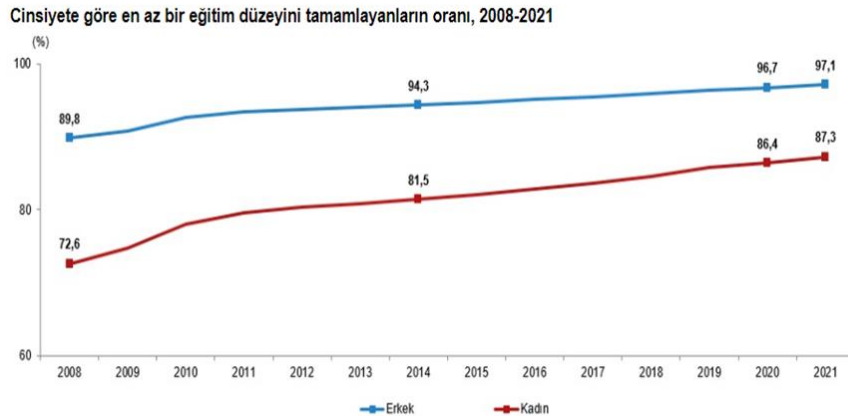
UNESCO, Küresel Eğitim İzleme Raporu 2018’in eki olarak yayımlanan toplumsal cinsiyet incelemesinde, eğitime katılım ve öğrenme çıktıları bakımından kadınların ve erkeklerin fırsatlarını eşitlemenin eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği için gerekli ancak yetersiz olduğunu vurguluyor ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedenlerini ve/veya sonuçlarını görebileceğimiz alanları şöyle sıralıyor:

1. Eğitim fırsatları: Okullaşma oranları, öğrenme çıktıları vb.

2. Toplumsal cinsiyet normları, değerleri ve tutumları: Erken yaşta ve zorla evliliklerin yaygınlığı; aile içi şiddete yönelik tutumlar, aile planlaması kararlarına katılım; istihdama katılım vb.
3. Eğitim sistemi dışındaki kurumlar: Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklayan mevzuatın varlığı; devletin ilgili uluslararası sözleşmelere taraf olup olmadığı vb.
4. Eğitim sistemindeki yasalar ve politikalar: Eğitim hakkının anayasada herkes için tanınıp tanınmadığı; eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir politikanın var olup olmadığı vb.
5. Kaynak dağılımı: Öğretmenler arasında ücret eşitliği; eğitim yardımlarından yararlanma vb.
6. Öğretme ve öğrenme pratikleri: Öğretmenlerin ve öğrencilerin toplumsal cinsiyete dair tutumları ve etkileşimi vb.

Türkiye’de kız çocuklarının okullaşma oranını artırmak amacıyla yapılan tüm çalışmalara rağmen, bu oranlar halen düşüktür. Türkiye’de özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizde bulunan kırsal bölgelerde okullaşma oranlarının düşüklüğü eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği durumunu yansıtmaktadır. Kız çocukları, erken okul terki olarak adlandırılan, örgün eğitimi bırakma riski ile erkek öğrencilere kıyasla daha fazla karşı karşıya kalmaktadır. Ekonomik durumu yüksek düzeyde olan ailelerin kız çocuklarının eğitim seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye’de artan milli gelire rağmen, kız çocuklarının iki yıldan daha az eğitim görme oranları %6’dır. Doğu ve Güneydoğu Bölgelerimizdeki şehirlerde bulunan kızlar arasında ise bu oran %4 düzeyindedir (UNESCO, 2022).

Grafik 1.1. Cinsiyete Göre En Az Bir Eğitim Düzeyini Tamamlayanların Oranı (%)

Grafik 1.1’de görüldüğü gibi 2008-2021 yılları arasında en az bir eğitim düzeyini tamamlayanların oranı kadınlarda %87,3 düzeyindeyken, bu rakam erkeklerde %97,1’dir. Kadınların en az bir eğitim düzeyini tamamlama oranları artma eğilimindedir. Kız çocuklarının okula devam edememesi ya da okula devam edemeyen çoğunluğun kadınlardan oluşması, eğitim sistemi içerisinde yeniden üretilen eşitsizliklerle ve ayrımcılığa dayalı uygulamalarla ilgili somut örneklerden yalnızca birini oluşturmaktadır.

Tablo 1.1. Cinsiyete Göre Seçilmiş Göstergeler

Göstergeler	Kadın	Erkek	Toplam
Okuryazar olmayan nüfus oranı (25+ yaş)	6,1	1,0	3,5
Yüksekokul veya fakülteden mezun nüfus oranı (25+ yaş)	20,9	25,1	23,0
İstihdam oranı (15+ yaş)	28,0	62,8	45,2
İşgücüne katılma oranı (15+ yaş)	32,8	70,3	51,4
İşsizlik oranı (15+ yaş)	14,7	10,7	12,0
Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2021			
TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2021			

Tablo 1.1 göstermektedir ki 25 yaş ve üstü okuryazar olmayan kadınların oranı %6,1 iken erkeklerin oranı %1,0’dır. UNICEF tarafından Türkiye’de kız çocuklarının eğitime erişimleri boyutunda bazı sorunlar tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

1. Okulların çocukların ikametlerinden uzakta bulunması ve ailelerin kız çocuklarının bu uzaklıktaki okullara yalnız başına göndermek istememeleri;
2. Ailelerin ekonomik durumlarının iyi olmaması;
3. Ailelerin kız çocuklardan daha çok erkek çocukları önde tutan tutumları;
4. Aile ekonomisine katkı sağlamaları için çocukların çalıştırılması veya ev işlerinde yardımcı olmalarının istenmesi;
5. Kız çocuklarının en kısa sürede evlenmelerinin istenmesi;
6. Eğitim almış kadın sayısının az olması nedeniyle kız çocuklarının rol model alabilecekleri kadınların nadir olması ya da hiç olmaması (Adıgüzel, 2013).

Eğitim almaları gereken kritik dönemlerde eğitim alamayan kız çocukları, toplumda kendilerinden daha güçlü olan erkeklerin istekleri doğrultusunda hayatlarını devam ettirmek zorunda kalmakta, ataerkil düzen içerisinde ikincil konumda var olmaktadır. Eğitime erişememe ve eğitim alamama sonucunda oluşan istihdama katılmama ve gelir elde edememe ile bu düzen devam etmektedir. Kadınların içinde bulundukları bu durumdan kurtulabilmeleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için devlet tarafından eğitim başta olmak üzere, tüm kurumların dâhil edildiği projeler ve çözüm politikaları geliştirilmelidir.

Küresel ölçekte 15 yaş ve üzeri 758 milyon okuma yazma bilmeyen dünya nüfusunun üçte ikisini kadınlar oluşturmakta ve kadınlar eğitimin bütün düzeylerinde daha düşük oranda yer almaktadırlar (UNESCO, 2022).

Ayrıca dünya çapındaki göstergelere bakıldığında, geleneksel cinsiyet rolleri ve kalıp yargıları tüm eğitim sistemlerinde mevcuttur ve bu durum eğitimin mesleğe, bilgiye, gelire ulaşma, kariyer yapma, toplumsal ve siyasal katılım gibi kazanımlara ulaşma boyutundan da kadınların aleyhine bir sürecin devam ettiğini göstermektedir (UNESCO, 2022).

Dünya Ekonomik Forumu (WEF), 2020 Cinsiyet Eşitliği Raporu'nda dünya ülkelerinin cinsiyet eşitliğine göre sıralandığı listenin ilk sıralarında İzlanda, Norveç, Finlandiya ve İsveç bulunurken, Batı Avrupa, ortalama %76,7 ile cinsiyet eşitliğinin en yüksek olduğu bölge olurken, Türkiye'nin de yer aldığı Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesi, yüzde 60,5 ile cinsiyet eşitliği konusunda en geridedir (WEF, 2020).

1.3. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Tarihsel Gelişimi

Tarih boyunca toplumsal cinsiyet rolleri özellikle kadınlar için toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi eğitim boyutunda da ayrıştırıcı ve kısıtlayıcı durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsan haklarına dair gelişmelerin yaşanmasıyla beraber kadınların eğitime dair istekleri de ortaya çıkmıştır. 18. Yüzyılda Sanayi Devrimi'nin ihtiyaçları ve Aydınlanma felsefesi ile bu düşünceler gelişmiş Amerikan Bağımsızlık (1776) ve Fransız İnsan Hakları (1789) bildirgeleriyle eğitimde eşitliğin sağlanması amacıyla önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu kapsamda eğitim, en önemli değişim ve dönüşüm araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple eğitimin nüfusun tüm kesimlerini kapsayan bir toplumsal yapı olarak şekillendirilmesi J. Locke ve Rousseau gibi düşünürler ile başlamıştır ve hala devam etmektedir. (Tan, 2008). Söz konusu gelişmelerin ardından kadınların da erkekler gibi resmi bir eğitim programı kapsamında eğitim almalarına yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Fenelon'a ait 1687'de yayınlanan Kızların Eğitimi adlı eseri bu kapsamda çağın şartlarıyla değerlendirildiğinde önemli fikirler içermektedir (Fenelon, 1708; Karagöz ve Şanal, 2015).

Mary Wollstonecraft'a ait Kadın Haklarının Savunusu, kadınların eğitime yönelik eşitlikçi fikirleri içeren ilk eserlerden biridir (Wollstonecraft, 2012). Wollstonecraft bu eserinde kadınların da erkekler gibi eğitim almaları halinde, bilgi düzeylerini artırarak erkekler gibi entelektüel konularda kendilerini geliştirerek bilim ve siyaset gibi alanlarda çalışabileceklerini ifade etmiştir (Burke, 1951).

1948'de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile kadınların birçok alandaki eşitlik talepleri ile eğitime dair talepleri de sonuca ulaşmıştır. Devletlerin, bildirgeyi kabul

etmeleri ile eğitimde eşitlik kavramı yasa ile korunan bir hak haline gelmiştir. Bu alanda sivil toplum hareketleri gelişmiş ve hak temelli yaklaşımlar eğitim sistemlerine yansımaya başlamış, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla çalışmalar başlatılmıştır (Avrupa Komisyonu, 2009).

1.4. Türkiye’de Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Amacıyla Yürütülen Çalışmalar

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmenin bir yolu da eğitim politikalarıdır. Bu politikalar toplumun siyasal, ekonomik ve kültürel yapılarına göre şekillenmektedir. Türkiye’de eğitim politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasından sorumlu kuruluş olarak Milli Eğitim Bakanlığı, belirlenen politikalar ışığında, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları ile şirketler de bu amaçla projeler yürütmektedir.

1.4.1. Ana- Kız Okuldayız Kampanyası (AKOK)

Ana- Kız Okuldayız Kampanyası 2008- 2012 yılları arasında uygulanmıştır. AKOK, gençlik yıllarında okula gitme imkânı bulamayan annelerin okuma-yazma öğrenebilmesi için çocukları gibi okula giderek eğitim alması için okuma-yazma kursları açılması ana faaliyetini içermektedir. Kampanyanın hedefindeki yetişkin okumaz-yazmazların 2008 yılında %80’i kadın okumaz-yazmazlardan oluşmaktadır. Kampanya bu oranın azaltılması ana hedefi ülke genelinde uygulanmıştır (<http://www.eskisehir.gov.tr/okuma-yazma-seferberligi-yurutme-kurulu-toplantisi-yapildi>, Erişim Tarihi: 16.05.2023).

1.4.2. Kızımın Büyük Hedefleri Projesi (Geleceğin Aydın Kızları Projesi)

Kızımın Büyük Hedefleri Projesi’nin ana hedefi, 2011 yılı sonuna kadar meslekî ve teknik eğitimin toplam ortaöğretim içindeki payını %47’ye çıkarmaktır. Projenin amacı; başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile bu bölgeler dışında kalan ve fazla göç alan illerde yaşayan, sosyal yaşam ve hayat boyu öğrenme ilkeleri doğrultusunda toplumu olumsuz etkileyen (töre, terör, göç vb.) olaylardan en fazla etkilenen kadınları ve genç kızları toplumsal sorunlara duyarlı, onların sosyal statülerini yeniden tanzim edecek, meslek sahibi olmalarının önündeki engelleri ortadan kaldıracak eğitim ihtiyaçlarını karşılayarak, eğitimlerinin sürekliliğini sağlamak ve eğitim sonrasında kariyer ve istihdam imkânlarını artırarak bölgesinde rol model olmalarını sağlamaktır (<https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/ceidWeb1.4.1.1.2.pdf>, Erişim Tarihi: 16.04.2021).

1.4.3. Özellikle Kız Çocuklarının Okullaşma Oranının Artırılması Projesi I-II

Özellikle Kız Çocuklarının Okullaşma Oranının Artırılması Projesi'nin ana hedefi, başta kız çocukları olmak üzere okullaşma oranlarının artırılması, eğitim kalitesinin artırılması, eğitim ve iş piyasası arasındaki bağın güçlendirilmesi yoluyla, insan kaynağına yapılan yatırımın artırılması olarak belirlenmiştir. Mayıs 2011-Temmuz 2013 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonunda uygulanmıştır. Proje kapsamında, 16.616 hane ziyaret edilmiş, 218 kız çocuğu açık ilköğretime, 2.270 kız çocuğu açık liseye, 326 kız çocuğu açık meslek lisesine kaydedilmiş, 1.462 kız çocuğu/kadın meslek ve beceri geliştirme eğitimleri almıştır. 1.032 kız çocuğu/kadın okuma-yazma öğrenmiştir (<http://www.ikg.gov.tr/ozellikle-kiz-cocuklarinin-okullasma-oraninin-artirilmesi-ii-kep-ii/>, Erişim Tarihi: 16.04.2021).

1.4.4. Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi (MESGEP)

Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi (MESGEP)'ana amacı özel politika gerektiren gruplara, ilgi ve yetenekleri göz önüne alınarak meslek edindirmek, bu becerilerini üst seviyelere çıkararak mesleki yeterlilik kazandırmak, Mesleki Teknik Eğitim Kurumlarındaki insan kaynakları kapasitesini artırmaktır. Ülkemizde işsizliğin en büyük etkeni olan mesleksiz bireylerin, özellikle ve öncelikle dezavantajlı grupların mesleki beceri edinmeleri hedeflenmektedir. Bu sebeple;

1. Engeli dolayısıyla eğitime erişim sağlayamamış gruplar,
2. Güvenlik nedeniyle göç etmiş kişiler,
3. Şiddet mağduru kadınlar,
4. Eğitime erişim fırsatı bulamamış olan bireyler,
5. Muhtaç durumdaki dul ve yetimler,
6. Cezaevlerinden tahliye olmuş veya olmamış bir mesleki becerisi olmayan veya meslek değiştirmek isteyenler,
7. Bir meslek sahibi olmak isteyen ev hanımları projenin hedef kitlesi içerisinde yer almaktadır.

2013 yılında başlayan proje halen uygulanmaktadır (Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi, <http://mesgep.meb.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 16.04.2021).

1.4.5. Girişimcilikte Önce Kadın Projesi

Girişimcilikte Önce Kadın projesi ile Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde çeşitli eğitim programlarına katılan kadınların ürünlerini ekonomiye kazandırarak güçlenmelerine olanak tanımak hedeflenmektedir. Proje sayesinde

kadınlara, ürünlerini bilgi teknolojilerini kullanarak satabilmeleri için gerekli bilgi ve araçlar sunulması, el emeğinin kazanca dönüştürülmesi ve kadınların kendilerini daha fazla geliştirme konusunda güdülenmelerine katkı sağlanması amaçlanmıştır. 2013'te başlatılan proje halen uygulanmaya devam etmektedir. Girişimcilikte Önce Kadın Projesi'nin ilk döneminde on ilde 10 bin, ikinci döneminde ise on ilde 16 bin 594 kadın kursiyere, malî mevzuattan finansman sorunlarının çözümüne, iş organizasyonundan satış ve pazarlama tekniklerine kadar pek çok konuda temel bilgiler sunan “Girişimcilik Eğitimi” verilmiştir (Girişimcilikte Önce Kadın. <http://oncekadin.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 12.05.2021).

1.4.6. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP)

Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortaklaşa finanse edilen ve Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülen proje, 19 Eylül 2014 tarihinden itibaren 24 aylık bir proje olarak uygulanmıştır. Projenin ana hedefleri; Okulları toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale getirecek araçları geliştirmek, eğitim politikaları ve mevzuatını, öğretim programlarını ve ders kitaplarını gözden geçirerek, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tavsiyeler oluşturmak ve bunları yetkililere iletmek, eğitimciler için eğitim paketleri oluşturarak, çok sayıda eğitimciyi eğitmek, okul ve yakın çevresinden başlayarak, toplumun farklı katmanlarında toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmak olarak belirlenmiştir.

ETCEP'in farkındalık artırma çalışmaları kapsamında Aralık 2015-Haziran 2016 tarihleri arasında on il ve pilot okullarda yürüttüğü Yerel Toplumsal Seferberlik Kampanyası etkinliklerine 500'e yakın gönüllü öğretmen ve 12 binden fazla öğrenci katılmıştır.

Proje ile Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Sertifika Programı kapsamında 189 eğitici aracılığıyla 6000 öğretmene eğitim verilmiştir. Kadın İdareciler ve Öğretmenler için Liderlik ve Girişimcilik Eğitimleri düzenlenmiştir. 14 öğretim programı toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelenmiş ve bu programlar çerçevesinde 82 ders kitabı analiz edilmiştir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları belirlenmiş ve El Kitabı oluşturulmuştur. “Okullar için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Teminat Aracı” geliştirilmiştir (<http://etcep.meb.gov.tr/etcep-nedir-detayi-14408466961216>, Erişim Tarihi: 16.04.2021).

1.4.7. Baba Beni Okula Gönder

23 Nisan 2005'te Doğan Gazetecilik tarafından Türkiye'nin her köşesinde her kız çocuğunun eğitim olanaklarından yararlanabilmesini sağlamak amacıyla başlatılmıştır. Aydın Doğan Vakfı tarafından önce beş kız yurdu yaptırılıp, kız çocuklara burs vererek başlayan proje maddi destek, toplumsal bilinci geliştirme ve yapısal sorunların giderilmesine yönelik

etkinliklerin bulunduğu üç boyutlu bir çalışma olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır (<http://www.bbog.org/bbog.aspx>, Erişim Tarihi:10.05.2021).

1.4.8. “Kardelenler”- Türkiye’nin Çağdaş Kızları

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği’nin Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.’nin desteğiyle yürüttüğü Kardelenler- Çağdaş Türkiye’nin Çağdaş Kızları Projesidir. Proje kapsamında, toplanan yardımlar ile 2000 yılından bu yana ilköğretimde okuyan 30.215 kız öğrenciye burs verilmiştir (<https://www.cydd.org.tr/sayfa/ilkogretim-lise-103>, Erişim Tarihi: 16.05.2021).

1.4.9. Bilim ve Teknolojide Kız Çocuklar (Girls Can STEM)

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği ve ABD Ankara Büyükelçiliği ortaklığında yürütülen “Bilim ve Teknolojide Kız Çocuklar” (Girls Can STEM) Projesi kapsamında, 15 ilde MEB ile belirlenen liselerde kız öğrenciler için STEM (Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) seminerleri ve uygulamaları yapılmaktadır. 9. sınıf öğrencilere yönelik olan proje kapsamında, kadın ve erkek rollerine dair kalıplaşmış yargıların yıkılmasına yardımcı olmak amaçlanmıştır. Proje 2017-2018 yıllarında uygulanmıştır (<http://ucansupurgederneji.com/birlikte-degistirelim/>, Erişim Tarihi: 16.04.2021).

1.4.10. Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi

Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi 2005-2008 yılları arasında Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), Eğitim Reformu Girişimi (ERG) ve Kadın Adayları Destekleme Derneği (Ka-Der) ortaklığında kadınların eğitim hizmetlerine katılımı önündeki engelleri incelemek ve ortadan kaldırmak amacıyla Diyarbakır, İstanbul, Mardin ve Şanlıurfa illerinde yürütülmüştür <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitimde-ve-toplumsal-katilimda-cinsiyet-esitliginin-saglanmasi-projesi-yayinlari/>, Erişim Tarihi: 2.05.2023).

1.4.11. Bal Arıları Mühendis Oluyor Projesi

Bal Arıları Mühendis Oluyor Projesi 2015-2017 yılları arasında Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği’nin Ford ile yürüttüğü bir projedir. Bu projede, sanayi sektörüne daha fazla kadın kazandırmayı ve bu yolla da kadınların toplumsal olarak bugüne kadar gelmiş kalıplaşmış cinsiyet rollerinden çıkarak farklı sektörlerde de etkin olmasını sağlamayı hedeflemiştir. Bu kapsamda, Ford fabrikalarında çalışan mühendislere de toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık eğitimleri verilmiştir. Bu kapsamda, meslek lisesinde

okuyan genç kadınların da Ford aracılığıyla Ford'un alanına giren konularda uzmanlaşmaları sağlanmıştır (<https://blog.ford.com.tr/bal-arilari-muhendis-oluyor-projemiz-hedefini-asti>, Erişim Tarihi: 26.05.2021).

1.4.12. TAP Vakfı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programı

Bu program kapsamında, hâlihazırda Türkiye’de konuya ilişkin yapılmış kapsamlı çalışmaların eğitimciler arasında daha da yaygınlaşmasına katkıda bulunmak amacıyla “Öğretmenler ve Psikolojik Danışmanlar İçin Rehber” oluşturulmuştur. Rehberde yeni tanımlar ve etkinliklerden ziyade eğitim kurumları, sivil toplum örgütleri ve iş dünyası tarafından hazırlanmış kaynaklara yer verilmiştir. Rehberin ilk bölümünde ilgili temel kavramlar; ikinci bölümünde Türkiye’de genel olarak eğitimde ve özel olarak mesleki ve teknik ortaöğretimde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin öne çıkan bazı konular; ardından farklı başlıklar altında aktarılan kaynak önerileri verilmiştir. En sonda öğretmenlerin kendi tutum ve davranışları ile sınıf ve okul düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin durumu değerlendirmeye yardımcı olacak bazı sorulara yer almaktadır (<https://www.tapv.org.tr/wp-content/uploads/2019/10/E%C4%9Fitimde-Toplumsal-Cinsiyet-E%C5%9Fitli%C4%9Fi-Rehberi.pdf>, Erişim Tarihi: 6.05.2022).

1.4.13. Benim Madame Curie’m

Uçan Süpürge Kadın Araştırma ve İletişim Derneği’nin, Merkezi Finans ve İhale Birimi ile Millî Eğitim Bakanlığı’nın desteğiyle Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti’nin “Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Hibe Programı” kapsamında yürüttüğü Benim Madam Curie’m Projesi Ağustos 2013 – Şubat 2015 tarihleri arasında pilot il seçilen Ankara’da gerçekleştirilmiştir. Projede toplumsal cinsiyet rollerinin beraberinde getirdiği kalıplaşmış yargıların yıkılmasına yardımcı olmak, kadınlara atfedilen kalıplaşmış meslek algısını yıkmak ve özellikle kız çocukların meslek edinme konusunda ufuklarını açmak için tarihte iz bırakmış, yol açan dört bilim kadınının başarı hikâyesini anlatan kısa canlandırma filmleri hazırlanmıştır (<https://ucansupurge.org.tr/benim-madame-curiem-projesi-2015-2016/>, Erişim Tarihi:18.05.2021).

1.4.14. Haydi Kızlar Okula

“Haydi Kızlar Okula” sloganında ifadesini bulan ‘Kız Çocukların Eğitimine Destek Kampanyası, UNICEF ve MEB tarafından 2003’te başlatılmıştır. Bu kampanya ile 15 yıl boyunca 223.000 kız çocuğunun eğitimine destek olunmuştur

(https://www.unicef.org/turkey/media/2431/file/TURmedia_%20Haydi%20Kizlar%20Okula%20Brosur.pdf%20.pdf, Erişim Tarihi:1.06.2021).

1.4.15. Türkiye'nin Mühendis Kızları

Türkiye'nin Mühendis Kızları Projesi 2016'dan beri LİMAK vakfı tarafından yürütülmektedir. Liselerde eğitim gören kız öğrenciler mühendislik mesleği ile ilgili olarak farklı etkinliklerle bilgilendirilerek kendilerini mühendisliğe yakın hissetmeleri ve mühendisliği meslek seçimlerinde daha fazla tercihleri arasına almaları hedeflenmektedir (Türkiye'nin Mühendis Kızları, <http://www.limak.com.tr/sosyal-sorumluluk/limak-vakfi>, Erişim Tarihi:16.04.2021).

1.4.16. Mor Sertifika Programı

Birleşmiş Milletler Kadınların İnsan Haklarının Geliştirilmesi Ortak Programı kapsamında İçişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği'nin desteği ile lise öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet farkındalığını artırmak amacıyla Sabancı Üniversitesi tarafından Mor Sertifika Programı gerçekleştirilmektedir. Mor Sertifika Programı'nın amacı lise öğretmenleri ve öğrencileri arasında toplumsal cinsiyet farkındalığı kültürü oluşturarak, bu farkındalığın ders içi pratiklerine yansımaları sağlamak ve bu bağlamda eğitimde toplumsal cinsiyet farkındalığına ilişkin dönüşümler yaratmaktır. Program uygulanmaya devam etmektedir (<https://morsertifika.sabanciuniv.edu.tr/mor-sertifika-nedir>, Erişim Tarihi:22.05.2021).

1.5. Mesleki ve Teknik Eğitimde Toplumsal Cinsiyet

Mesleki ve Teknik Liseler, Türk Milli Eğitimi'nin amaçları doğrultusunda, orta okulları bitiren öğrencilerin devam edebileceği dört yıllık eğitim sonunda meslek kazandıran, ülke ekonomisine katkı sağlayacak ara eleman yetiştiren orta öğretim kurumlarıdır. Öğrenciler öğrenimleri süresince haftanın belli günlerinde mesleki eğitimlerine yönelik kurum ve kuruluşlarda staj yaparlar. 2014 yılında Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi ve Teknik ve Meslek Lisesi isimleri yerini Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine bırakmıştır (MEB, 2014).

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Anadolu Teknik Programı (ATP) ile Anadolu Meslek Programı (AMP) adında iki program bulunur. Her ikisi de teknisyen unvanı kazandıran mesleki ortaöğretim programıdır. Her iki program mezunları iş yeri açma belgesi alabilmektedir. Teknik programda matematik, fizik, kimya, biyoloji dersleri ağırlıklıdır. Teknik programda aynı zamanda yükseköğretime öğrenci yerleştirmeyi hedefleyen bir eğitim

verilmektedir. Teknik Programda 10 ve 11. sınıflarda toplam 320 saat olan yaz stajı vardır. Meslek programında ise 12. sınıfta ders yılı içinde haftada 3 gün işletmelerde beceri eğitimi vardır. Tablo 1.2’de Türkiye’deki Mesleki ve Teknik Eğitim ile ilgili Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerindeki cinsiyetlere göre öğrenci dağılımına ilişkin veriler sunulmuştur.

Tablo 1.2. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrenci ve Öğretmenlerinin Cinsiyetlere Göre Dağılımı 2021-2022 Öğretim Yılı

Okul Türleri	Okul/ Kurum	Öğrenci sayısı			Öğretmen sayısı			Derslik
		Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Toplamı	4 349	645 749	1 187 968	1 833 717	71 090	72 863	143 953	74 835
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim (Resmi)	3 970	608 447	1 085 701	1 694 148	66 097	69 258	135 355	65 443
Çok Programlı Anadolu Lisesi (Mesleki ve Teknik Anadolu Programı)	690	26 209	38 860	65 069	8 702	7 760	16 462	9 957
Mesleki Eğitim Merkezi	359	105 715	294 504	400 219	1 844	8 835	6 679	2 372
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2 417	435 265	676 274	1 111 539	50 926	52 584	103 510	49 162
Mesleki Açıköğretim Lisesi	1	31 464	59 045	90 509	-	-	-	-

Kaynak: MEB, 2022

Tablo 1.2’ye göre Türkiye’de 1.111.539 Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencisi vardır ve bu öğrencilerin %60,8’i erkektir, %39,2’si kadındır.

Tablo 1.3’te Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinden mezun olanların cinsiyetlerine dair veriler sunulmuştur.

Tablo 1.3. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri’nin Genel Ortaöğretim İçindeki Oranı

Öğretim yılı	Ortaöğretim			Genel Ortaöğretim			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Mezunlarının Ortaöğretim İçindeki Oranı (%)		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
2012/13	365 116	362 676	727 792	206 988	181 534	388 522	158 128	181 142	339 270	43,31	49,95	46,62
2013/14	430 079	426 730	856 809	224 151	205 792	429 943	205 928	220 938	426 866	47,88	51,77	49,82
2014/15	481 397	468 771	950 168	248 548	229 735	478 283	232 849	239 036	471 885	48,37	50,99	49,66
2015/16	503 284	484 350	987 634	246 485	225 684	472 169	256 799	258 666	515 465	51,02	53,4	52,19
2016/17	507 112	493 876	1 000 988	256 842	238 885	495 727	250 270	254 991	505 261	49,35	51,63	50,48
2017/18	532 882	519 613	1 052 495	289 755	267 082	556 837	243 127	252 531	495 658	45,62	48,6	47,09
2018/19	530 183	519 277	1 049 460	309 985	284 152	594 137	220 198	235 125	455 323	41,53	45,28	43,39
2019/20	577 408	578 776	1 156 184	349 838	325 076	674 914	227 570	253 700	481 270	39,41	43,83	41,63
2020/21	769 476	824 348	1 593 824	546 967	574 303	1 121 270	222 509	250 045	472 554	28,92	30,33	29,65

Kaynak: MEB, 2022

Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri'ne göre Tablo 1.3'te 2012 öğretim yılından itibaren erkek öğrenciler, mesleki eğitimde kadın öğrencilere göre daha fazla yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda, mesleki eğitim kurumlarının sayısı ve öğrenci sayılarına dair veriler gösterilmektedir. Mesleki eğitim kurumları, Türkiye'deki tüm ortaöğretim kurumlarının üçte birinden fazladır ve toplam sayı içerisinde yer alan her dört öğrenciden biri meslek lisesinde eğitim görmektedir.

Tablo 1.4. Yıllara göre Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nde Öğrenci Sayılarının Toplam Sayı İçindeki Oranı

Öğretim Yılı	Eğitim Kademesi	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Oranlar (%)	
				Okul	Öğrenci
2020-2021	Ortaöğretim Toplamı	12 972	6 318 602	100	100
	-Genel Ortaöğretim	6 876	3 920 083	53,01	62,04
	-Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	4 423	1 731 556	34,1	27,4
	-Din Öğretimi	1 673	666 963	12,9	10,56
2021-2022	Ortaöğretim Toplamı	12 804	6 543 599	100	100
	-Genel Ortaöğretim	6 761	4 092 604	52,8	62,54
	-Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	4 349	1 833 717	33,97	28,02
	-Din Öğretimi	1 694	617 278	13,23	9,43

Kaynak: MEB, 2022

Tablo 1.3 ve Tablo 1.4 göstermektedir ki Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, genel lise eğitimi içerisinde önemli bir paya sahiptir. Bu pay içerisinde kadın öğrencilerin, erkek öğrencilere kıyasla aynı düzeyde mesleki eğitime katılmadığı görülmektedir.

Okul atmosferi, diğer birçok şeyde olduğu gibi aileden sonra hem çocukların sosyalizasyonunda hem de onların toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturulmasında çok önemli bir yere sahiptir. Sosyal bir varlık olarak insanlar içinde bulundukları toplumsal grupla bire bir etkileşim içine girerek kendi toplumsal cinsiyet kimliklerini toplumun karakteristik özellikleri ışığında oluşturmaktadır. Bu bağlamda, okul kültürü, erkek ve kız çocuklarının kendi kadınlık ve erkeklik rollerini edinmelerine ortam sağlamaktadır. Böylece, okul, sadece toplumsal cinsiyet ilişkilerinin üretildiği bir yer olmaktan ziyade, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin kendi kültürü ve toplumsal cinsiyet rejimi içerisinde sürekli yeniden oluşturulduğu bir hegemonik alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Freire, 2016).

Okul kültürü, toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar barındırma konusunda kısıtlı olabilir (Arnot, 2012). Çünkü okullarda eğitim ve öğretim müfredat üzerinden yürütülmektedir. Ancak yazılı olmayan ve müfredat dışı bazı bilgiler okul atmosferi ve çeşitli pratikler davranışların şekillendirilmesinde çok daha önemli bir yere sahiptir. Davranışlar, tutumlar, inançlar, değer yargıları, okul kültürü ve baskın etkileşim biçimleri çoğu zaman öğretmenler tarafından üretilmektedir. Bu bağlamda öğretmenler, ders dışında öğrencilerin

tutum ve davranışlarını gözlemleyebilir. Bu durum bir okulun kültürel yapılanmasında ve toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında çok önemli bilgiler sağlamaktadır.

1.5.1. Literatürde Yapılan Çalışmalar

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı tarafından 2011 yılında yürütülen “Kadın/erkek olma süreçleri” ile ilgili yaklaşımlar: İstanbul Anadolu Yakasında Bulunan ve Farklı Özelliklere Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma” adlı yüksek lisans tezinde farklı liselerde eğitim almakta olan kadın ve erkek öğrencilerle yapılan görüşmeler ile lise öğrencilerinin kadın/erkek olma süreçleri hakkındaki fikirlerinin ve tutumlarının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu araştırmada, liseli öğrencilerin kadın-erkek olma süreçleri ile ilgili tutumları ve söylemleri; toplumsal cinsiyet hakkındaki fikirleri, lise türü, cinsiyet, sınıf düzeyi bağlamında karışık gruplar oluşturularak karşılaştırmalı olarak araştırılmıştır (Öztürk, 2012).

Araştırmanın örneklemini 2011-12 eğitim öğretim yılı güz döneminde, 1. ve 4. sınıflara devam eden ve Maltepe bölgesinden kura ile rastgele seçilen ve ulaşılabilen 169 Anadolu Lisesi, Kolej ve Meslek Liseleri, İmam Hatip lisesi kadın ve erkek öğrencilerinden oluşmuştur. Odak grup görüşmesi ve derinlemesine görüşme teknikleri kullanılarak öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Görüşmenin başlangıcında öğrencilere doğum yeri, yaşadığı yer, İstanbul’daki yaşam süreleri anne-baba mesleği, ailenin göç hikâyesi ve kardeş bilgileri sorularak bir tanışma gerçekleştirilmiştir. Daha sonra öğrencilere konu başlıklarına göre hazırlanmış sorular yöneltilerek öğrencilerden konu ile ilgili fikirleri sorulup cevaplar alınmaya çalışılmış ve elde edilen bulgulara göre tez oluşturulmuştur.

Öğrencilere bir kavram olarak “erkeklik” sorusu yöneltilmiş, toplumda erkek olmak deyince ne anladıkları sorulmuştur. Genel olarak erkek tanımının karşılığını “para kazanma”, “aileye/kadınına sahip çıkma” ve “üstünlük” olarak cevaplanmıştır. Daha çok meslek lisesi kadın öğrencileri güç, üstünlük ve para kazanmanın erkeklik kavramı ile örtüştürmekte ve bu durumlarını kadınları ezmek için kullandıklarını belirtmektedirler.

Erkek öğrenciler arasında erkeklik kimliğine dair farklı bakış açıları da tespit edilmiştir, aşağıda farklı erkeklilik temsillerine ilişkin öğrencilerin fikirleri verilmiştir;

“Hani ruhsal açıdan erkek olmak da var yani mesela. İlla erkeklerin hoşlandığı, erkekler genellikle futboldan, maçtan, öyle şeylerden hoşlanır mesela. Aksiyon filmlerinden, polisiye filmlerinden falan hoşlanırlar. Ama bazen ruhsal açıdan farklı olan erkekler, Titaniği izleyince ağlayan erkekler de var mesela.”

“Bizler de yaşıyoruz tabi. Çünkü erkek arkadaşlarımız var, mesela birini maça çağırdığında gelmiyor. Gelmeyişinin sebebi kız arkadaşı ise, işte gelemiyor kılıbık falan filan diye alay oluyor ki biz genciz.

Hepimiz şurada 18 yaşları civarındayız. Bizim dönemimizde, ilerisi için konuşmayayım kendimizi söyliyim, bizim dönemimizde genelde bu ayrımlar maço, kılıbık, işte centilmen, o anki ne bileyim odun falan, kendi kız arkadaşlarıyla olan ilişkileri çerçevesinde yorumlanıp ona göre o unvan veriliyor. Mesela kız arkadaşını koruyup kollayan biri ise maço olarak adlandırılıyor. Kız arkadaşına durmadan hediye alan, incelik yapan centilmen erkek, kız arkadaşından izin almadığı için gelemeyen, maça gelemeyen, oraya gelemeyen arkadaşına kılıbık erkek. Kız arkadaşına ilgisi olmayan birisine de odun deniliyor. İşte bizim kendi çevremizdeki kavramlar böyle ayrılıyor. Ama ilerisi için pek bir fikre sahip değilim.”

Kalaycı, Hayırsever ve Özcan tarafından 2012’de yürütülen “İlköğretim okulu öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıları” adlı çalışmada, ilköğretim okulu öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine dair bakış açılarının ortaya konması hedeflenmiştir. Bu çalışmada ilköğretim öğrencileri arasında “kadın işi” “erkek işi” gibi ayrımların var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum erken yaşlardan itibaren ilköğretim çağıyla birlikte bireylerin toplum içerisinde var olan toplumsal cinsiyet pratiklerini içselleştirdiğini göstermektedir (Kalaycı vd., 2012).

Her eğitim ortamında olduğu gibi, toplumsal cinsiyete dair öğretmenlerin sahip oldukları değerler ve öğrencilere karşı sergiledikleri tutumlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretimine neden olur. Meslek liselerinde de ataerkil toplum yapısının izleri, öğretmen tutumlarında tespit edilmiştir. Erkek sayısının fazla olması ve aldıkların eğitimin, iş gücü gerektiren pedagojik formasyona dayalı olması ile hocaların kadın öğrencilere ve erkek öğrencilere karşı tutumu da farklı bir hal almaktadır.

2019 yılında Antalya-Aksu ilçesinde çalışan öğretmenlerin toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik tanımlamaları üzerine Çallıoğlu tarafından yapılan çalışmada, yapılan derinlemesine görüşmeler doğrultusunda öğretmenlerin toplumsal cinsiyet rollerini ve ataerkil bakış açılarını eğitim ortamlarında da sürdürdüğü sonucuna ulaşılmıştır (Çallıoğlu, 2019).

Öztürk (2012) tarafından yürütülen çalışmada, meslek liselerinde kadın öğrencilerin erkek iş gücü olarak gördükleri elektrik, inşaat, motor gibi alanlarda eğitim almaları konusunda öğrencilerin ne düşündüğü sorulmuştur. Meslek liselerinde kadın öğrenciler ile aynı dersleri almalarına rağmen, erkek öğrencilerin, kadın öğrencilerin yeterliliklerini sorguladıkları, aynı müfredat işlenmesine rağmen, kadın öğrencilerin aynı becerilere erişemeyeceklerine dair fikirler de ortaya çıkmıştır:

“Ya mesela şey, bi kızın ev tesisatını dşeyeceğini tahmin edemiyorum.” (ML-VI/1, 3, E, 4.Sınıf)

“Doğru yapabiliyorlar mı falan, nasıl yaparlar, kızların ne işi var orda, onlar gitsinler kuaförlük bölümünde, gıda bölümünde okusunlar.” (ML-VI/1, 2, E, 4.Sınıf)

Genelde erkek öğrenciler kendileri gibi eşit şartlarda eğitim alan kadın arkadaşlarının iş gücü gerektiren şeylerde de başarılı olduklarına şaşırdıklarını dile getirmişlerdir. Kadın öğrenciler ise erkeklerin bugüne kadar yaptıkları şeyleri yaptıkları zaman bir tepki ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir;

“Zaten elektrik elektronik bölümünü seçen kızlar da isteyerek seçmiyorlar bu bölümü. Yani çaresizlikten bu bölüme gelmişler. Zaten hocalar da onlara daha çok hani toleranslı davranıyorlar. Mesela bizim yapamadığımız bi defterde, mesela bi proje oluyo çiziyoruz, diyelim bi iş yapıyoruz, bize 80 verirken kızlara 90 veriyorlar. Çünkü onların yapabileceğinin üstünde bi yetenek, erkek böyle işlere daha çok meraklıdır. Yani küçükken, daha çok küçükken merak etmeye başlamıştır. Kızların daha çok bebekler olsun, erkekler çocukken bile, daha doğduğunda 2 yaşında bile arabaya biner ama kız çocuğu bebeklerle daha çok oynamaya meraklıdır. Öğretmenler o yüzden kızlara daha çok toleranslı davranır, erkeklere daha az.” (ML-VI/1, 2, E, 4.Sınıf)

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde cinsiyete dayalı ayırım ve iş dağılımı görülmektedir. Bu liselerde kadın öğrencilerin sayısının azlığı nedeniyle bu durum daha çok hissedilmektedir.

Altunpolat’a (2013) göre, Türkiye’de eğitim sistemi, bir yandan bu olguların mevcudiyetini görünmez kılarken bir yandan da cinsiyetçi pratikleri ve kimlik rollerini kullanmakta ve yeniden üretmektedir.

Söylemlerin içinde önemli yer tuttuğu eğitim etkinliklerinin gerçekleştirildiği okullar açık ve resmi programlar yoluyla bir yandan akademik ve mesleki/teknik bilgilerin öğretildiği alan iken diğer yandan resmi olmayan yollarla gerçekleşen egemen davranış biçimleriyle hegemonya ve meşrulaştırma alanıdır (Tan, 2008). Bu sebeple, toplumda var olan cinsiyet eşitsizlikleri de bu alan içinde kendine yer bulmaktadır. Meslek liseleri de toplumsal cinsiyet algısının inşasında, kalıp yargıların devam ettiği, ataerkil toplum yapısının eğitim içi pratiklere en fazla yansıdığı eğitim kurumlarıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA DENEYİMİ

2.1. Araştırma Deneyimi

Araştırmanın bu bölümünde, ilk olarak araştırmanın konusu ve amacı açıklanmıştır. Daha sonra araştırmanın sınırlılıklarına dair bilgilere yer verilmiştir. Kullanılan yöntem, örneklem, veri toplama aracı olarak kullanılan derinlemesine görüşme formu ve elde edilen verilerin değerlendirilme sürecine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Eğitim ortamlarının, ayrıştırıcı toplumsal cinsiyet pratiklerini içermemesi bireylerin kendilerini gerçekleştirme hedeflerine ulaşmaları boyutunda önemli bir role sahiptir. Mesleki eğitimde toplumda var olan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının devam ettirilmesi, ayrıştırıcı tutumların öğrencilere aktarılması ve ders uygulamalarında kadın ve erkek öğrencilere toplumsal cinsiyet rollerine göre görevler verilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin devam etmesine neden olmaktadır.

Tan'a göre (2008) genel ortaöğretimde kadın-erkek oranı birbirine yaklaşırken, mesleki teknik öğretimde cinsiyetçi iş bölümüne uygun bir dağılım göze çarpmaktadır. Mesleki teknik liseler, cinslere bölünmüş işgücünün yeniden üretimini sağlamaktadır. 1975 yılından bu yana bu okullara her iki cinsten öğrenci alınmasına rağmen, okullar hala geleneksel cinsiyete dayalı özelliklerini büyük ölçüde korumaktadırlar. Eğitimin hedefi olan öğrenciler, aynı zamanda toplumdaki baskın ideolojinin ve kültürün, hegemonyanın pasif taşıyıcıları rolünde toplumsal cinsiyeti deneyimlemektedirler.

Liseli öğrencilerin kadın/erkek olma ve dönüşüm süreçleri ile kadınlık/erkeklik söylemlerinin oluşumu ve dönüşümü ve bunları etkileyen faktörler hakkındaki görüş ve deneyimleri toplumsal cinsiyet kavramının eğitimdeki izdüşümleridir. Bu izdüşümlerini görünür kılmak bu araştırmanın temel amaçlarından biridir. Ayrıca öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının tespit edilmesi ve öğrencilerin toplumsal cinsiyete dair bireysel deneyimlerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu çalışma ile mesleki eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin hangi biçimlerde deneyimlendiği ve toplumsal cinsiyet rollerine dair öğrencilerin genel algıları incelenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısını ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmada iki lisede eğitim almakta olan farklı sınıf düzeylerindeki 10 kadın ve 10 erkek

öğrenci ile derinlemesine görüşmeler yapılmış olup, aşağıdaki sorular ışığında değerlendirme yapılmıştır;

1. Öğrencilerin toplumsal cinsiyete dair algıları nedir?
2. Öğrencilerin cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları konusunda bilgi ve farkındalık düzeyleri nedir?
3. Mesleki eğitim faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizlikler pekiştirilmekte midir?
4. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği ve/veya eşitsizliği boyutunda bireysel deneyimleri nelerdir?
5. Öğrencilerin mesleki ayrışmaya dair bakış açıları nedir?
6. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencisi olmak toplumsal cinsiyet algısını nasıl etkilemektedir?

2.1.2. Araştırmanın Yöntemi ve Örneklemi

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde eğitim almakta olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Araştırma kapsamında, Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde eğitim almakta olan öğrencilerin toplumsal cinsiyete dair kendi gerçekleri ve algılarını araştırmak üzere nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik görüşme yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma sürecinde rastgele belirlenen öğrencilerle görüşmeler derinlemesine görüşme formu aracılığıyla yapılmış ve gözlem notları kullanılmıştır. Demografik özelliklerle ilgili sorular yapılandırılmış, diğer sorular ise yarı yapılandırılmış şekilde kurgulanmıştır.

Bu çalışmada Antalya'nın Aksu ilçesinde bulunan Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde eğitim almakta olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Tarım faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştirildiği Aksu ilçesi Antalya'nın beş merkezi ilçesinden biridir. İl merkezine 18 kilometre uzaklıkta bulunur. Birçok sebze ve meyve çeşidinin üretildiği Aksu; Endüstri bitkilerinin yetiştirildiği önemli bir merkezdir. Seracılığın geliştiği Aksu'da modern tarım uygulamaları yaygındır. İlçe nüfusunun büyük bir kısmı tarım ile uğraşır. Aksu'da yaklaşık 35 bin dönüm sera, 32 bin dönüm meyve bahçesi bulunmaktadır. Yaklaşık 100bin dönümlük alanda da açık tarla sebzeçiliği yapılmaktadır. Önemli bir fide üretim merkezi olun ve 700 dönümlük alanda süs bitkileri yetiştirilen İlçe, bu özellikleriyle dört mevsim meyve sebze tedarikçisi durumundadır. 35 milyon yolcu kapasitesi bulunan Antalya Havaalanı ve D400 Karayolu ile ulaşım ağının

içinde yer alır. Kurşunlu Şelalesi ve ilçeye adını veren Aksu Çayı ile önemli su kaynaklarına sahip olan ilçe Türkiye’de düzenlenen ilk Expo olma özelliği taşıyan EXPO2016 ANTALYA’ ya da ev sahipliği yapmıştır. TÜİK verilerine göre 70.000 nüfusu barındırmakta ve ilçe hızla göç almaktadır. İlçedeki Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri de ilçenin bu özelliklerinden dolayı bölgedeki iktisadi faaliyetler için gerekli insan gücünü yetiştirmektedir (https://www.aksu.bel.tr/Aksu-Ilcesi-Tarihcesi_page_18, Erişim Tarihi: 25.05.2023). İlçede bulunan Aysel Akın - Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi tarım alanında ve Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi de uçak bakımı alanında eğitim vermektedir. Bu okullar Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Aksu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nün internet sitesindeki bilgiler doğrultusunda seçilmiştir. Aksu’da bulunan tüm liseler incelenmiştir ve 2021 yılı itibarıyla ilçede yalnızca bu iki Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda ilçede bulunan bu okullar ile çalışılmıştır. Aysel Akın - Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden 10 öğrenci ve Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden 10 öğrenci ile toplamda 20 öğrenci ile görüşme formu aracılığıyla okul içerisinde derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Aysel Akın - Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Antalya- Aksu’da uzun yıllardır faaliyet gösteren bir okuldur ve okulda 31 personel görev yapmaktadır ve bu personellerin yarısı kadındır. Okul ilçe merkezine beş kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ise 2021’de öğrenci alımına başlamıştır ve okulda 33 personel görev yapmaktadır ve personellerin yarıya yakını kadınlardan oluşmaktadır. Okul ilçe merkezinde bulunmaktadır.

Görüşmelere katılan 20 öğrenciye ilişkin sosyo-demografik veriler Tablo 2.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.1. Öğrencilere Ait Sosyo-Demografik Veriler

Görüşme	Cinsiyet	Yaş	Bölüm	Sınıf	Anne Öğrenim Durumu	Baba Öğrenim Durumu	Anne Çalışma Durumu	Baba Çalışma Durumu	Ortama Aylık Gelir
Ö1T9	Erkek	13	Tarım	9	Mezun değil	Mezun Değil	Çiftçi	Aşçı	6500
Ö2T12	Kadın	17	Tarım	12	İlkokul	İlkokul	Çiftçi	Çiftçi	5000
Ö3T11	Kadın	16	Tarım	11	İlkokul	İlkokul	Çiftçi	Çiftçi	6000
Ö4T11	Kadın	16	Tarım	11	İlkokul	İlkokul	Çalışmıyor	Çiftçi	6000
Ö5T11	Erkek	16	Tarım	11	İlkokul	İlkokul	Çalışmıyor	Esnaf	6000

Ö6T12	Erkek	17	Tarım	12	Lise	İlkokul	Çalışmıyor	Esnaf	2750
Ö7T10	Erkek	15	Tarım	10	Ortaokul	Ortaokul	Turizm	Marangoz	6000
Ö8T10	Kadın	16	Tarım	10	Mezun Değil	İlkokul	Çalışmıyor	Emekli	6000
Ö9T11	Kadın	18	Tarım	11	İlkokul	İlkokul	Çalışmıyor	Güvenlik	Asgari
Ö10T11	Erkek	17	Tarım	11	Ortaokul	Ortaokul	Çiftçi	Çiftçi	4000
Ö11U	Erkek	16	Uçak E.	11	Lise	Lisans	Çalışmıyor	Aşçı	8500
Ö12U10	Erkek	15	Uçak G.	10	Lisans	Lisans	Eczacı	Rehber	8500
Ö13U10	Kadın	14	Uçak	9	Lisans	Lise	Çalışmıyor	Müdür	4000
Ö14U12	Kadın	17	Uçak E.	12	İlkokul	İlk	Çiftçi	Çiftçi	4000
Ö15U9	Kadın	13	Uçak	9	Lise	Lisans	Çalışmıyor	Turizm	6000
Ö16U10	Erkek	16	Uçak G.	10	Ortaokul	Lise	Çalışmıyor	Taksici	10000
Ö17U9	Erkek	14	Uçak	9	Ortaokul	Yüksek Lisans	Çalışmıyor	Aşçı	8500
Ö18U9	Erkek	14	Uçak	9	İlkokul	Lisans	Emekli	Turizm Sezonluk	4000
Ö19U9	Kadın	14	Uçak	9	İlkokul	Lisans	Çalışmıyor	Elektrik Teknisyeni	6000
Ö20U12	Erkek	17	Uçak E.	12	Lise	Lise	Çalışmıyor	Serbest	8500

2.1.3. Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi

Araştırmanın lise öğrencileri ile yürütülmesi amaçlandığından Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 4.11.2021 tarihli ve 371 karar sayılı kararı ile çalışmaya ilişkin etik kurul onayı alınmıştır; onayın ardından liselerde araştırmanın yürütülebilmesi amacıyla Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden de araştırma ve uygulama izni alınmıştır. Daha sonra okul yönetimi ile yüz yüze görüşme yapılarak araştırma hakkında detaylı bilgiler ilgili idari personellere aktarılmış, resmi izinler paylaşılmış ve görüşmelerin yapılabilmesi amacıyla veli onam formları okul idari personeline teslim edilmiştir.

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının olduğu şekilde ortaya konabilmesi amacıyla farklı sınıf düzeylerinden eşit sayıda öğrenci seçilmiştir. Rastgele yapılan öğrenci seçiminde cinsiyet dengesi sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmeler öncesinde her iki okulda pilot birer görüşme yapılarak görüşmelerin süresine dair öngörüler oluşturulmuştur.

Ekim 2021 ve Aralık 2021 tarihleri arasında Aysel Akın-Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nden 10 öğrenci ve Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nden 10 öğrenci ile toplamda 20 öğrenci ile görüşme formu aracılığıyla okul içerisinde okul yönetiminin uygun gördüğü sessizliğin sağlandığı bir toplantı salonu ve sınıfta derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler ortalama olarak 15 dakika sürmüştür. Her bir görüşmenin ses kaydı alınmış, deşifre edilerek analiz edilmiştir. Öğrenciler görüşme öncesinde ses kayıtlarının gizli kalacağı yönünde bilgilendirilmiştir. Öğrencilerin kimlik bilgileri işlenmemiş, öğrencilere araştırma boyunca farklı kodlar verilmiştir. Veri güvenliği ve etik açısından görüşmelerin hemen ardından kayıtlar farklı cihazlara aktarılarak korunma altına alınmıştır. Derinlemesine görüşme formunda yapılandırılmış sorular kullanılarak öğrencilerin sosyo-demografik bilgileri alınmıştır. İlk 10 soru yapılandırılmış, diğer 15 soru ise yarı yapılandırılmış şekilde kurgulanmıştır. Temel sorular olarak bu 15 soruya verilen cevaplar analiz edilmektedir. Çeşitli takip soruları hazırlanarak görüşmenin akışına göre kullanılmıştır, bazı görüşmelerde ise kullanılmamıştır, bu sebeple takip sorularına form içerisinde yer verilmemiştir.

Verilerin analizi sürecinde, 15 temel soruya verilen cevaplara göre temalar belirlenerek nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Doğrudan alıntılama yoluyla öğrencilerin ifadelerine yer verilerek içerik analizi yapılmıştır. Araştırma bulgularının analizi sürecinde temalar aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

1. Öğrencilerin sosyo-demografik durumları
2. Öğrencilerin hane içi görevlerin paylaşımı boyutunda toplumsal cinsiyet algısı
3. Öğrencilere göre okulların cinsiyeti
4. Güce dair toplumsal cinsiyet algısı: Sınıf başkanlığı
5. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği hakkındaki görüşleri
6. Öğrencilerin cinsiyet ve toplumsal cinsiyete tanımlamaları
7. Öğrencilere göre cinsiyete dayalı mesleki ayrışmanın nedenleri
8. Öğrencilere göre medyada toplumsal cinsiyet
9. Öğrencilere göre öğretmen tutumları ve toplumsal cinsiyet
10. Toplumsal hayatta cinsiyet eşitsizlikleri ile ilgili öğrenci görüşleri ve deneyimleri

2.1.4. Sayıtlar

Bu araştırma Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet konusunda belirli bir algıya sahip oldukları varsayımına dayanmaktadır. Ayrıca araştırmada kullanılan görüşme formunun amaca hizmet ettiği, öğrenciler tarafından anlaşıldığı ve sorulara içlerinden geldiği gibi cevap verdiği araştırmanın bir diğer sayıtlarından biridir.

2.1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular görüşme yapılan öğrenciler ile sınırlıdır. 2021 yılı itibariyle Antalya'nın Aksu ilçesinde yalnızca iki adet Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi bulunmaktadır ve bu okullardaki 20 öğrencinin bireysel deneyimleri yansıtılarak toplumsal cinsiyet algısı ele alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Antalya'nın Aksu ilçesinde yer alan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileriyle yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular incelenmiş ve öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları ortaya konmuştur. Bu yorumlama sürecinde öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını etkileyebilecek sahip oldukları toplumsal, ekonomik ve kültürel özellikler de dikkate alınmıştır.

Hane içi görevlerin paylaşımı boyutunda toplumsal cinsiyet algısı, öğrencilerin okulların cinsiyetine dair bakış açıları, güce dair toplumsal cinsiyet algısını yansıtmaları açısından sınıf başkanlığı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşitsizliği durumları, öğrencilerin cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dair kavramsal bilgileri, mesleki ayrışmanın temellerini yansıtan görüşleri, medyada toplumsal cinsiyete dair görüşleri, öğretmen tutumları ve toplumsal hayatta cinsiyet eşitsizliklerine dair bulgular irdelenerek kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet perspektifinde on ana başlık altında tartışılmıştır.

3.1.1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında görüşülen öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin alt ve alt-orta gelir düzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Tablo 3.1'de öğrencilerin anne ve babalarına ilişkin meslek bilgileri verilmiştir.

Tablo 3.1. Öğrencilerin Anne- Baba Meslekleri

Meslek	Anne		Baba	
	Frekans	%	Frekans	%
İşçi	2	10	6	30
Çiftçi	4	20	6	30
Emekli	1	5	1	5
Ev Hanımı	11	55	-	-
Serbest Meslek	0	0	1	5
Diğer	2	10	6	30
Toplam	20	100	20	100

Tablo 3.1 incelendiğinde öğrencilerin annelerinin çoğunlukla ev hanımı olduğu (%55), babalarının ise tarım ve turizm sektöründe çalıştığı (%60) görülmektedir. Diğer kutucuğunda

yer alan altı babanın meslekleri elektrik teknisyenliği, zanaatkarlık ve işletmecilik gibi alanlarda farklılıklar göstermektedir.

Öğrencilerin genellikle tarım ve turizm sektöründe çalışan ailelerinin çocukları olması ile mesleki ve teknik lise öğrencisi olmaları arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılabilir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin eğitim boyutu incelendiğinde, ailenin sınıfsal konumu ve kültürel sermayesinin önemli bir etken olduğu bilinmektedir. Yapılan birçok bilimsel çalışma mesleki ve teknik lise öğrencilerinin ebeveynlerinin alt veya alt orta gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarından oluştuğunu göstermektedir. Kaynakçı ve Boz (2020) tarafından tarım alanında faaliyet gösteren mesleki ve teknik liselerde yapılan araştırmaya göre öğrencilerin ailelerinin istihdam durumlarına bakıldığında erkeklerin kadınlara göre çok büyük bir farkla iş hayatında oldukları sonucuna ulaşılmıştır. İstihdam açısından öğrencilerin babalarının büyük oranla (%34) çiftçilik yaptığı; ikinci olarak da babalarının %28,6 oranla da işçi olarak çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerin %31'i asgari 2019'daki asgari ücret ve altı gelir elde etmektedir. Kısaca öğrenci ailelerinin gelir düzeyi alt ve orta grubu oluşturan bir yapı göstermektedir. Öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi babalarına göre düşüktür. Bu durum sosyal ve kültürel boyutta kadının eğitim seviyesinin daha düşük olduğu ataerkil yapı ile açıklanmıştır. Bu araştırmanın verileri ile benzer biçimde Antalya Aksu ilçesinde bulunan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeylerinin yoksulluk sınırı altında kalarak düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 3.2'de öğrencilerin aylık gelir düzeylerine ilişkin veriler sunulmuştur.

Tablo 3.2. Hane Halkı Geliri (TL)

Aylık Gelir (TL)	Hane Halkı Sayısı (kişi)					Toplam
	2	3	4	5	6	
Asgari Ücret	-	-	-	1	-	1
2500-3000	-	1	-	-	-	1
3001-5000	-	-	4	-	2	6
5001-7000	1	2	2	2	-	7
7001-10000	-	2	1	1	-	4
10001 ≤	-	-	-	-	1	1

Tablo 3.2 incelendiğinde aylık gelirleri asgari ücret düzeyinde olan beş kişilik bir aile ve aylık geliri 2500-3000 TL arasında olan ve hane halkı sayısı üç olan bir aile mevcuttur. Toplamda altı ailenin ortalama aylık geliri 5001-7000 TL arasındadır. Bu ailelerin hane halkı sayısı iki olan bir aile, üç olan iki aile ve dört olan iki aile mevcuttur. 7001-10000 TL arasında aylık gelire sahip olan aile sayısı toplamda 4'tür. Bu ailelerde hane halkı sayısı üç olan iki aile, dört ve beş olan birer aile vardır. 10001 TL ve üstü ortalama aylık gelire sahip bir aile

mevcuttur ve bu aile altı kişiden oluşmaktadır. Bu veriler doğrultusunda ve görüşmeler sonucunda öğrencilerin ekonomik zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

35 yıldır her ay TÜRK-İŞ tarafından yapılan ‐açlık ve yoksulluk sınırı‐ araştırması yapılmaktadır. Bu nitel araştırmanın gerçekleştirildiği Aralık 2021’de TÜRK-İŞ tarafından dört kişilik ailenin sağlıklı, yeterli ve dengeli beslenebilmesi için yapması gereken aylık gıda harcaması tutarı Aralık ayı itibariyle 4.097 TL olarak hesaplanmıştır.

Aralık 2021 sonuçlarına göre:

1. Dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken aylık gıda harcaması tutarı (açlık sınırı) 4.097,85 lira,
2. Gıda harcaması yanında giyim, barınma (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ile benzer ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer harcamaların toplam tutarı (yoksulluk sınırı) 13.348,00 liradır.

Bu araştırmanın öğrencilerin aylık ortalama gelirleri Türk-İş’in açıkladığı açlık ve yoksulluk sınırı araştırması ile karşılaştırıldığında tamamının belirlenen sınırların altında kaldığı görülmektedir. Öğrencilerin alt gelir düzeyine sahip olmaları ile mesleki ve teknik Anadolu lisesi tercih etmeleri arasında bir bağlantı olduğu söylenebilir. Aslan’ın (2007), *Lise Son Sınıf ğrencilerin Cinsiyet Rollerine İlişkin Düşünceleri* adlı yüksek lisans tez araştırmasında ortaya çıkan veriler ile bu nitel araştırmanın verileri de göstermektedir ki meslek liselerinin altsınıflardan gelen ailelerin çocuklarından olduğu ve bu ailelerin çoğunlukla işçi, ifti ve/veya serbest meslek çalışanları olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu veriler mesleki ve teknik liselerin alt sınıfsal bir yapıyı içerisinde barındırdığını ortaya çıkarmaktadır.

3.1.2. Öğrencilerin Hane İçi Görevlerin Paylaşımı Boyutunda Toplumsal Cinsiyet Algısı

Geleneksel cinsiyet rollerinin öğrenildiği, pekiştirildiği ve sürekli olarak yeniden üretildiği alanların başında aile gelmekte ve aile içerisinde de hane içi görevlerin paylaşımı boyutunda eşitsizlikler gözlenmektedir. Örneğin; yemek hazırlığı, sofra kurma, temizlik ve bakım işleri geleneksel olarak kadınların görevi olarak kabul edilmektedir. Hane içindeki yaşamın devamına hizmet eden ikincil görevler ise erkeklere atfedilmiştir. Finansal yönetim işlerine örnek olarak fatura ödemeleri, pazar alışverişleri ve genel geçim düzenine hizmet eden ödeme işlemleri ise erkeklerin görevleri olarak kabul edilmektedir. Geleneksel cinsiyet rollerine göre ortaya çıkan bu ayrışma bireylerin toplumsal cinsiyet algısını etkilemektedir. Cinsiyetlere göre yapılan iş bölümü kadın ve erkek açısından ayrıştırıcı ve eşitsiz durumlar

oluşmasına neden olmaktadır. Özellikle kadının iş yaşamına katılımının artması sonucunda cinsiyete dayalı iş bölümünün kadınlar üzerindeki baskısı açığa çıkmış ve konu toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir bakış açısı ile ele alınmaya başlanmıştır. Bu süreçte “çalışan” rolüyle iş hayatındaki görevleri yerine getirmenin yanında kadınlardan hane içinde üstlendikleri “eş, anne, evlat” gibi rollerde de görevlerini de eksiksiz biçimde sürdürmeleri beklenmektedir. İş-yaşam dengesi içerisinde bu beklentiyi karşılamakta zorlanan kadınlar iyi bir eş, iyi bir anne veya evlat olarak kabul görmemekte ve yaşamları boyunca baskı altında hissetmektedirler. Aynı baskı geleneksel olarak hanenin geçimini sağlama görevi atfedilen erkekler için de geçerlidir. Toplumda “eve ekmek getirme” görevini gerçekleştirilmeyen erkekler, toplum tarafından kendilerine cinsiyetleri sebebiyle verilen bu görevi yerine getirmemiş bireyler olarak sürekli olarak ayrıştırılmakta ve baskı göstermektedir.

Bireylerin hane içindeki görevlerin cinsiyete dayalı dağılımına dair görüşleri toplumsal cinsiyet algılarını yansıtmaktadır. Bu sebeple araştırmada görüşme formunda: “Evinizde aile bireyleri arasındaki iş bölümü nasıldır? Aşağıdaki işleri evde kimler yapar? Bu dağılım nasıl ve kim tarafından yapıldı? Bu görev dağılımından memnun musunuz? Siz olsanız nasıl yapardınız? Evde annenin mi yoksa babanın mı rolünde olmak isterdin? Sizce kim daha çok sorumluluk üstleniyor?” soruları sorulmuştur. Hane içindeki günlük olarak gerçekleştirilen işler belirlenerek işlerin hangi aile üyeleri tarafından yapıldığı tabloya işlenmiştir.

Tablo 3.3. Hane İçi Görev Dağılımı

Günlük İşler	Ben	Annem	Babam	Annem & Babam	Diğer Aile Üyesi	Hep Birlikte
Kahvaltı Hazırlama	2	16	-	1	-	1
Temizlik	5	15	-	-	-	5
Fatura & Genel Ödemeler	-	5	14	1	-	-
Pazar Alışverişi	-	10	8	2	-	-
Yemek Hazırlığı & Sofra Kurma	3	14	1	1	-	2
Tarımsal Faaliyetler	1	11	5	1	1	1
TOPLAM	11	71	28	6	1	9

Tablo 3.3’e göre hane içi görevlerin büyük oranda anneler tarafından gerçekleştirildiği sonucuna varılmaktadır. Bu durum öğrencilerin kendi ifadelerinden de açıkça anlaşılmaktadır:

“Annem daha fazla sorumluluk sahibi. Memnun değilim. Evde herkesin aynı derecede sorumlu olmasını tercih ederim.” (Ö1T9-E).

“Babam daha rahat.” (Ö8T10-K).

“Her işi annem yapıyor, memnun değilim. İş bölümünde para kazanma işini de babamın yapmasını isterdim, şu anda her şeyi annem yapıyor. Annem daha fazla sorumluluk üstleniyor.” (Ö3T11-K).

Bu sorunun devam sorularından biri olan “*Evde annenin mi yoksa babanın mı rolünde olmak isterdin?*” sorusu ile öğrenciler dolaylı olarak toplumsal cinsiyet algılarına dair görüşlerini şöyle aktarmışlardır:

“Babamın rolünde olmak isterdim. Bi tek işe gidiyor, eve geliyor, çok bir sorumluluk yok.” (Ö4T11-K).

“İş dağılımından memnun değilim. Ağabeyim var. Annemin bana verdiği işi o da yapabilir. Böyle bölüşülebilir işler.” (Ö4T11-K).

Görüşme yapılan öğrencilerden yalnızca altısı evdeki iş bölümünden memnun olduğunu ifade etmiştir. Bu altı öğrenci arasında yalnızca bir kadın öğrenci evdeki iş bölümünden memnun olduğu görüşünü bildirmiştir.

“Annem daha çok sorumluluk sahibi ama iş bölümünden memnunum.” (Ö5T11-E).

“Bence evde herkes eşit.” (Ö13U10-K).

Ataerkil toplumlarda erkek bireylerden aile geçimi konusunda sorumluluk alması beklenir. Erkek, her ne olursa olsun çalışmalı ve eve ekmek getiren rolünü gerçekleştirmelidir. Mesleki ve Teknik Anadolu lisesi erkek öğrencilerinin “*Annenin mi babanın mı yerinde olmak isterdin?*” sorusuna verdikleri yanıt yaşlılarına göre meslek kazanma ve gelir elde etme boyutunda farkındalıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin evdeki görev dağılımında ev geçindirme kaygılarını yansıtan görüşleri mevcuttur:

“İş bölümünde annenin daha çok sorumluluğu var. Evdeki görev dağılımını değiştirmek isterdim. Her şeyi ben üstüme alırdım.” (Ö6T12-E).

“Babamın rolünde olmak isterim. Babamın işi daha fazla.” (Ö7T10-E).

“Ev geçimini sağladığı için babam daha çok sorumluluk üstleniyor.” (Ö16U10-E).

Öğrencilerin ev içerisindeki işlerin dağılımına ilişkin görüşleri kadın emeğinin görünmeyen yüzünü bir kez daha açığa çıkarmaktadır. Kadınların hane içerisinde harcadıkları zamanın ve emeğin sınırının olmaması bu emeğin görünür olmasını da engellemektedir. Görüşme yapılan öğrenciler evdeki işlerin çoğunun anneleri tarafından yapıldığını söylerken, kamusal alana açılan işlerin ise babaları tarafından gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Kadın

öğrencilerin de bu süreçte anneleri gibi cinsiyetlerinden ötürü görev dağılımına dahil oldukları veya bu sürece dahil edildikleri anlaşılmaktadır. Örneğin;

“İş dağılımından memnun değilim. Ağabeyim var. Annemin bana verdiği işi o da yapabilir. Böyle bölüşülebilir işler.” (Ö4T11-K).

“Her işi annemle birlikte yapıyoruz.” (Ö15U9-K).

“Annem ve ablamın üzerinde fazla yük var gibi.” (Ö14U12-K).

Bazı öğrencilerin görüşlerinde hane içerisindeki görevlerin kadına ait olduğu fikrinin kabul edildiği görülmekte ve erkeklerin baba ya da eş olarak bu görevlerin icrasında yalnızca “yardım etme” noktasında rol aldıkları sonucuna ulaşılmaktadır:

“Babam anneme yardım eder. Ben de yardım ederim. Ben kendi odamı toplarım.” (Ö16U10-E).

“Babamın anneme yardımcı olmasını isterdim.” (Ö14U12-K).

Cinsiyete dayalı olarak ortaya çıkan bu iş bölümünde hane içindeki görevlerin dağılımını her iki cinsiyetin de rollerinin farkında olarak soruya cevap verenler de mevcuttur:

“Babamın rolünde olmak istemezdim. O biraz daha fazla çalışıyor. Aslında ikisi de çok çalışıyor. Annem için her gün evin içinde olmak zor, babam da her gün işe gidiyor. Ben ikisi de olmak istemezdim.” (Ö14U10-E).

Öğrencilerin hane içindeki görevlerin gerçekleştirilmesine dair görüşleri cinsiyete dayalı iş bölümüne dair farkındalıklarının mevcut olduğunu göstermekte ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarını yansıtmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde kadın öğrenciler özellikle ev içindeki görevlerin anneleri, ablaları, kız kardeşleri veya kendileri tarafından yapıldığını ifade etmekte, erkeklerin ise yardım etme boyutunda nispeten daha pasif rol üstlendiğini belirterek konuya dair eşit dağılımı istedikleri anlaşılmaktadır. Erkek öğrenciler ise görev dağılımında çoğu ev işinin anneleri tarafından yapıldığını açıkça ifade etmektedir. Babalarının ev geçindirme rolüne dikkat çekerek geleneksel olarak cinsiyete dayalı görev dağılımı kabul ettikleri anlaşılmaktadır.

3.1.3. Öğrencilere Göre Okulların Cinsiyeti

Bu araştırmanın metaforik sorularından biri olarak öğrencilere “Okulunuzun adı ve faaliyetleri düşünüldüğünde, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine bir cinsiyet belirleyecek olsan, bu cinsiyet ne olurdu?” sorusu yöneltilmiştir. Sorunun sorulma amacı öğrencilerin okul

iklimi içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğine ya da eşitsizliklerine dair bireysel deneyimlerini kendi bakış açıları ile ele almaktır.

Araştırmanın yürütüldüğü okullar tarım ve uçak bakım alanında faaliyet göstermektedir. Her iki okulda da kadın öğrencilerin sayısı erkek öğrencilerin sayısına kıyasla oldukça azdır. Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde tarım ve uçak bakım alanının gerektirdiği fiziksel güce vurgu yapıldığı ve okuldaki erkek öğrenci yoğunluğuna değinildiği görülmektedir:

“Okulun cinsiyeti erkek olurdu. Erkek ve kadın ayrımcılığı yapmıyorum fakat bence bu okulda kas gücü gerektiği için bence erkek olurdu, zaten kız sayısı da çok az bu okulda.” (Ö16U10-E).

“Uçak bakım, mühendislik erkek işi gibi görünüyor, o yüzden erkek.” (Ö15U9-K).

“Okulun cinsiyeti erkek olurdu, çoğunluk erkek o yüzden.” (Ö10T11-E).

“Okulun cinsiyeti erkek, şu an erkek ağırlıklı bir okul. Yapılan işler olsun bu işleri erkeğin yapacağı işler olarak aklıma geliyor. O yüzden aklıma erkek geliyor.” (Ö6T12-E).

“Okulun cinsiyeti erkek bence. Tarım alanı erkeklere daha uygun.” (Ö2T12-K).

“Okulun cinsiyeti erkek olurdu. Emek verilen ve güçlülük sembolü olarak erkeğe uygun.” (Ö7T10-E)

Kiremitçi (2020) tarafından Bursa’da Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinden tarım bölümünü seçenler ile yapılan araştırmada da öğrencilerin görüşleri ile örtüşen sonuçlara ulaşılmıştır. Kiremitçi (2020), kadın öğrencilerin uygulama alanlarına erkeklerle kıyaslandığında çok daha az dahil olduklarını, tarımsal istihdam alanlarındaki iş kollarında gelecek görmediklerini ve okuldan mezun olduktan sonra farklı alanlara geçmek istedikleri sonucuna ulaşmıştır. Araştırmasındaki anket uygulamasında meslek lisesi öğrencilerinin %33,6’sının kadın, %66,4’ünün erkek öğrencilerden oluştuğunu ifade ederken, okul içerisinde cinsiyetçi ötekileştirme durumlarının varlığına değinmiştir. Ayrıca, bu liseleri tercih edenler içinde erkek öğrencilerin kız öğrencilerden fazla olduğunu ifade etmektedir. Bu araştırma da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Her iki okulda da erkek öğrencilerin sayısı kadın öğrenci sayısından çok daha fazladır. Kadın öğrenciler, bu durumu kendilerini ikincil konumda tutan bir özellik olarak algılamaktadır.

Cevaplar incelendiğinde tarım alanında eğitim gören meslek lisesi öğrencilerinin tamamına yakınının fiziksel güce dayalı olduğunu ifade ederek okulun cinsiyetini erkek olarak tanımladığı tespit edilmiştir. Buna karşın uçak bakım teknolojisi alanında eğitim alan meslek lisesi öğrencileri okulun cinsiyetine dair görüşlerinin farklılaştığı görülmüştür. Bu

durumun sebepleri incelendiğinde okul içerisindeki kadın öğrencilerinin sayısının az olması ve bu sebeple kadın öğrencilere ayrıcalıklı davranıldığına dair görüşler alınmıştır:

“Okulun cinsiyeti kız olurdu. Kızlara karşı ayrıcalık var. Tam olarak gözüne batmıyor ama sanki varmış gibi.” (Ö11U11-E).

“Kız. Hocaların hepsi erkeklere karşı ezilmeyelim diye bizi ön plana çıkartıyorlar. Eşitsizlik sağlanmasın diye.” (Ö14U12-K).

Bazı öğrenciler soruyu çalışma alanlarına göre yorumlayıp cevap vererek mesleki ayrılmaya dair görüşlerini de örtük biçimde aktarmaktadırlar:

“Uçak-gövde-motorun daha çok erkeklere yönelik olduğunu görüyoruz, uçak elektroniği ise kızlara göre.” (Ö12U10-E).

“Tarım olduğun için daha ağır bir iş olduğu için erkek.” (Ö4T11-K).

“Tarımı genelde erkekler yapıyor. Okulun cinsiyeti erkek olurdu.” (Ö1T9-E).

“Okulun cinsiyeti erkek, tarım alanı erkeklere uygun.” (Ö2T12-K).

Sorulara kadın ya da erkek olarak cevap veren öğrenciler dışında, okula herhangi bir cinsiyet atamanın uygun olmadığını ifade eden ya da mesleklerin cinsiyetlere göre ayrıştırılmasını doğru bulmadığını ifade ederek toplumsal cinsiyet eşitliği algısını açıkça ortaya koyan öğrenciler de mevcuttur. Bu öğrenciler görüşlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“İkisinden biri olabilirdi. Mesleklerin cinsiyeti olamaz.” (Ö18U9-E).

“Cinsiyetsiz olurdu çünkü bu alanda (uçak bakım) Türkiye’de çok önyargı var ama kadınlar işin üzerine daha çok gidiyor. O yüzden erkek üstünlüğü yok diye düşünüyorum. Genelde insanlar öyle düşünüyor da...” (Ö13U10-K).

“Okulun cinsiyeti erkek olurdu diyebilirim ama okulun bir cinsiyet olarak kodlanması pek doğru olmaz. Çünkü kızların önyargıyla bakıldığı yerlerde önyargıyı kırdığı yerler de oluyor okulda.” (Ö20U12- E).

Görüşme yapılan öğrencilerin eğitim hayatlarını sürdürmekte oldukları okulların faaliyetleri düşünülerek bu okullara bir cinsiyet atfedilmesine dair görüşleri incelendiğinde özellikle tarım alanı öğrencileri fiziksel güç gerektiren işlerin erkekler tarafından yürütüldüğüne vurgu yaparak okullarının cinsiyetlerini erkek olarak tanımlamışlardır. Açıklamaları incelendiğinde öğrencilere göre zirai faaliyetler “ağır iş” kapsamındadır ve bu işler erkekler tarafından yapılmaktadır. Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin soruya verdiği yanıtlar doğrultusunda öğrencilerin toplumsal

cinsiyet eşitliğine dair farkındalıkları mevcuttur ve konuya görece daha eşitlikçi biçimde yaklaşmaktadırlar.

3.1.4. Güce Dair Toplumsal Cinsiyet Algısı: Sınıf Başkanlığı

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitim ortamlarındaki yansımalarının izlenebileceği alanlardan biri olarak sınıf başkanlığı kavramı gelmektedir. Sınıf başkanlığı, erken yaşlardan itibaren öğrencilerin okul içerisindeki aktif vatandaşlık bilinci ve katılım boyutundaki becerilerini geliştiren bir olgudur. Öğrencilerin liderlik becerilerini, sosyal ilişkilerini ve toplumsal uyum becerilerini geliştirir. Sınıf başkanı olarak görev alan öğrencilerin yaşlarına göre daha ileri düzeyde liderlik becerilerine sahip olduğu kabul edilebilir. Sınıf arkadaşları tarafından adil bir biçimde seçilerek bu görevi üstlenen öğrencilerin özgüvenlerinin arttığı gözlemlenir. Sınıf başkanlığı olgusuna toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde bakıldığında her iki cinsiyetinde liderlik rolü ve sosyal becerileri doğrultusunda bu görevi üstlenmeleri beklenir. Bu görevin üstlenilmesinde ve yürütülmesinde belirli bir cinsiyete sorumluluk yüklemek cinsiyet eşitsizliğine örnektir. Toplumda var olan eşitsizlikler doğrultusunda meslek liselerinin örtük ikliminde de kendine yer bulan hegemonik erkeklik sınıf başkanlığına dair algıları da etkilemektedir.

Bu araştırmada öğrencilerine yöneltilen “*Sınıf başkanınızın cinsiyeti nedir? Sınıf başkanlığında kızlar mı erkekler mi daha başarılı oluyorlar?*” sorusuna verdikleri yanıtlar ile öğrencilerin güce dair toplumsal cinsiyet algıları incelenmiştir.

Cevaplar incelendiğinde, 20 öğrenciden yarısına yakınının erkeklerin sınıf başkanlığında daha başarılı oldukları görüşüne sahip oldukları görülmektedir. Altı öğrenci ise kadın öğrencilerin başkanlıkta daha başarılı olduklarını ifade etmiştir diğer yandan beş öğrenci sınıf başkanlığında kadın ve erkeklerin aynı düzeyde başarılı olabileceklerini belirtmektedir. Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin yarısına yakını sınıf başkanlığında her iki cinsiyetin de başarılı olabileceğini ifade ederek toplumsal cinsiyet eşitliği boyutunda farkındalıklarını şöyle aktarmaktadırlar:

“Kız-erkek olarak ayıramam. Kişiden kişiye değişir. Cinsiyetle ilgisi olduğunu düşünmüyorum. Eskiden başkan erkekti, kötüydü, şimdiki kız...” (Ö11U11-E).

“Bence bunu belirtmeyiz. Ben kadın-erkek eşitliğine inanıyorum. O yüzden kimse kimseden üstün değildir.” (Ö13U10-K).

Her iki okulda da disiplin ve güç boyutunda bu görevi erkeklerin daha iyi yürüttüğüne dair görüşler mevcuttur.

“Erkekler daha başarılı disiplin açısından.” (Ö17U9-K).

“Kontrol, susturabilme. Erkekler daha başarılı.” (Ö14U12-K).

“Erkekler daha başarılı galiba çünkü daha otoriterler. Ama insandan insana değişir.” (Ö19U9-K).

“Erkekler başkanlıkta daha başarılı çünkü başkanlık biraz güç gösterisi.” (Ö20U12-E).

Bu görüşlerin aksine kadın öğrencilerin başkanlıkta daha sorumluluk sahibi ve daha bilinçli olduklarını belirten öğrenciler erkeklerin bu açıdan sınıf başkanlığı görevini gerektiği şekilde yürütmediklerini ifade etmektedir:

“Kız başkan var. Daha başarılılar, içten gelerek ve düzgün yapıyorlar, erkekler vurdumduymaz, işini düzgün yapmaz.” (Ö6T12-E).

“Kızlar sınıf başkanlığında daha başarılılar. Kızlar daha sorumluluk sahibi.” (Ö2T12-K).

“Kızlar daha başarılı, daha bilinçliler.” (Ö5T11-E).

“Kızlar başkanlıkta daha başarılı, bilgi paylaşımı daha iyi.” (Ö7T10-E).

“Kızlar başkanlıkta daha başarılı, erkekler baştan savma yapıyorlar.” (Ö3T11-K).

“Kızlar daha otoriter başkanlıkta daha başarılılar.” (Ö15U9-K).

Öğrencilerin soruya verdikleri yanıtlar incelendiğinde bazı öğrencilerin geleneksel olarak erkekleri otorite sahibi ve disiplinli olarak algılayarak, sınıf başkanlığında da daha başarılı olduklarını kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet algısını bu şekilde oluşturdukları görülmektedir. Bazı öğrencilerin ise görevin ifasında kadın öğrencilerin daha bilinçli ve sorumluluk sahibi olduklarına dair görüşlerine ulaşılmıştır. Her iki durumda da sahip oldukları bireysel deneyimlerin toplumsal cinsiyet algılarını şekillendirmekte olduğu anlaşılmaktadır. Görüşme yapılan bazı öğrencilerin gücün temsiline ilişkin görüşleri toplumsal cinsiyet eşitliği hakkındaki yüksek farkındalıklarını yansıtmaktadır. Bu öğrenciler, bireyin cinsiyetinden ziyade, kişisel özelliklerin ve yeterliliklerin, sınıf başkanlığı görevinin başarılı bir şekilde yürütülmesinde önemli olduğunu belirtmektedirler.

3.1.5. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği Hakkındaki Görüşleri

Araştırmanın bu bölümünde görüşme formunda yer alan “*Erkek/Kadın olmanın toplumdaki avantajları ve dezavantajları nelerdir? Cinsiyetinizi nasıl tanımlarsınız?*” sorusuna verilen yanıtlar analiz edilmektedir. Bu yanıtlar doğrultusunda öğrencilerin toplum içindeki cinsiyet eşitsizliğine dair durumların farkında olup olmadıkları sorgulanmakta, toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında duyarlılıkları irdelenmektedir. Toplum içerisinde

belirli bir cinsiyetin avantajlı olarak kabul edilmesi ya da tam tersi biçimde dezavantajlı veya ezilen statüsünde kabulü çeşitli eşitsizliklerin devamına ve yeniden üretilmesine sebep olmaktadır. Eğitime ve işgücüne katılım, toplumsal hayat gibi süreçlerdeki eşitsizlikler dezavantajlı olarak kabul edilen gruplarda sosyal hayata katılım şeklini olumsuz yönde etkiler. Erken yaşlardan itibaren cinsiyetinden ya da başka bir özelliğinden dolayı avantajlı ya da dezavantajlı olduğu algısına sahip bireyler hayatlarındaki önemli kararları bu algının doğrultusunda verirler. Başkalarının davranışlarını da bu algıya göre yorumlarlar. Örneğin; otomobil tamircisi olmak isteyen bir kadın bu alandaki erkek egemen oluşumu kabul ederek bu hayalinden vazgeçebilir ya da bir erkek çocuk bakımı alanında çalışmak isterken aynı durumu yaşayabilir. Burada bireyin içinde yaşadığı toplumda cinsiyetlere yüklediği sıfatlar ve roller, bireyin kendine ve kendi cinsiyetine dair algısı ile toplumun algısı bu süreçte önemli rol oynar. Bu sebeple araştırma kapsamında öğrencilere erkeklerin ve kadınların toplum içerisinde varsa sahip oldukları avantajlar ile dezavantajlar sorulmuştur. Kadın öğrencilerin büyük çoğunluğu toplum içinde kadınların dezavantajlı olduğunu ifade ederek farklı bakış açılarını şöyle aktarmaktadır:

“Kız olmanın dezavantajı var. Kadınları daha güçsüz görüyorlar. Haberlerde görüyoruz, kadınları öldürüyorlar.” (Ö2T12-K).

“Kadın olmanın birçok zorlukları var. En basitinden istediğin zamanı dışarı çıkamıyorsun. Erkek olsan istediğin zaman çıkabiliyorsun. Rahatsın çünkü. Ben böyle düşünüyorum.” (Ö4T11-K).

“Bir erkek bir işi yapıyorsa o iş kötü olsa da sanki o iş güzel oluyor algısı var. Kız yapıyorsa da “kız gibi” yapıyorsun filan deniyor. Kız olmanın avantajını görmedim, dezavantajları var.” (Ö2T11-K).

“Avantajı olduğunu sanmıyorum. Durum meçhul. Bilemiyorum da. Biz kızlar. Başarılı olduğumuz zaman göze batıyoruz. Bu dönemde veya önceki dönemde üzerimizde çok yük var. Kız erkek ayrımı çok. Ders çalış, başarılı olman lazım. Kızlara daha çok baskı var. Şunu yapamazsın yapıp ne yapacaksın, gidip ne yapacaksın sen kızsın neden öyle giyindin?” (Ö9T11-K).

“Kızların dezavantajı var. Evlendiğinde işin yoksa ev işleri sana kalıyor. Bu iş ayrımı zaten gelenekselleşmiş. Kadın ayağa kalkmaya çalışsa da bazen de laf söz oluyor. mesela Bizim köyde çok olur. Mesela okul okuyorum. Teyzem bile bana şunu demişti. Sen uçak bakımcı niye oldun? Bir kıza uygun değil. “Bir kıza uygun değil.” lafı çok kullanılıyor. Bir işi seçerken bu erkeğe ya da kıza göre çeşitlendirmesi çok oluyor. Bu konuda kızların üstüne fazla gidiliyor.” (Ö14U12-K).

“Kız olarak hep izleniyor gibiyim. Haberleri izlerken rahatsız oluyorum. Kadına şiddet çok fazla dikkat çekiyor ve korkutuyor. Benim de başıma geldi çünkü bazen ben de yürüyerek oraya gidiyorum.” (Ö19U9-K).

“Kadınlar iş yapamaz, beceremez, aşağı görüyorlar.” (Ö8T10-K).

“Kadınların yaptığı şeyler her zaman çok daha fazla olay oluyor. Çünkü şöyle bir şey yerleşmiş, kadınlar daha normaldir veya hiçbir şeyin fazlasına kaçmazlar ve sıradan şeyler yaparlar ama aslında böyle değil.” (Ö15U9-K).

Erkek öğrencilerin de toplum içinde kadın olmanın dezavantajlarına ilişkin benzer görüşleri mevcuttur:

“Türkiye’de kadınlar hep baskı altında. Mesela hiçbir erkeği giydiği kıyafetten dolayı kimse yargılamıyor. Ama bir kadın kıyafetten dolayı çok çabuk yargılanan biliyor. Bilmiyorum, yani kadın olmak daha zor bu ülkede. (Ö16U10-E).

“Özellikle erkekler ülkemizde daha çok el üstünde tutuluyor. Avantajı olduğunu söyleyebilirim. Dezavantaj aklıma gelmiyor.” (Ö5T11-E).

“Bana göre kadınlar daha rahat dolaşmıyor. Erkeklerle ilgili bir sorun görmüyorum.” (Ö7T10-E).

“Erkek olmanın toplumda avantajı önümüzde var ama olmaması lazım. Kadınlardan bağımsız olduğu gözüküyor. Haberlerde halk arasında öyle görünüyor. Gördüğümüz üzere.” (Ö12U10-E).

Kadın ve erkek öğrencilerin konuya dair görüşleri incelendiğinde içinde yaşadıkları toplumda kadınların dezavantajlılık durumlarının farkında oldukları görülmektedir. En temel düzeyde kamusal alanda görünür olma konusunda erkeklerin daha özgür hareket edebildiğini söylemektedirler.

Araştırmada kadın öğrencilerin de toplumda var olan önyargılardan etkilendiği ve sürekli olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Bir aile üyesi tarafından uçak bakım lisesinde eğitim aldığı için eleştirilen kadın öğrenci, bu alandaki cinsiyet ayrımını doğru bulmadığını aktararak, özellikle kadınlara iş seçiminde daha fazla baskı yapıldığını belirtmektedir. Erkek öğrencilerden biri kadınların giydikleri kıyafetlerden dolayı kolayca yargılandığını söylerken erkeklerin bu yargılamaya maruz kalmadığını söylemektedir. Öğrencinin bu görüşü farklı cinsiyetlere yönelik ayrımcılığın farkında olduğunu göstermektedir.

Çok az sayıda öğrenci kadınların daha avantajlı olduğu görüşünü savunmaktadır:

“Erkeklerin toplumda avantajı olduğunu düşünmüyorum. Kızların daha avantajlı olduğunu düşünüyorum. Bir konuda kadın ve erkek karşı karşıyayız da ülkemizin durumundan dolayı kadınlara daha haklı gözüyle bakılıyor. Erkek haklı olsa da kadın öncelikli oluyor.” (Ö11U11-E).

“Kızlar avantajlı ağır işleri erkekler yapar, kızlar yapmaz.” (Ö10T11-E).

Bu görüşlerin aksine toplum içinde eşitliğin olduğunu ifade eden öğrenciler de mevcuttur:

“Bence kimse avantajlı değil. Benim için önemli olan insan olmak.” (Ö13U10-K).

“Adalet olarak yok ama kas yapı açısından sadece bilimsel olarak, güç olarak üstün, bir tek o fark var.” (Ö18U9-E).

Erkeklerin toplumda daha güçlü olarak algılanmasının erkekler üzerinde baskı oluşturduğunu savunan iki erkek öğrenci görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“Erkek daha avantajlı gibi. Erkek olmak, güç gösterisi gibi hem fiziksel hem mental olarak öne çıkıyoruz ama bunların dezavantaj olma durumu da var. Erkek adam gibi davranan adam gibi yap, erkekler ağlamaz gibi.” (Ö20U12-E).

“Siyaset var. Bu konuda toplumda gördüğüm kadarıyla konuşacağım. Kız dese bu bana vurdu dese kimse sorgulamadan kıza inanır diye düşünüyorum. Çünkü gördüklerim öyle. Birkaç tane tanıdığım da bu olayı yaşadı.” (Ö18U9-E).

Görüşmenin 19.sorusunun ilk bölümü olarak “*Erkek/Kadın olmanın toplumdaki avantajları ve dezavantajları nelerdir?*” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde öğrencilerin çoğu kadınların birçok farklı alanda ezildiği görüşüne sahiptir. Erkek öğrencilerin de kadınların toplum yaşamında daha dezavantajlı oldukları ve özellikle fiziksel güce sahip olarak kadınlardan daha avantajlı olarak kabul edildiklerinin farkında oldukları anlaşılmaktadır. Bir erkek öğrenci de toplum içinde erkeklerden güçlü olmaları beklentisinin oluşturduğu baskıdan bahsederken “adam gibi yap, erkekler ağlamaz” gibi ifadelerin baskıyı artırdığını ifade etmiştir. Bu durum toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranılması beklentisinin bireyler üzerinde oluşturduğu duygusal baskıya örnektir.

Sorunun ikinci bölümünde “*Cinsiyetinizi nasıl tanımlarsınız?*” sorusu yöneltilerek öğrencilere çeşitli karakter özelliklerinin cinsiyetlere uygun olup olmadığı sorulmuştur. Örneğin “*Erkekler cesur mudur? Kadınlar özgür müdür?*” şeklinde sorular yöneltilerek öğrencilerden evet, hayır, bilmiyorum gibi cevapları, bu cevaplarına ilişkin açıklamaları, gerekçeleri veya konuya diğer görüşleri alınmıştır. Araştırmada yer alan karakter özellikleri aşağıda yer almaktadır:

- Cesur
- Özgür
- Vicdanlı

- Çalışkan
- Korkusuz
- Sorumluluk Sahibi
- Öfkeli
- Yardımsever
- Sevgi Dolu
- Uyumlu
- Dürüst

Bu karakter özellikleri kişiden kişiye değişen ve tek bir cinsiyete ait olarak kabul edilemeyecek özelliklerdir. Örneğin; erkekler öfkeli, kadınlar vicdanlıdır şeklinde genelleme yapmak uygun değildir. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında düşünüldüğünde kadınlardan vicdanlı ve sevgi dolu olması beklenirken, erkeklerden de korkusuz ve cesur olmaları yönünde beklentiler mevcuttur. Sevgi dolu olarak tanımlanan bir kadın toplum içerisinde bu özelliği ile dikkat çekmezken, sevgi dolu olarak tanımlanan bir erkek bu özelliği ile dikkat çeker. Ancak bu özellikler kişiden kişiye değişebilen özelliklerdir ve herhangi bir cinsiyete ait özellikler değildir. Araştırmanın bu sorusu ile öğrencilerin belirli karakter özelliklerini belirli bir cinsiyete ait olarak kabul edip etmedikleri sorgulanarak toplumsal cinsiyet algıları incelenmektedir.

Görüşme yapılan öğrencilerin büyük çoğunluğu bu özelliklerin belirli bir cinsiyet için kullanılamayacağı görüşünü bildirmektedir:

“Sıfatlar kişiden kişiye değişir. Erkekler özgür evet. Kadınlara göre de daha öfkeli olabilirler.” (Ö11U11-E).

“Sıfatların hepsi değişken, kız da korkusuz olabilir.” (Ö12U10- E).

“Cesurluk cinsiyete bağlı değil.” (Ö20U12-E).

“Genelleyemeyiz.” (Ö13U10-K).

Erkek öğrenciler özellikle erkeklik ve karakter özellikleri ilişkisini yorumlayarak farklı bakış açılarını şu sözlerle aktarmaktadırlar:

“Cesur olabilirler. İlkel dönemlerde sonuçta avcıydılar.” (Ö18U9-E).

“Erkekler menfaatine göre hareket ediyor, çalışkan mı bilmiyorum, çevrenin hoşuna gideceği zaman çok çaba sarf eder.” (Ö20U12-E).

Vicdanlı veya sevgi dolu olmanın erkekleri “yumuşak” gösterdiğini düşünen bir erkek öğrenci toplum baskısı sebebiyle bu yönlerini yansıtamadıklarını ifade etmektedir:

“Erkekler vicdanlı ama dışarıya göstermiyoruz. Yumuşak gözükmeyi pek sevmiyorlar.” (Ö16U10-E).

Bir kadın öğrenci açık bir şekilde kadınların korkusuz olmadığını ifade ederek kadınların baskı altında olduğunu da eklemektedir:

“Özgür değiliz, birçoğumuz doğuştan babaya bağlıyız. Korkusuz değiliz çünkü baskı altında yaşıyoruz.” (Ö14U12-K).

Farklı kişilik ve karakter özelliklerine ilişkin öğrencilerin fikirleri incelendiğinde büyük çoğunluğu bu özelliklerin cinsiyetlere göre genellenemeyeceği görüşüne sahiptir. Erkek öğrencilerin cesaret ve korkusuzluk bakımından erkekler üzerindeki baskıyı hissettikleri anlaşılmaktadır. Vicdanlı görünmenin erkekler arasında uygun görülmeyen bir durum olduğu görüşünü ifade eden bir öğrenci erkeklerin de dışlanmamak için bu özelliklerini göstermekten hoşlanmadıkları tespitinde bulunmaktadır. Birçok kadın öğrencinin kadınların özgür, korkusuz ve cesur olmadığı görüşünü savunarak toplumsal cinsiyet algısını bu yönde oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.1.6. Öğrencilerin Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Tanımlamaları

Öğrencilere “*Cinsiyet nedir?*” ve “*Toplumsal cinsiyet nedir?*” soruları yöneltilmiş cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını tanımlamaları istenmiştir. Öğrenciler cinsiyete dair şu yanıtları vermişlerdir:

“İnsanların ayrımı.” (Ö3T11-K).

“İnsanların dişi ve erkek olarak tanımlanması.” (Ö8T10-K).

“Fiziksel bir yapı.” (Ö20U12-E).

“İnsanların dış görünüşlerine göre. Toplumun belirlemiş olduğu bir kalıp diyebilirim.” (Ö13U10-E).

“Cinsiyet. Nasıl denir? İki farklı birey var yani...” (Ö12U10-E).

“İki türü vardır, kız erkek.” (Ö18U9-E).

Öğrencilerin cinsiyete dair yaptığı tanımlamalar incelendiğinde biyolojik cinsiyet kapsamında giren tanımlamalar yaptıkları görülmektedir. Öğrenciler cinsiyeti biyolojik farklılıkları merkeze alarak tanımlamışlardır. Üç öğrenci ise cinsiyetin tanımını yapamamıştır.

“*Toplumsal cinsiyet nedir?*” sorusuna öğrencilerin yarısı cevap verememiştir. Bu öğrencilerin de birçoğu bu kavramı hiç duymadığını ifade etmiştir. Araştırmanın ilk bölümünde yer alan projeler dikkate alındığında öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin bilgi ve farkındalığa sahip olmadığı görülmektedir. Bu açıdan bazı öğrenciler fikrin şöyle aktarmaktadır:

“Duydum ama tam olarak ne bilmiyorum.” (Ö10T11-E).

“Hiç duymadım.” (Ö2T12-K).

“Aslında iki tane cinsiyet vardır. Bunlar birbirlerini tamamlarlar. Erkek güçlü olandır, kadın güzel olandır bana göre.” (Ö16U10-E).

“Duydum ama içselleştirmedim, hiç düşünmedim.” (Ö14U12-K).

Konu ile ilgili doğru olmayan tanımlamalar da yapılmıştır:

“Şey mi? Yönelimlerin farklı olduğu. Lezbiyenlik var gibi. Öyle düşünüyorum ama bilmiyorum.” (Ö4T11-K).

“Tavırları hareketlerine göre ayırmak, kadını kadın diye erkeği erkek diye anlatmamak.” (Ö5T11-E).

“Toplumdaki cinsiyet yoğunluğu, erkek nüfusu yoğunlukta gibi.” (Ö20U12-E).

Çok az sayıda öğrenci toplumsal cinsiyetle bağlantılı tanımlamalar yapmıştır:

“Kadın erkek eşitliği.” (Ö8T10-K).

“Toplumsal cinsiyet mesela iyi bir şey oluyorsa mutlaka erkek yapıyordur iş kötü baştan savma yapılınca. Erkekler kız gibi yapma deniliyor ya bunlar bence toplumsal cinsiyet değil mi?” (Ö3T11-K).

Görüşme yapılan toplam yirmi öğrenci arasından yalnızca iki kadın öğrenci toplumsal cinsiyete ilişkin tanımlama yapabirmiştir. Çoğu öğrenci toplumsal cinsiyet kavramını hiç duymadığını belirterek tanımlayamamıştır. Çalışmanın ilk bölümünde yer alan ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen birçok projeye rağmen öğrencilerin çoğu bu kavram hakkında bilgi sahibi değildir. Bilgi sahibi olduğunu düşünenler ise konu hakkında yanlış bilgiye sahiptir.

3.1.7. Öğrencilere Göre Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrışmanın Nedenleri

2021 yılı verilerine göre Türkiye’de örgün eğitimindeki öğrencilerin %53’ünü erkekler, %47’sini kadınlar oluşturmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretimde de bu rakamlar benzer dağılım göstermektedir. Buna karşılık Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde

öğrencilerin %59'u erkek, %41'i ise kadındır. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerindeki bazı alanlarda cinsiyetlerin net bir şekilde ayrıştığı gözlenmektedir. Örneğin; Ayrıca Aysel Akın - Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi tarım alanında faaliyet gösteren bir okuldur. Erkek öğrencilerin sayısı kadın öğrencilerin sayısının yaklaşık üç katıdır. Araştırmanın yapıldığı 2021-2022 eğitim-öğretim yılında kadın öğrenci sayısı 34 iken, erkek öğrenci sayısı 104 olarak belirlenmiştir. Yine Antalya'da bulunan Antalya Barosu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde ise 794 kadın öğrenci eğitim alırken, erkek öğrencilerin sayısı yalnızca 172'dir. Bu lise büro yönetimi ve yönetici asistanlığı, çocuk gelişimi ve eğitim ile grafik ve fotoğraf alanlarında eğitim verilmesi nedeniyle kadın öğrenciler tarafından daha çok tercih edilmektedir.

2008 yılından önce Millî Eğitim Bakanlığı kadın ve erkek teknik meslek liseleri olarak meslek liselerini cinsiyetlere göre ayırmaktaydı. Bakanlık bünyesinde Erkek Teknik ve Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlükleri mevcuttu. Bu liseler kapsamında mesleki alanlar Tablo 3.4'de verildiği gibi kadın ve erkek teknik eğitim alanlarına ayrılmıştır.

Tablo 3.4. 2008 Öncesi Teknik Eğitimin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Erkek Teknik Eğitimde Bulunan Alanlar	Kız Teknik Eğitimde Bulunan Alanlar
Ahşap Teknolojisi Alanı	Ayakkabı ve Saraciye Teknolojisi Alanı
Ayakkabı ve Saraciye Teknolojisi Alanı	Bahçecilik
Bilişim Teknolojileri Alanı	Bilişim Teknolojileri Alanı
Biyomedikal Teknolojileri Alanı	Büro Yönetim ve Sekreterlik
Deniz Araçları Yapımı Alanı	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
Denizcilik Alanı	Denizcilik Alanı
Elektrik-Elektronik Alanı	Eğlence Hizmetleri
Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri Alanı	El Sanatları Teknolojisi
Fotoğraf ve Grafik Alanı	Elektrik-Elektronik Alanı
Gazetecilik Alanı	Gıda Teknolojisi
Genel Ziraat Bölümü	Giyim Üretim Teknolojisi
Gıda Kontrolü ve Analizleri Bölümü	Grafik ve Fotoğraf
İnşaat Teknolojisi Alanı	Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri
Kimya Teknolojisi Alanı	Halkla İlişkiler ve Organizasyon
Kuyumculuk Teknolojisi Alanı	Hasta ve Yaşlı Hizmetleri
Laborant Bölümü	İnşaat Teknolojisi Alanı
Makine (Tarım Makineleri) Bölümü	Kimya Teknolojisi Alanı
Matbaa Alanı	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
Motorlu Araçlar Teknolojisi Alanı	Kuyumculuk Teknolojisi Alanı
Plastik Teknolojisi Alanı	Makine Teknolojisi
Radyo-Televizyon Alanı	Matbaa Alanı
Raylı Sistemler Teknolojisi Alanı	Radyo-Televizyon Alanı
Tapu ve Kadastro Bölümü	Sanat ve Tasarım

Tarım Teknolojisi Bölümü	Seramik ve Cam Teknolojisi
Tekstil Teknolojisi Alanı	Tekstil Teknolojisi Alanı
Tesisat Teknolojisi ve İklimlendirme Alanı	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Uçak Bakım Alanı	
Ulaştırma Hizmetleri Alanı	
Veteriner Sağlık Bölümü	

Kaynak: Demiroğlu, 2008

Tablo 3.4’te de yer aldığı gibi 2008’den önce makine, ziraat, otomasyon, elektrik-elektronik gibi alanlar erkeklerin mesleki alanları olarak tanımlanırken, giyim, güzellik ve bakım, çocuk gelişimi, yiyecek-içecek hizmetleri gibi alanlar kadın öğrencilerin mesleki alanları olarak tanımlanmıştır. Bu ayrışma bireylerin lise eğitiminde kendilerine cinsiyetlerine göre bakanlıkça belirlenen alanların dışında eğitim almalarını kısıtlayan bir uygulamadır. Bu uygulama ile mesleki ayrışma resmi olarak sürdürülmektedir. Erkek öğrencilerin uçak bakım alanında eğitim almaları mümkünken, kadın öğrenciler bu alanda eğitim alamamaktadır. Aynı şekilde kadın öğrenciler yiyecek-içecek hizmetleri alanında mesleki eğitime dahil olabilirken erkek öğrenciler bu alanda eğitim alamamaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2014’te yapılan değişiklik ile erkek ve kız teknik eğitimi ayrımı kaldırılmış, okul isimlerindeki kadın ve erkek tanımlaması kaldırılmıştır. Aynı zamanda erkek ve kız mesleki eğitim alanlarındaki kesin ayrımlara da son verilmiştir. (Demiroğlu, 2008). Ancak halen bu ayrımın örtük sistem içerisinde devam ettiği ve mesleki eğitimin toplumsal cinsiyetten etkilendiği görülmektedir. Bu araştırmanın yürütüldüğü Aysel Akın - Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nde erkek öğrencilerin sayısı kadın öğrencilerin sayısının üç katıdır. Günümüzde okulun adında veya mesleki eğitim alanlarında kadın veya erkek tanımlaması yapılmamasına rağmen, 2008 öncesinde erkek teknik eğitimi kapsamına giren bu lisede, halen mesleki ayrışmanın izleri görülmektedir. Aynı durum Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nde de tespit edilmiştir. 2008 öncesinde uçak bakım alanı erkek teknik eğitimi kapsamındaydı, şu anda okul karma eğitimi sürdürmektedir. Ancak halen erkek öğrencilerin sayısı kadın öğrencilerin sayısından çok daha fazladır. Yapılan görüşmelerde de öğrencilerin bu ayrımı fark ettikleri, kadın öğrenci sayısının azlığının ve bu duruma ilişkin alt nedenlerin farkında oldukları anlaşılmıştır. Bir kadın öğrenci bu konuda görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“Mesela okul okuyorum. Teyzem bile bana şunu demişti. Sen uçak bakımcı niye oldun? Bir kıza uygun değil. “Bir kıza uygun değil.” lafı çok kullanılıyor. Bir işi seçerken bu erkeğe ya da kıza göre çeşitlendirmesi çok oluyor. Bu konuda kızların üstüne fazla gidiliyor.” (Ö14U12-K).

Bu araştırmada Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısını etkileyen alanlardan biri olarak mesleki ayrışma kavramı da irdelenmektedir. Mesleki ayrışma, toplumsal cinsiyete dayalı olarak da gerçekleşmektedir. Bu sebeple öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarından etkilenmekte, çift yönlü biçimde eğitim-öğretimde kendini yeniden üretmektedir. Kadın ve erkek mesleği olarak mesleklerin keskin bir şekilde ayrışması toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini beraberinde getirerek özellikle kadınların düşük ücretli ya düşük statülü meslekler içerisinde sıkışıp kalmasına neden olmaktadır. Kadınların hane içerisindeki rollerin devamındaki mesleklere layık görülmesi ve bu mesleklerin dışına çıkmamalarının beklenmesi kadınları baskı altına almaktadır. Bu sürecin bireyin henüz erişkinliğe ulaşmadan okullar içerisinde de gerçekleşmesi kadının gelecekteki konumuna karar verirken toplumsal cinsiyetten doğrudan etkilenmesine ve çoğu zaman baskı altında karar vermesine neden olur. Bu durum kadınların faal olarak iş yaşamına katılımlarını, sosyal ve ekonomik özgürlüklerini oluşturma yolunda aldığı kararları etkiler. Kadının iş hayatına katılmaması beraberinde kadının kendi hayatı üzerinde söz sahibi olamamasına, fikirlerini açıkça ifade edememesine ve ömrü boyunca başkalarına bağımlı kalmasına neden olabilir.

Bu bölümde, cinsiyete dayalı mesleki ayrışmaya dair öğrencilerin bireysel deneyimleri ve konuya dair görüşleri alınmıştır. Mesleklerin cinsiyetlere göre ayrışması olarak adlandırılan yatay ayrışmaya dair öğrencilerin algılarını tespit etmek amacıyla görüşme formunda yer alan;

Soru 18: “Mezun olduktan sonra bu alanda çalışmaya devam etmeyi planlıyor musunuz? Bu meslekte karşı cinsin daha avantajlı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?”

Soru 22: “Mezun olduktan alanınızda karşı cinsten biriyle birlikte çalışmak ister misiniz? Neden?”

Soru 25: “Mesleklerin cinsiyeti var mıdır?” sorularına verilen cevaplar incelenmiştir.

İlk olarak öğrencilerin mezun olduktan sonra seçtikleri alanlarda çalışmaya devam etmeyi planlayıp planlamadıkları sorularak bu alanlarda çalışanların cinsiyetlerinden dolayı herhangi bir avantaja sahip olmadıklarına dair görüşleri alınmıştır. Bu konuda özellikle tarım ve uçak bakım alanlarında fiziksel olarak erkeklerin kadınlara kıyasla daha güçlü olduğunu ifade ederek erkeklerin avantajlı olduğunu belirtmişlerdir:

“Uçak motor alanında çekme olayı olduğu için kas yapısından dolayı erkekler daha avantajlı. Elektrik bölümünde ise ikisi de eşit.” (Ö18U9-E).

“Çalışma açısından var. Erkekler daha güçlü onlar daha avantajlı.” (Ö17U9-K).

“Mekanikte erkeklerden daha çok alım var. Uçağa itme olayı var, güç konusu var. Kadınlar daha çok ince işçilik. Kadınlar da var ama mesela kapak sökülecek. Erkekler ben yaparım diye gidiyordu. Kızlar daha çok komponentlerin detaylarını çalışma üzerine.” (Ö20U12-E).

“Bence avantaj yok, tarım alanında isteyince olur.” (Ö4T11-K).

“Tarım alanında erkekler daha avantajlı çoğu işletme kadınları almıyor. Güç işi olduğu için sevkiyat daha erkeklere yatkın. Bir de kadınların erkeklere göre toplumda çok açılma şansı yok.” (Ö2T12-K).

“Tarımda erkekler daha avantajlı fiziksel güç gerekiyor, erkekler daha avantajlı. Çatı yaparken bir şey taşıırken erkekler daha avantajlı.” (Ö3T11-K).

“Tarım alanında erkekler güç olarak daha avantajlılar.” (Ö8T10-K).

“Erkekler daha avantajlı. Kadın pilot daha az var. Bu da erkeklerin daha avantajlı olduğunu gösterir. (Ö11U1-E).

Öğrencilerin görüşleri incelendiğinde tarım alanında erkeklerin daha çok istihdam edildiği inancına sahip oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca öğrenciler erkeklerin tarım alanında kadınlara göre daha avantajlı konumda olduklarını düşünmektedirler. Ancak; 2022 yılı verilerine göre Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaşta toplam 64,7 milyon kişi bulunmaktadır. Bu nüfusun %47,5’i istihdam edilmektedir. İstihdam edilen nüfusun %15,8’i tarım sektöründedir. Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki erkek nüfusu 32 milyondur. Bu nüfusun %65’i istihdam edilmekte ve bu nüfusun da %13,6’sı ise tarım sektöründe yer almaktadır. Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki kadın nüfusu 32,7 milyondur. Bu nüfusun %30,4’ü istihdam içerisinde yer almaktadır. Aşağıdaki tablo cinsiyetlere göre kadın ve erkeklerin istihdam oranlarını göstermektedir:

Tablo 3.5. Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kollarında İstihdam Edilenlerin Oranı (%)

Yıllar	Kadın			Erkek		
	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Tarım	Sanayi	Hizmetler
2014	31.5	17.4	51.1	15.5	32.7	51.8
2015	30.6	16.4	53.0	15.7	32.2	52.1
2016	28.5	16.0	55.5	15.5	31.7	52.8
2017	28.0	15.7	56.3	15.3	31.7	53.0
2018	26.0	16.1	57.9	14.9	31.8	53.3
2019	25.2	15.9	58.9	14.9	29.9	55.2
2020	23.1	16.7	60.2	15.3	30.7	54.0
2021	22.7	17.6	59.7	14.7	32.0	53.3
2022	20.6	17.9	61.5	13.6	32.2	54.1

Kaynak: TÜİK, 2022

Tablo 3.5'e göre istihdam edilen kadın nüfusunun %20,6'sı tarım sektöründe istihdam edilmektedir. İstatistiklere göre kadınlar, tarım sektöründe erkeklere kıyasla daha fazla istihdam edilmektedir (TÜİK, 2022). Öğrencilerin, kadınların tarım alanındaki istihdam edilebilirliğine ilişkin görüşleri mevcut durum verileri ile uyum içerisinde değildir. Öğrenciler sahip oldukları toplumsal cinsiyet kalıp yargıları nedeniyle kadınların tarım sektöründe erkeklere kıyasla daha az istihdam edildiğini düşünmektedir. Tablo 3.6'da tarım sektöründe istihdam edilen kadınların çalışma durumlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 3.6. Yıllar İtibariyle Tarım Sektöründe İstihdam Edilen Kadınların İşteki Çalışma Durumu (%)

Yıllar	Ücretli veya Yevmiyeli	İşveren ve Kendi Hesabına	Ücretsiz Aile İşçisi	Toplam
2014	8.4	10.8	80.8	100.0
2015	9.0	10.3	80.7	100.0
2016	8.5	10.6	80.9	100.0
2017	8.7	10.5	80.8	100.0
2018	8.6	11.5	79.9	100.0
2019	9.4	10.7	79.9	100.0
2020	10.2	9.7	80.1	100.0
2021	10.7	10.5	78.7	100.0
2022	11.3	11.7	77.0	100.0

Kaynak: TÜİK, 2022

Tablo 3.6'ya göre kadınların yıllar içinde ücretli, yevmiyeli, işveren veya kendi hesabına çalışma durumları artmaktadır. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışma durumları ise azalma eğilimindedir. Bu durum kadınların tarım sektöründeki çalışma koşullarının toplumsal cinsiyet boyutunda olumlu etkilendiği yönünde yorumlanabilir. Ancak görüşme yapılan öğrencilerin görüşlerinde toplumsal cinsiyete dair kalıp yargıların güçlü biçimde yer aldığı ve ataerkil bakış açısının devam ettiği anlaşılmıştır.

Mesleklerin cinsiyetlere göre ayrışmasının doğru olmadığını ifade eden öğrenciler de görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“Cinsiyet önemli değil, iş hayatında her iki kişi de aynı yeterlilikte olacak.” (Ö7T10- E).

“İş bakımından erkekler daha ağır işleri yapıyor. Hasadı kadınlar yapar. Kadınların iş alanları daha açık, daha avantajlı farklı görevler var. Sürekli değişiyor.” (Ö6T12-E).

“Hayır, benim için önemli olan insan olmak.” (Ö13U10-K).

“Bu alanda bence ikisinin de avantajı eşit. Mesela Ukrayna'nın neydi uçak için kız grubu var. Onların erkeklerden daha iyi iş çıkarttığı oluyor. Bence değişkenlik gösterir.” (Ö12U10-E).

Öğrencilere son olarak “*Mesleklerin cinsiyeti var mıdır?*” sorusu yöneltilmiştir. İkinci aşamada ise “*Şimdi size sayacağım mesleklerin kadınlara mı erkeklere mi daha uygun olduğunu söylemenizi rica ediyorum. Her ikisine de uygunsa “İkisine de uygun.” Şeklinde cevabınızı verebilirsiniz.*” yönergesi verilmiştir. Yorum yapmak istedikleri konu hakkında yorumda bulunabilecekleri öğrencilere söylenmiştir.

“*Mesleklerin cinsiyeti var mıdır?*” sorusuna öğrencilerin verdiği ilk tepkiler incelendiğinde anlaşılması ya da cevap vermesi güç bir soru olduğu yönünde değerlendirme yapılabilir çünkü öğrencilerin ilk tepkisi “Nasıl yani?”, “Hım. Mesleklerin cinsiyeti...” ve/veya “Anlayamadım.” şeklindedir. Bu cevapların ardından görüşmeci tarafından kolaylaştırıcı açıklamalar yapılarak öğrencilerin cevapları alınmıştır. Öğrencilerin birçoğu mesleklerin herhangi bir cinsiyeti olmadığını ifade etmiştir, ancak ikinci soruya verilen yanıtlarda belirli mesleklerin belirli cinsiyetlere daha uygun olarak yorumlandığı görülmektedir. Bu açıdan yatay ayrışma olmaması gerektiğini savunan öğrenciler bile toplumsal cinsiyete dair kalıp yargılara sahiptir. Aşağıdaki tabloda öğrencilerin verdiği yanıtlar işaretlenmiştir:

Tablo 3.7. Öğrencilerin Meslekler Hakkındaki Cinsiyet Tercihleri

Meslekler	Kadın	Erkek	Her İkisi de	Toplam
Öğretmen	2	-	18	20
Akademisyen	-	1	19	20
Doktor	-	1	19	20
Hemşire	7	-	13	20
Ambulans Şoförü	1	8	11	20
Polis	-	2	18	20
Pilot	-	4	16	20
Kabin Memuru	7	-	13	20
Uçak Bakım Teknisyeni	-	4	16	20
Çiftçi	-	3	17	20
Ziraat Mühendisi	-	1	19	20
Veteriner Hekim	3	1	16	20
Elektrikçi	-	10	20	20
Temizlikçi	6	3	11	20
Siyasetçi	1	3	16	20
Motokurye	-	10	10	20
Asker	-	7	13	20
Bakıcı	6	1	13	20
Oto Tamirci	-	8	12	20

Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencisi Ö12U10 kodlu erkek öğrenci uçak bakım teknisyenliği alanı için erkeklerin daha uygun olduğunu ifade etmiştir. Kadın öğrenciler ile uçak bakım teknolojisi alanında aynı eğitimi almasına rağmen

toplumsal cinsiyet algısı bu yönde oluşmuştur. Öğrencinin algısı, cinsiyetlere dayalı mesleki ayrışmaya dair temel kalıp yargılara sahip olduğu yönünde yorumlanabilir.

Öğrencilerin yarısı erkeklerin elektrik işlerine uygun olduğunu belirtirken yarısı da her iki cinsiyetin de bu mesleği yapabileceğini ifade etmiştir. Tüm mesleklerin her iki cinsiyet tarafından da yapılabilceğini ifade eden bir öğrenci elektrik işleri için görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“(Elektrikçi) Sahada çalışan kadın görmediğim için erkek diyeceğim. (Ö20U12-E).

Başka bir öğrenci de oto tamirciliği için görüşlerini şöyle aktarıyor:

“Aslında oto tamirci kadın görmüyorsun ya insanın aklında direkt erkek olarak beliriyor.” (Ö16U10-E).

Öğrencilerin bu yorumu aslında toplumsal cinsiyet eşitliğine dönük algısını yansıtmakla birlikte pratikte buna dair örüntülere sahip olmadığını göstermektedir. Kamusal alanda ve iş yaşamında elektrik işleri ya da oto tamirciliği yapan bir kadın görmediği için bu işin erkekler tarafından yapıldığını, erkekler için daha uygun bir meslek olduğunu ifade etmektedir. Mesleklerin cinsiyetlere göre ayrışmasının doğru olmadığını, yeterliliğin mesleklerdeki en önemli yetkinlik olduğunu ifade ederken günlük yaşamda bu bakış açısının yansımalarını henüz görememekteyiz. Yaşadığımız yüzyıl içerisinde dahi gelişmiş ülkelerde bile bazı mesleklerin bazı cinsiyetler tarafından tercih edildiği ve diğerlerinin de tercih edilmediği bilinmektedir. Bu durum ülkeden ülkeye, kültürden kültüre ve birçok etkene bağlı olarak toplumsal cinsiyet rollerine göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri’nde kadınlar iş makinesi operatörlüğü alanında aktif olarak çalışmaktadır. Ancak Türkiye’de bu alanda çalışan kadın sayısı oldukça azdır. Erkeklerin yoğun olarak çalıştığı tarım, inşaat, uçak bakım teknolojisi gibi sektörlerde çalışan kadınların sayısı her geçen gün artmakla birlikte henüz eşitlikten çok uzaktır. Bu gibi iş alanlarında dikey ayrışma olarak adlandırılan belirli cinsiyetlerin kilit görevlerde yoğunlaşması durumu da yaşanmaktadır. Örneğin; kadınlar tarım işçisi olarak çalışırken ve bu alanda yükselmeleri mümkün olmazken, erkekler tarım işçisi olarak başladıkları iş hayatlarının devamında karar alıcı rolünde, sebze-meyve hali çalışanı, sorumlusu ve/veya iş veren olarak devam edebilmektedirler ya da eğitim sektöründe kadın öğretmenlerin sayısı erkek öğretmenlerin sayısından daha fazla olmasına rağmen, okul müdürlüğü ve müdür yardımcılığı görevlerinde erkeklerin sayısının daha fazla olması gibi durumlar dikey ayrışmaya örnek gösterilebilir.

Tüm mesleklerin her iki cinsiyet tarafından da yapılabileceğini ifade eden bir kadın öğrenci motokuryelik için erkeklerin daha uygun olduğunu söylemiştir. Yine başka bir kadın öğrenci otomobil tamirciliği için erkekleri seçmiştir. Kadın öğrencilerin bu cevapları incelendiğinde, bu öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının belirgin toplumsal cinsiyet pratiklerinden etkilendiği görülmektedir.

“Askerlik” için verilen cevaplar incelendiğinde yedi öğrencinin bu mesleğin erkekler tarafından yapılmasının daha uygun olduğu görüşüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Bir öğrenci askerlik konusuna ilişkin soruyu erkeklerin sahip olduğu fiziksel gücü dayanak göstererek cevaplamaktadır:

“Güç bakımından erkeklere daha uygun.” (Ö18U9-E).

Başka bir öğrenci eleştirel bakış açısını yansıtan yorumunu şöyle aktarıyor:

“Kadınların da askerlik konusunda adım atması lazım.” (Ö20U12-E).

Bu görüşün sahibi erkek öğrenci kadınları askerlik konusunda ikincil konumda kalmalarının kendilerinin sorumluluğunda olduğunu ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet algısı boyutunda değerlendirildiğinde, toplum içinde var olan toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmak ya da kalıp yargıların dışına çıkmak bireysel kararlar olduğu söylenebilir. Ancak, toplum cinsiyetinden beklenen şekilde davranmayan bireyleri ayırıştırır, dışlar ya da damgalar. Bu sebeple, toplum kadınların ya da erkeklerin cinsiyetlerine uygun olarak tanımladığı meslekleri seçmeleri ve icra etmelerini bekler. Aksi durumu savunan bu öğrenci, kadınların askerlik konusunda adım atması gerektiğini ifade ederek, toplumsal cinsiyet eşitliği algısını ortaya koymaktadır. Ancak Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nde eğitim almakta olan iki kadın öğrenci kabin memurluğu ve pilotluk gibi meslekler için erkekleri daha uygun olarak nitelendirmiştir. Uçak bakım teknolojisi alanında tematik mesleki eğitim alan bu öğrencilerin bu sektörde yer almalarına rağmen böyle bir görüşe sahip olmaları toplumsal cinsiyet algılarının kalıp yargılar içerdiğini göstermektedir. Öğrenciler, sektöre ilişkin detaylı bilgi ve beceriyi edinmek amacıyla karma eğitim almalarına rağmen, erkeklerin bu meslekleri icra etmeleri gerektiğini ifade etmektedirler. Bu durumun aksine, toplumsal cinsiyet algısını okulda edindiği bilgi ve deneyim ile değiştiren öğrenciler de mevcuttur. Okula gelmeden önce toplumsal cinsiyet algısının farklı olduğunu ancak okulda eğitim almaya başladıktan sonra düşüncelerinin değiştiğini ifade eden bir öğrenci görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“Bu okula geldiğimde kafamdaki algı değişti. Bence her ikisi de yapabilir. Uçak bakım teknisyeni-teknikeri. Herkes yapabilir.” (Ö16U10-E).

Öğrencinin bu görüşü göstermektedir ki eğitim-öğretim süreçleri toplumsal cinsiyet algısını doğrudan veya dolaylı yoldan etkilemektedir. Bireylerin okul öncesi dönemde aile ve çevrenin etkisiyle şekillendirdikleri toplumsal cinsiyet algıları, eğitim-öğretim yoluyla değişime uğramaktadır. Bu açıdan toplumda var olan ayrımcı toplumsal cinsiyet kalıp yargıları eğitim aracılığıyla kendini yeniden üretir ya da bireylerin gelişimiyle iyi yönde dönüşebilir.

3.1.8. Öğrencilere Göre Medyada Toplumsal Cinsiyet

Medya, haberleşmenin sağlandığı tüm kaynakların aktarım aracı olarak düşünüldüğünde cinsiyetlerin temsiliyeti bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda var olan cinsiyetlere dair kalıp yargıların çeşitli medya aracılığıyla sunulması bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirmesi sürecini devam ettirir ve bu sebeple ayrımcı toplumsal cinsiyet rolleri kendini yeniden üretmeye devam eder. Anaakım medya aracı olarak televizyon, özellikle erken yaşta cinsiyete dair kalıp yargıları, cinsiyete dayalı mesleki ayrışmayı ve aile içi rolleri öğrenmede önemli bir rol oynar. Örneğin; kadınların belirli meslek grupları içerisinde gösterilmesi, erkeğin otoriter biçimde gösterilmesi, kadınların özel alanlarda temsili, erkeklerin kamusal alandaki farklı rollerde gösterilmesi anaakım medya aracı olarak televizyon yayınlarında sıklıkla görülmektedir. Çizgi filmler düşünüldüğünde, erkekler kahraman rolünde, kadınlar ise bu erkeklere hayran olan pasif karakterler olarak sunulmaktadır. Reklamlar dikkate alındığında, kadın bedeni ile ön plana çıkarken, erkeklerin uzmanlık alanları ile ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Bu açıdan kitle iletişim araçları toplumsal cinsiyete dair kalıp yargıların nesilden nesile aktarımında önemli bir rol oynar. Bu nedenle medya çalışanlarının toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde haber kaynaklarını oluşturmaları önemlidir.

Medyanın ve kitle iletişim araçlarının toplumsal cinsiyet algısına etkisi dikkate alınarak görüşme formunun on dokuzuncu sorusu olarak öğrencilere “*Medyada çıkan haberlerde “kadın” vurgusu hakkında ne düşünüyorsunuz? (Örneğin; kadın şoför vb.)*” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde birçok öğrencinin medyadaki kadın vurgusunun farkında oldukları ve bu vurgunun anlamsız olduğunu görüşünü savunduğu anlaşılmaktadır. Haberlerde cinsiyete vurgu yapılmasının doğru olmadığı görüşüne sahip öğrenciler fikirlerini şöyle aktarmaktadır:

“Kadın vurgusu mantıksız.” (Ö1T11-K).

“Bana eşit gelmiyor, kadın şoför gibi vurgu yapan, böyle düşünenlere saygı duymuyorum.” (Ö4T11-K).

“Kadın şoför konusu mizah konusu olmuş, hala komik geliyor diye herhalde.” (Ö20U12-E).

Uçak bakım alanında eğitim almakta olan bir kadın öğrenci cinsiyete dayalı olarak yapılan ayrıştırıcı haber dilini eleştirerek, bireylerin sahip oldukları değerler ile öne çıkması gerektiğini savunarak görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“O haberi yayımlayan insanların zihniyeti ile alakalı bence. Doğru olmadığını düşünüyorum. Erkekse erkek, kadınsa kadın. Belirtilmesine gerek yok. Çünkü cinsiyet insan olup olmadığını değiştirmez ki, insan davranışlarıyla insandır, cinsiyetle değil.” (Ö13U10-K).

Uçak bakım alanındaki bir erkek öğrenci ise nesilden nesile aktarılan edebi eserlerden biri olan masalların dahi cinsiyetçi öğeler içerdiğini belirterek kadınların eşitsiz temsiline dikkat çekmektedir:

“Çizgi filmlerde bile mesaj verildiğini gördüm. Cinderella bile mesela neden köle olarak bu masalda kadın pazarlıyorlar?” (Ö12U10- E).

Bir diğer erkek öğrenci medyadaki ayrıştırıcı dilin farkında olduğunu ifade ederken bu durumla ilgili değişime dair yapılacak bir şey olmadığını ifade etmektedir:

“Cinsiyet ayrımı yapıyorlar. Olmaması gereken bir şey ama yapacak da bir şey yok.” (Ö11U11-E).

Bir kadın öğrenci haberlerde özellikle trafik ile ilgili konularda kadınların aşağılandığı görüşünü savunarak trafik kazalarının erkek şoförlerden de kaynaklanabileceğini dile getirmektedir:

“Kadınları ezikliyorlarmış gibi geliyor. Hoş bir şey değil, erkekler de yapabilir.” (Ö17U0-K).

Bir kadın öğrenci ise ayrıştırıcı toplumsal cinsiyet rollerine vurgu yaparak haber dilindeki bu durumun aslında kadın ve erkeğin algılanış biçimlerinden kaynaklandığını ifade etmektedir:

“Eskilerden beri bu böyle. Yani kadının iyi bir şey yapacağına yapabileceğine inanmıyorlar. İyi bir şey yapıyorsa? Mutlaka erkek yapıyordur. Genel itibarıyla böyle aslında.” (Ö3T11-K).

Bir kadın ve erkek öğrenci ülkemizdeki kadın cinayetlerine vurgu yaparak konuya dair görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“Haberlerde görüyoruz, kadınları öldürüyorlar.” (Ö2T12-K).

“Kadının erkeği öldürdüğü haberler yapılmıyor. Reyting uğruna yazıyorlar. Zayıf insan güçlü tarafından öldürüldüğünde bu adaletin olmadığını gösterir. Güçsüz gibi umursamaz diye yapılmıyor. Sosyal deneylerde “Oh iyi yapmış kadın, gebersin.” deniyor.” (Ö18U9-E).

Bir kadın öğrenci medyadaki ayrıştırıcı dilin yalnızca cinsiyetler özelinde olmadığını ifade ederken, eğitim durumları gibi hususlarda dahi haberlerin ayrımcı bir bakış açısı ile oluşturulduğu görüşünü savunmaktadır:

“Saçma olduğunu düşünüyorum özellikle. Ama bir şey fark ettim. Üniversite mezunu adam ölmüştü. Ona daha çok dikkat çekiyorlar, ortaokul mezunu dikkat çekmiyor. Eğitim olsun başka bir şey olsun hiçbir şekilde ayırım yapılmamalı.” (Ö19U9-K).

Görüşmenin tamamı dikkate alındığında öğrencilerin bu soru özelinde konuya dair farkındalıkları net biçimde anlaşılmaktadır. Antalya Aksu ilçesinde eğitim almakta olan Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri öğrencileri medyadaki cinsiyete dayalı ayrıştırıcı haber diline eleştirel biçimde yaklaşmaktadırlar. Kadın cinayetlerine dair haberlerin farkındadırlar. Kitle iletişim araçlarındaki diğer ayrımcı ifadeleri görebilmektedirler. Bu ayrıştırıcı haber dilini kullanan medya çalışanlarının doğru davranmadığına ilişkin görüşleri mevcuttur. Çoğunlukla çocuklara anlatılan masallarda kadınların özel alanlarda ve güçten yoksun biçimde temsil edilmesini eleştiren bir erkek öğrenci açıkça bunun kadınların yanlış temsili olduğunu belirtmektedir. Cinderella örneğini vererek, kadınların güçsüz ve erkek tarafından kurtarılmaya muhtaç bir karakter olarak temsil edilmesini eleştirerek konuya dair fikirlerini somut biçimde ortaya koymuştur. Öğrencilerin genel görüşleri dikkate alındığında, toplumsal cinsiyet özelinde medyadaki ayrımcı dil kullanımından rahatsız oldukları anlaşılmaktadır.

3.1.9. Öğrencilere Göre Öğretmen Tutumları ve Toplumsal Cinsiyet

Eğitim ortamlarında bazı öğretmenler ve okul personelleri cinsiyetlerine göre öğrencilere farklı davranmaktadırlar. Hemcinslerine ya da karşı cinslerine yönelik aşağılama, üstün görme, kayırma vb. gibi davranışlar sergileyebilirler. (Pehlivan vd., 2018). Okulların bu gibi ayrıştırıcı davranışlardan uzak pozitif öğrenme iklimine sahip olması gerekir. İdeal öğrenme ortamının oluşturulması ve devamı için öğretmenlerin yeterliliklerinin ön planda olduğu, herhangi bir özelliğinden dolayı öğrencilere ayrımcı tavır içermeyen ve Dillabough

tarafından ‘Profesyonel kimlik’ olarak adlandırılan rollerinin ön planda olması önemlidir. Dillabough’a göre profesyonel kimlik, bireyin kendi mesleği tarafından kabul edilen uygulamalarla tutarlı olacak şekilde rollere, sorumluluklara, değerlere ve etik standartlarına sahip olma durumudur. Öğretmenler toplumların değişiminde ve dönüşümünde önemli görevler üstlenirler ve bu sebeple cinsiyete dayalı ayrımcılık başta olmak üzere her türlü ayrımcı söylem ve davranışlardan uzak olmalıdırlar (Dillabough, 1999). Cinsiyet, öğretmenlerin söylem ve davranışlarında farklılıklara ve ayrımcılığa yol açmaması gereken bir değişken olmalıdır. Esen (2013), öğretmenlerin öğrencilerden cinsiyetlerine göre farklı davranışlar sergilemelerini beklediklerini ifade ederken, bu durumun öğrenci boyutunda herhangi bir fayda içermediğine vurgu yapmaktadır. Geleneksel eğitim ortamlarında kadın öğrencilerden, erkek öğrencilere kıyasla daha ağırbaşlı, sorumluluk sahibi, akıllı ve çalışkan olmaları beklenirken, erkek öğrencilerin okul kurallarına aykırı disiplinsiz davranışları erkek olmalarından kaynaklı bir özellik olarak kabul edilir. Bu durum erkek öğrencilerin kendilerini görece daha açık biçimde ifade edebilmelerine imkân verirken, disiplin sorunlarının yaşanmasına da neden olabilir. Kadın öğrencilerin erkek öğrencilerin baskın davranışları nedeniyle sınıf içerisinde öğretmenler açısından ikincil planda kaldıkları durumlar yaşanmaktadır.

Bu araştırmanın gerçekleştirildiği her iki Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde de kadın öğrencilerin sayısı erkek öğrencilerinin sayısından oldukça azdır. Aysel Akın-Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nde 104 erkek 33 kadın, Aksu Uçak Bakım Alanı ve Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nde 252 erkek 59 kadın öğrenci eğitim almaktadır. Bu sebeple bu okullardaki öğretmen tutum ve davranışlarının öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını etkilemesi muhtemeldir. Bu soruna yönelik olarak görüşme formunda öğrencilere “*Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkek öğretmenleriniz bakımından size yaklaşım nasıldır? (Örneğin; Uçak bakım alanında bir görevin kız öğrenciler yerine erkek öğrencilere verilmesi gibi.) Rehber öğretmenleriniz meslek seçim sürecinde sizlere nasıl yönlendirme yapmaktadır?*” sorusu yöneltilmiştir. Sorunun ikinci bölümünde cinsiyete dayalı mesleki ayrışmaya yönelik yönlendirmenin rehber öğretmenler tarafından yapılıp yapılmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır, ancak soruya verilen cevaplar incelendiğinde rehber öğretmenlerin cinsiyete dayalı mesleki ayrışmayı pekiştirici mesleki rehberlik faaliyetleri yürütmediği sonucuna ulaşılmıştır. Her iki okulda da rehber öğretmenlerin öğrencilerin beceri ve yeterliliklerini analiz ederek mesleki rehberlik faaliyetlerini profesyonel kimlikleri ile yürüttükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu bölümde sorunun ilk kısmı olan “*Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkek öğretmenleriniz bakımından size yaklaşım*

nasıldır? (Örneğin; Uçak bakım alanında bir görevin kadın öğrenciler yerine erkek öğrencilere verilmesi gibi.)” bölümüne verilen cevaplar analiz edilmektedir.

Aksu Uçak Bakım ve Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri, öğretmenlerinin farklı tutum ve davranışlar sergilediğini ifade etmektedirler:

“Kızlara daha kibar davranıyorlar. Genelde erkek öğrenciler yapıyor. Sıra taşınmasında genelde erkekleri çağırıyorlar.” (Ö15U9-K).

“Okulda kızların üstüne düşmüyorlar. Kızlar ufak tefek işler yapıyor. Sert işlere erkekler yapıyor. Öğretmenler veriyor.” (Ö7T10-E).

Öğrencilerin açıklamaları incelendiğinde erkeklerin sahip olduğu kas gücünü dayanak gösterdikleri anlaşılmaktadır. Hem Aysel Akın- Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri hem de Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin mesleki eğitim alanlarında fiziksel güç gerektiren faaliyetler mevcuttur. Örneğin; tarım alanında eğitim almakta olan öğrencilerin günlük olarak okul içerisinde belirlenmiş tarım alanlarında yapmaları gereken eğitsel faaliyetler dahilinde kas gücü önem arz etmektedir. Kesici aletlerin kullanımını gerektiren tarımsal faaliyetler eğitim-öğretim sürecinde planlanmaktadır. Aksu Uçak Bakım ve Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nde ise uçakların teknik aksamının bakımı, uçakları piste itme ve çekme gibi kas gücü gerektiren faaliyetler yürütülmektedir. Öğrencilerin açıklamalarında bu faaliyetlerde öğretmenler tarafından kadın öğrencilere kıyasla erkek öğrencilere daha çok görev verildiği anlaşılmaktadır. Tarım alanında eğitim almakta olan bir kadın öğrenci, kesici alet kullanımına dair motivasyonunu öğretmeniyle paylaşmasına rağmen öğretmenin izin vermediğini şöyle aktarmaktadır:

“Kız olduğum için bize görev vermedikleri oluyor. Ben bir kere kesici aletle iş yapayım dedim. Hoca olmaz dedi. Başına bir şey gelir dedi.” (Ö8T10-K).

Okul iklimi içerisinde yaşanan öğretmenlerin farkında olmadan sergiledikleri, toplumsal cinsiyete dair sahip oldukları kalıp yargılar ile profesyonel kimliklerinden uzaklaştıkları bu gibi olaylar özellikle kadın öğrencilerin özgüvenini zedeleyici olabilir. Kadın öğrenciler, erken yaşlarda kendilerine dair yetersizlik hissi geliştirerek mesleki olarak eğitim almalarına rağmen ileriki hayatlarında bu becerileri etkin biçimde kullanmaktan kaçınma davranışı sergileyebilirler. Erkek akranlarının pratik yapma şansı bulduğu becerilere eksik biçimde sahip olabilirler ve bu durum mesleki yeterlilik ve yetkinliklerini olumsuz olarak etkiler. Bu süreç kendini tekrar ederken, hali hazırda mevcut olan cinsiyete dayalı mesleki

ayrışmanın kaynağı haline gelir. Okul hayatında mesleki ayrışmanın temelleri atılır. Aynı eğitimi alan kadın ve erkek bireyler, toplumda var olan kalıplaşmış değer yargılarına göre meslek seçimi yaparlar. Bir erkek öğrenci bu konuya dair görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“Okulda erkeklere ağır işleri veriyorlar. Temizlik işlerini kızlara, çapa işini erkeklere verdikleri oluyor.” (Ö5T11-E).

Öğrencinin bireysel deneyim ve gözlemini aktardığı bu olayda, okul içerisinde de toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirildiği anlaşılmaktadır. Öğretmenler tarafından kas gücü gerektiren ağır işlerin erkek öğrencilere verildiği, temizlik ve bakım işlerine dair görevlerin ise kadın öğrencilere verildiği anlaşılmaktadır.

Aksu Uçak Bakım ve Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinden bir kadın ve erkek öğrenci okul içerisinde bazı öğretmenler tarafından kadın öğrencilerin desteklendiğini ifade etmektedir:

“Hocaların hepsi kızların erkeklere karşı ezilmeye benim diye ön plana çıkartıyor. Eşitsizlik sağlanmasın diye.” (Ö4U12-K).

“Görev verileceği zaman. Parmak kaldırana görev veriliyor. Genellikle kızlar parmak kaldırıyorsa mesleği sevsin diye herhalde onları daha çok kaldırıyorlar.” (Ö11U11-E).

“Güç konusu var. Kadınlar daha çok ince işçilik. Kadınlar da var ama mesela kapak sökülecek erkekler ben yaparım diye gidiyor. Kızlar daha çok komponentlerin detayları, çalışılması üzerine.” (Ö20U12-E)

Aksu Uçak Bakım Alanı ve Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nde 2021-2022 eğitim-öğretim yılında 252 erkek 59 kadın öğrenci eğitim almaktadır. Erkek öğrencilerin sayısı kadın öğrencilerin sayısından beş kat fazladır. Cinsiyete dayalı mesleki ayrışmanın net bir biçimde görülebildiği bir okuldur. Bu sebeple okulda eğitim almakta olan kadın öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerine aktif katılımlarının öğretmenler tarafından planlı biçimde desteklendiği anlaşılmaktadır. Ancak aynı okuldaki başka bir öğrenci kadın öğrencilerin geri planda kalmayı tercih ettiklerini vurgulamaktadır:

“Hocalar ayırım yapmıyor ama kızlar geride duruyor.” (Ö20U12-E).

Kadın öğrenciler açısından düşünüldüğünde sınıfların ve okulun çoğunluğunun erkek öğrencilerden oluşması, uçak bakımı ve teknolojisi alanındaki mesleklerin erkekler tarafından tercih edilmesi ve kadınların erkekler ile eşit düzeyde bu meslekte görünür olmaması okul hayatlarında da ikincil planda kalma eğilimlerini anlaşılır kılmaktadır. Eğitim, bilişsel ve

duyuşsal hazır bulunuşluk gerektiren bir süreçtir. Öğrencilerin görüşlerine göre, okulda ve toplumda var olan cinsiyete dair kalıp yargıların kadın öğrencilerin duyuşsal hazır bulunuşluklarını olumsuz etkilediği ve bu durumun aktif katılımlarına ket vurduğu anlaşılmaktadır.

Bir kadın öğrenci erkek öğretmenlerinin kadın öğrencilere daha kibar davrandığını şu sözlerle aktarmaktadır:

“Erkek hocalar daha kibar davranıyor kadın hocalar ayırım yapmıyor.” (Ö19U9-K).

Kadın öğrencinin bu deneyimi hemcinsi olan öğretmenlerin tutum ve davranışları ile karşı cinsteki öğretmenlerinin tutum ve davranışlarının farklı olduğunu anlatmaktadır. Başka bir kadın öğrenci ise öğretmenlerin hemcinslerine daha yakın davrandığını düşünmektedir:

“Aynı cinsiyetteki öğretmenler aynı cinsiyette olanlara daha yakın davranıyorlar.” (Ö2T12-K).

Her iki okulda da öğretmenlerin farklı cinsiyetlere karşı farklı davranışlar sergilemediklerini açıkça dile getiren öğrenciler mevcuttur. Her iki okulda da iki erkek öğrenci öğretmenlerin tutum ve davranışlarında farklılık olmadığını ifade etmektedir:

“Görevler herkese eşit dağıtılıyor.” (Ö16U10-E).

“Farklı görevler var, sürekli değişiyor.” (Ö6T12-E).

Öğrencilerin Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencisi olarak bireysel deneyimleri göstermektedir ki okul içerisinde toplumsal cinsiyet rolleri örtük biçimde kendini yeniden inşa etmeye devam etmektedir. Öğretmenler, farkında olmadan sahip oldukları ve cinsiyetlere attettikleri değerleri öğrencilere aktarmaktadır. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin nihai amacı olarak, mesleki yeterliliklerin her iki cinsiyet için de eşit düzeyde öğretilmesi ve pekiştirilmesi için okul içerisindeki tüm eğitsel çalışmaların her iki cinsiyet tarafından da her anlamda ulaşılabilir olması gereklidir. Yalnızca erkek öğrencilerin kullanabildiği kesici aletler ya da belirlenmiş tarım alanları ya da yalnızca kadın öğrencilerin kullanabildiği seralar ya da uçak elektroniği alanları cinsiyete dayalı mesleki ayrışmaya neden olur. Öğretmenlerin, sahip oldukları toplumsal cinsiyet algıları ve değer yargılarından bağımsız profesyonel kimlikleri ile öğrencilere yaklaşımları, mesleki eğitim kapsamındaki hedeflere ulaşılması açısından önem arz etmektedir.

3.1.10. Toplumsal Hayatta Cinsiyet Eşitsizlikleri ile İlgili Öğrenci Görüşleri ve Deneyimleri

Bu araştırmada öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının tespit edilmesinin yanında öğrencilerin toplumsal cinsiyete dair bireysel deneyimlerinin ortaya konması da amaçlanmaktadır. Bu sebeple görüşme yapılan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerine toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini hangi biçimlerde deneyimlendikleri sorulmuştur. Öğrencilere “*Cinsiyetinizden dolayı gündelik yaşamda sıkıntı yaşadığınız durumlar nelerdir? (Okulda, evde vb.) Bizimle paylaşmak/anlatmak ister misiniz?*” sorusu yöneltilmiş ve öğrencilerin verdikleri cevaplar incelenmiştir.

Kadın ve erkek öğrencilerin, cinsiyetlerinden dolayı toplum içerisinde farklı özel alanlarda ve kamusal alanda eşitsizlik durumları ile karşı karşıya kaldığı anlaşılmıştır. Kadın öğrencilerin çoğu, özellikle gece geç saatte kendilerini güvende hissetmediklerini ifade etmektedir:

“Tek başıma yolda yürürsem bakışlardan çok rahatsız oluyorum.” (Ö4T11-K).

“Kız olduğum için her yerde sıkıntı yaşıyorum. Saat 7-8 gibi eve geliyorsun, niye geç geldin... Sen kızsın, yapıp ne yapacaksın, gidip ne yapacaksın. Neden öyle giyindin? Ders çalışıp ne yapacaksın sen kızsın.” (Ö9T11-K).

Öğrenci, kadın olmanın kendisini her alanda zora sokan bir durum olduğunu aktarmakta ve kadın olduğu için insanlar tarafından sorgulandığını ifade etmektedir. Hegemonyanın hâkim olduğu toplumlarda, kadınların eğitim almaları bir kazanç olarak değil bir kayıp olarak kabul edilir. Halen daha kadınların okullaşma oranları ve örgün eğitim içerisinde kalma oranları erkeklere kıyasla düşüktür çünkü kadınların eğitim alması hegemonya tarafından destek görmez. Bu kadın öğrencinin deneyimi de bu süreçle ilgilidir. Lise öğrencisi olarak ona neden ders çalıştığı sorularak cinsiyetinden dolayı buna ihtiyacı olmadığı ya da bunun doğru olmadığı algısı yansıtılır. Bu bakış açısına sahip bireylerle erken yaşta tanışan, bu bireylerin ayrımcı bakış açısına maruz kalarak büyüyen kadınlar bir süre sonra farkında olmadan bu bakış açısına benzer algılar geliştirebilir. Ancak bu kadın öğrencinin ifade biçimi incelendiğinde, cinsiyetine atfedilen bu algıyı kabul etmediği anlaşılmaktadır.

Güvenlik konusunda aynı rahatsızlığı erkek öğrenciler de farklı bir yönden hissetmektedirler. Kadınların kendilerini gece sokakta yürürken ya da kamusal alanda tek başınayken hissettikleri rahatsızlığa dair erkek olarak sorumluluk hissetmekte, bu güvensiz durumun ana kahramanı olarak kendilerinin sorumlu tutulma ihtimali üzerinden tedirginlik

hissetmektedirler. Bu duruma dair hislerini paylaşan iki erkek öğrenci görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“Mesela arka sokakta yürüyorum. Bir tane bayan vardı hani. Arkasına bakıyor. Kalabalığın olduğu bir yere çıkıyor. Daha hızlı yürümeye başladı hani. Rahatsız oldu, telaşlandı diye düşünüyorum.” (Ö12U10-E).

“Toplu taşımada yanıma karşı cins oturduğu zaman tedirgin oturuyorum. Rahatsız etmeyeyim. Bacaklarımı fazla açmayayım. Ya da ayakta dururken birine doğru bakmayayım. Ters durayım. Sürekli birini tedirgin etmeme çabası var, bu biraz yoruyor.” (Ö20U12-E).

Erkeklerin toplumsal hayatta sürekli olarak kadınları rahatsız ediyormuş gibi hissederek yaşamaya çalışması bireyi kamusal alanda sürekli baskı altına alan bir durumdur. Yalnızca erkek olduğu için ve fiziki mesafenin daraldığı alanlarda bu yüzden ‘tacizci, sapık’, muamelesi görmek bu erkek öğrenciyi rahatsız etmektedir. Başka bir erkek öğrenci, toplum içerisinde sürekli olarak güçlü görünme çabasının kendisini yıpratıcı bir durum olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Hemcinsim biraz saldırgan özellikle bu toplumda. Bakıyorum, niye dik dik bakıyorsun? Oradan bir tartışma söz konusu olabilir. Bir de güçlü erkek anlayışı var. Bu durum erkekleri yoruyor. Erkekler hep dik durmaya çalışıyor. Mesela toplum içinde ağlayamıyorum. Bir köşeye çekilmek zorunda kalıyoruz.” (Ö20U12-E).

Başka bir erkek öğrenci yine erkeklerin sorumluluk sahibi olmasına dair toplumun beklentilerinden rahatsızlık duyduğunu şöyle aktarmaktadır:

“Erkek olduğum için daha fazla sorumluluk sahibi olmamı bekliyorlar. Geçmişten gelen kültürden gelen kafa yapısından olabilir.” (Ö11U11-E).

Her iki öğrencinin de görüşlerine bakıldığında toplum tarafından cinsiyetlere atfedilen değerlerin bireyleri hayat boyu yoran bir duruma dönüştüğü anlaşılmaktadır. Sürekli uyumlu ve ağırbaşlı olması beklenen kadınlar ya da duygularından arınmış, güçlü ve sorumluluk sahibi olması beklenen erkekler hayat boyu bu beklentilerin içerisinde kalma stresini yaşarlar. Çünkü öyle olmadıkları durumda ayrışma ve dışlanma ile karşı karşıya kalırlar. Cinsiyetlerine atfedilen görevleri yerine getirmeyen bireyler olarak kadınlık ve erkeklik deneyimleri sancılı geçer. Görüşme yapılan lise öğrencilerin yaşı on dört ile on sekiz aralığındadır. Bu öğrenciler hali hazırda toplumun kendilerine atfettiği görev ve sorumluluklarını yerine getirme stresini yüklenmişlerdir ve bunu ifade etmektedirler.

Bir kadın öğrenci kıyafet tercihlerinden dolayı kendini rahatsız hissettiğini ifade etmektedir:

“Otobüste bakıyorlar. Giyim tarzına göre.” (Ö2T12-K).

Bir erkek öğrenci de empatik bir yaklaşımla erkek olarak toplum içerisinde yaşadığı sıkıntıları ifade etmek yerine kadınların yaşadığı zorluklara vurgu yaparak görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“Türkiye’de kadınlar hep baskı altında. Mesela hiçbir erkeği giydiği kıyafetten dolayı kimse yargılamıyor, ama bir kadın kıyafetten dolayı çok çabuk yargılanıyor. Bilmiyorum yani. Kadın olmak daha zor bu ülkede.” (Ö16U10-E).

Öğrencinin kadınların Türkiye’de hep baskı altında olduğunu ifade etmesi, toplumsal cinsiyet algısını yansıtmaktadır. Bu baskıyı belirli bir cinsiyetin belirli özelliklerinden veya tercihlerinden dolayı yaşadığının farkındadır. Erkeklerin, kadınlara kıyasla örnek vermiş olduğu konuda, kıyafet seçimlerinde yargılanmadığını ifade etmektedir. Kıyafet tercihleri ile toplumsal cinsiyete dayalı değer yargıları birbiriyle ilişkilidir. Ebeveynler tarafından kız çocukları için pembe renkli kıyafetler tercih edilirken, erkek çocuklar için mavi rengin tercih edilmesi gibi durumlar toplumsal cinsiyet ile kıyafet ilişkisini göstermektedir. Renkler, kıyafetler üzerinde kullanılan görseller ve aksesuarlar cinsiyetlere göre değişkenlik göstermektedir. Bu sebeple, kamusal alanda bireyler kıyafet seçimleri ve cinsiyetlerinden dolayı ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Burada öğrencinin dikkat çektiği nokta da bu duruma işaret etmektedir. Bu açıdan öğrencinin, toplumsal cinsiyet algısı cinsiyetlerin maruz kaldığı ayrımcılığı değerlendirme ve ifade etme boyutunda soruya verdiği bu yanıt ile anlaşılabilir.

SONUÇ

Eğitim ve öğretimin, toplumsal cinsiyete dair kalıp yargıları yeniden üretme ve nesilden nesile aktarma sürecindeki önemi düşünüldüğünde konu ile ilgili birçok araştırmanın yapıldığı ve sonuçlarının da farklı perspektifler ile ortaya konduğu görülmektedir. Mesleki ve teknik eğitim ve toplumsal cinsiyet de de bu çalışma alanlarından biridir. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri, cinsiyete dayalı mesleki ayrışmanın temellerinin atıldığı, kadınların gelecekteki iş yaşamlarında ve kamusal alanda ikincil konumda kalmalarına dair örtük öğrenmelerin gerçekleştiği eğitim ortamlarıdır. Öğrencilerin kadın/erkek olma ve dönüşüm süreçleri ile kadınlık/erkeklik söylemlerinin oluşumu ve dönüşümü ve bunları etkileyen faktörler hakkındaki görüş ve deneyimleri toplumsal cinsiyet kavramının eğitimdeki izdüşümleridir. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde kadın öğrencilerin sayısı erkek öğrencilere kıyasla oldukça azdır ve toplumsal cinsiyete dair kalıp yargılar ve cinsiyetlere atfedilen değerler doğrultusunda kadın ve erkek öğrenciler mesleki alanlarda ayrışmaktadırlar.

Antalya Aksu ilçesinde yer alan Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nde eğitim almakta olan kadın ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını anlamak, öğrencilerin cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları konusunda bilgi ve farkındalık düzeylerini ortaya koymak, mesleki eğitim faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizlikleri öğrencilerin kendi görüşleri ile açıklamak ve onların mesleki ayrışmaya dair fikirlerini analiz etmek amacıyla hazırlanan bu çalışma kapsamında Aysel Akın - Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Aksu Uçak Bakım Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden toplamda 20 öğrenci ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Nitel araştırmanın doğası gereği, bu çalışmanın bulgu ve sonuçları genellenememekle birlikte, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde eğitim almakta olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin önemli ipuçları vermektedir.

Yapılan görüşmeler sonucunda Millî Eğitim Bakanlığı ve diğer kuruluşlar tarafından yürütülen ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi amacıyla yapılan faaliyetlere rağmen öğrencilerin konu bağlamında farkındalık ve bilgi düzeyleri yeterli değildir. Yürütülen projeler ve çalışmalar belirli alanlarda sınırlı etkilere ulaşmıştır. Eğitime erişim boyutunda okullaşma oranının artırılması, kadın okur yazar nüfusunun artırılması ve örgün eğitim içerisinde kalma oranlarının artırılması dışında, eğitim-öğretim süreci boyunca bireylerin sürekli olarak deneyimlediği toplumsal cinsiyete ilişkin çalışmaların yürütülmesi de gereklidir. Mesleki eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine yönelik yürütülen

birçok proje ve çalışmaya rağmen cinsiyete dayalı mesleki ayrışmanın devam ettiği anlaşılmaktadır.

Araştırmanın bulguları göstermektedir ki; görüşme yapılan öğrencilerin çoğunun TÜRK-İŞ'in araştırmasına göre açlık ve yoksulluk sınırı altında yer aldıklarını ve bu sebeple dezavantajlı durumda olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin tamamının aileleri sosyo-ekonomik bakımdan benzerlik göstermekle birlikte daha önce yürütülen çalışmalarda da ortaya konduğu gibi altsınıfsal yapıda bir sosyal sınıf içerisinde yer almaktadırlar.

Yapılan görüşmelerde öğrencilerin özel alanlarında, hane içi görevlerin dağılımında ataerkil anlayışın hâkim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel ev işleri, temizlik ve hasta ve çocuk bakımını annelerin, ablaların ya da kız kardeşlerin üstlendiği, ancak yardım istendiğinde erkekler tarafından yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Kadın öğrenciler hane içerisinde bu görevleri hemcinsleri olan aile üyeleriyle paylaşırlarken, erkek öğrenciler yardım talep edildiğinde bu görevleri üstlenmekte ya da yalnızca kendi özel alanlarındaki görevlerini yerine getirmektedirler. Kadın ve erkek öğrenciler cinsiyete dayalı biçimde gerçekleşen bu iş dağılımında kadınların daha fazla rol üstlendiğinin farkındadırlar. Bazı öğrenciler bu durumun değişmesi gerektiğini, toplumsal cinsiyet rollerine göre oluşmuş bu ayrımın adil olmadığını düşünmektedir. Ancak görüşme yapılan bazı erkek öğrenciler, babalarının ev geçindirme rolüne dikkat çekerek geleneksel olarak cinsiyete dayalı görev dağılımını meşrulaştırıcı bir bakış açısına sahiptir.

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri olarak okul içerisindeki toplumsal cinsiyete dair bireysel deneyimlerini ortaya koymak amacıyla okullara bir cinsiyet atamaları istenmiş ve öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının görünür olması amaçlanmıştır. Görüşülen öğrencilerin yarısından fazlası okullarının erkek olarak tanımlanabileceğini ifade ederken, bu görüşlerini okuldaki kadın öğrenci sayısının azlığına ve kas gücü gerektiren faaliyetlerin yoğunluğuna dayandırmaktadır. Öğrenciler kadın öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısının üçte birinden daha az olmasını sorgularken toplum içerisinde var olan cinsiyete dair kalıp yargıların buna sebep olduğunun farkındadır. Ancak bu durumu içselleştirmiş oldukları görülmektedir.

Öğrenciler, gücü elinde tutma ve otoriter davranma konusunda erkekleri daha yetkin olarak tanımlamaktadır. Sınıf başkanlığının bir güç gösterisi olduğuna inanmakta ve bu boyutta kadın öğrencileri zayıf olarak görmektedirler. Daha geniş bir bakış açısı dahilinde değerlendirildiğinde, kadınların okul yaşamlarında bu şekilde algılanması onların ileriki hayatlarında aktif vatandaşlık bilincini geliştirmede ikincil konumda kalmalarına neden

olmaktadır. Bu süreç siyasette kadınların yetersiz temsili ile sonuçlanmakta ve kadın sorunlarının politikalarda yer almamasına kadar uzanan bir dizi görünürlük sorununa yol açmaktadır.

Öğrencilerin çoğu yaşadıkları toplumda kadınların dezavantajlı konumda olduğunu düşünmektedir. Erkeklerin, kadınlara kıyasla daha özgür hareket edebildiğini kadınlar üzerinde sürekli bir baskının olduğu fikrine sahiptir. Cinsiyetlere atfedilen sıfatlara ve tanımlamalara bakıldığında, öğrenciler cinsiyetin önemli olmadığı inancına sahiptirler. Öğrencilere göre karakter özellikleri kişinin cinsiyetine göre değil, sahip olduğu değerlere göre şekillenmektedir. Kadın öğrencilerden bazıları, kadınların özgür, korkusuz ve cesur olmadığı görüşüne sahiptir ve toplumsal cinsiyete dair var olan kalıp yargıları bu durumun sebebi olarak kabul etmektedirler.

Öğrencilerin görüşlerine bakıldığında toplum tarafından cinsiyetlere atfedilen değerlerin bireyleri hayat boyu yoran bir duruma dönüştüğü anlaşılmaktadır. Sürekli itaatkâr olması beklenen kadınlar ya da güçlü ve sorumluluk sahibi olması beklenen erkekler ömür boyu bu beklentilerin içerisinde kalma baskısını yaşarlar. Çünkü öyle olmadıkları durumda toplumdan ayrışma riski ile karşı karşıya kalırlar. Cinsiyetlerine atfedilen rolleri yerine getirmeyen bireyler olarak henüz ergenlik döneminde olan öğrenciler ömürlerinin bu döneminde bile hali hazırda toplumun kendilerine atfettiği görev ve sorumluluklarını yerine getirme stresini yüklenmiş biçimde yaşamaktadırlar.

Çalışmaya katılan kadın ve erkek öğrenciler, cinsiyeti tanımlayabilirken, toplumsal cinsiyete ilişkin tanımlama yapamamışlardır. Öğrencilerin birçoğu bu kavramı hiç duymadıklarını ifade etmiştir. Bildiğini düşünen öğrencilerin tanımlamaları yanlıştır. Bu açıdan eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yürütülen çalışmaların öğrencilerin konu ve kavramlar açısından bilgi düzeyini artırma kapsamında henüz istenen sonuçlara da ulaşmadığı söylenebilir. Bu sonuç ayrıca göstermektedir ki Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi içerisinde yürütülen eğitsel faaliyetlerde “toplumsal cinsiyet” kavramı olarak kendine yer bulamamaktadır.

Görüşme yapılan öğrencilerin birçoğu yatay ayrışma konusunda toplumsal cinsiyet eşitliğine dönük algılara sahiptir ve mesleklerin cinsiyetlere göre ayrışmasının doğru olmadığını, yeterliliğin mesleklerdeki en önemli yetkinlik olduğunu ifade etmişlerdir ancak buna rağmen bazı mesleklerin belirli cinsiyetler tarafından yapılmasının daha uygun olduğuna inanmaktadırlar. Mevcut durumda kadınlar, erkeklere kıyasla tarım alanında daha fazla istihdam edilirken, öğrenciler erkeklerin sektörde daha çok istihdam edildiğini

düşünmektedirler. Bu durum kadın ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyeti ve ataerkil yapıyı içselleştirdiğini göstermektedir.

Diğer bir bulgu ise, öğrencilerin net bir şekilde medyadaki ayrıştırıcı dili kabul etmedikleridir. Öğrenciler, medyada “kadın” vurgusunu doğru bulmadıklarını, haberi yapan kişilerin bu anlamda doğru bir davranış sergilemedikleri, herhangi bir özellikten dolayı haber dilinde ayrımcı ifadeler kullanılmaması gerektiğini düşünmektedirler. Bu açıdan bakıldığında öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısının eşitlikçi bir yönde ilerlediği sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde yer alan diğer araştırmalarda elde edilen sonuçlara uyumlu bir şekilde bu araştırmada da öğretmen tutum ve davranışlarının toplumsal cinsiyet rollerinin kendini yeniden üretmesi boyutunda okul ikliminde önemli bir yer tuttuğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki okulda da öğretmenler farkında olmadan belirli görevlerin yerine getirilmesinde cinsiyete dayalı bir paylaşım yapmaktadırlar. Bazı öğretmenler toplumsal cinsiyet farkındalığı yaratmak adına ikincil konumda kalma riski altındaki kadın öğrencileri desteklemektedirler. Görüşme yapılan öğrenciler bu durumu ayrımcılık olarak nitelendirmemektedir. Bu açıdan öğrencilerin konu ile ilgili bakış açılarının geliştiği söylenebilir. Öğrencilerin beyanına göre, rehber öğretmenler meslek seçimine yönelik yürüttükleri faaliyetlerde cinsiyete dayalı bir yaklaşım sergilememektedir. Bu durum yatay ayrışmanın azalması açısından olumludur.

Bu nitel araştırmanın temel amaçlarından biri Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyete dair bireysel deneyimlerini ve görüşlerini aktarmaktır. Bu kapsamda öğrencilerin toplumda var olan eşitsizlik durumlarıyla günlük yaşamlarında sık sık karşılaştıkları anlaşılmıştır. Özellikle kadın öğrenciler kendilerini kamusal alanda baskı altında hissetmektedir. Erkek öğrenciler de kadınların yaşadığı bu sorunların farkındadırlar. Erkeklerin saldırgan olarak etiketlendiğini, kadına karşı işlenen suçlardan dolayı hemcinsleri sebebiyle kendilerini sorumlu hissettikleri durumlar mevcuttur. Potansiyel bir taciz olayının faili olarak etiketlenme ve dışlanma korkusu yaşadıkları için kamusal alanda kadınlardan uzak mesafede kalmayı tercih etmektedirler.

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısının şekillenmesinde aile yapısı, gelir düzeyi, çevre, medya, okul ve kültür etkili olmaktadır. Öğrencilerin görüşleri incelendiğinde cinsiyet eşitliğine duyarlı bir bakış açısına sahip oldukları söylenebilir. Bireysel olarak toplumda cinsiyetlerinden dolayı yaşadıkları sorunların farkındadır. Karşı cinsin yaşadıklarına dair çıkarımları mevcuttur. Ancak bu durumu hali hazırda var olan ataerkil toplum pratiklerine dayandırmaktadırlar. Bu açıdan özellikle kadın öğrencilerin şu anki yaşamlarında ve gelecekte iş hayatında ve günlük yaşamda ikincil konumda kalmayı kabul ederek bu durumu içselleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde kadın öğrenci

olmak, toplumsal cinsiyet rollerine göre oluşturulmuş okul dinamiklerine sürekli olarak ve yoğun biçimde maruz kalmak anlamına gelmektedir.

Özetle toplumda var olan ayrıştırıcı ataerkil yapı Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin geçmişten gelen kendine has pratikleri ile güçlenerek öğrencileri de doğrudan etkilemekte ve onların toplumsal cinsiyet algısını şekillendirmektedir. Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine yönelik yürütülen çalışmalara rağmen öğrencilerin beklenen düzeyde bilgi ve farkındalık sahibi olmadığı anlaşılmaktadır. Eğitim-öğretim sürecinde bireylerin toplumsal cinsiyet deneyimlerini eşitlik temelli bir zeminde sürdürmek amacıyla, ulusal eğitim politikaları geliştirilmelidir. Bu politikaların okul temelli bir vizyon ile okulların kendi ihtiyaçları analiz edilerek uygulanması sağlanmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı okul pratikleri geliştirilmeli, bakanlık tarafından uygulamanın kalitesi izlenmelidir. Kadınların eğitime erişimi, okullaşma oranları ve okur-yazarlık oranlarının artırılması amacıyla çokça proje yürütülmüştür, ancak kadınların eğitim ortamlarında yaşadıklarına dair bireysel deneyimleri dikkate alınarak bu deneyimin iyileştirilmesi amacıyla çalışılmalıdır. Ulusal ya da uluslararası boyutta iyi uygulamalar okul yöneticileri ile düzenli olarak paylaşılmalıdır. Bakanlık bünyesinde çalışan personellere toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi verilerek, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve okuldaki diğer tüm personellerin bilgi ve farkındalık düzeyi artırılmalıdır. Üniversitelerin eğitim fakültelerinde eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair ders içerikleri oluşturulmalıdır. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde görev yapan öğretmenler tarafından yatay ayrılmaya engel olacak şekilde görev dağılımları yapılmalıdır. Öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri verilmeli, müfredat ile bütünleşmiş uygulamalar yapılmalıdır. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri dahil olmak üzere tüm eğitim kurumları toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyici çalışmalar ile geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, A. (2013). “Kız Çocuklarının Okullulaşma Engelleri ve Çözüm Önerileri (Şanlıurfa Örneği)”. *EKEV Akademi Dergisi*, 17(56): 321-329.
- Altunpolat, R. (2013). *Kamusal Eğitimi İnşa Ederken LGBT'lerin Sesini Fark Etmek*. N. Kurul, T. Öztürk ve İ. Metin içinde, Kamusal Eğitim Eleştirel Yazılar, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Arnot, M. (2012). “Erkek Hegemonyası, Sosyal Sınıflar ve Kadınların Eğitimi”, *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim Olanaklar ve Sınırlar*. F. Sayılan (drl). Dipnot Yayınları, Ankara.
- Aronowitz, S. ve Henry Giroux, A. (1987). *Education Under Siege-The Conservative, Liberal, and Radical Debate Over Schooling*, Routledge and Kegan Paul, London.
- Aslan, A. (2007). *Lise Son Sınıf Öğrencilerin Cinsiyet Rollerine İlişkin Düşünceleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Burke, E. (1951). *Reflections on the revolution in France*. Temple Press, London.
- Colley, H. James, D., Diment, K. & Tedder, M. (2003). “Learning as becoming in vocational education and training: class, gender and the role of vocational habitus”. *Journal of Vocational Education and Training*. Vol. 55, Issue 4, 471-498.
- Connell, R. W. (1998b). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. (Çev. C. Soydemir). Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.
- Çallıoğlu, Ç. (2019). *Antalya Aksu İlçesinde Çalışan Öğretmenlerin Toplumsal Cinsiyet, Erkeklik ve Kadınlık Tanımlamaları Üzerine Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Demiroğlu, B. (2008). *Mesleki ve Teknik Eğitimde Öğrencilerin (Toplumsal) Cinsiyetine Göre Aldıkları Roller*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dillabough, J. (1999). “Gender Politics and Conceptions of the Modern Teacher: Women, Identity and Professionalism”. *British Journal of Sociology of Education*, 20 (3): 373–394.
- Ecevit, Y. (2011). “Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç”. Y. Ecevit ve N. Karkıner, (Ed.), Toplumsal cinsiyet sosyolojisi. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2-29.
- Esen, Y. (2013). “Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığını Geliştirme Amaçlı Bir Çalışma”. *Eğitim ve Bilim*, 38(169): 280-295.

- Freire, P. (2016). Ezilenlerin Pedagojisi. (Çev. D.Hattatoğlu ve E.Özbek), Ayrıntı yayınevi, İstanbul.
- Göktaş, Ö. (2020). “Çocuk Oyunlarındaki Toplumsal Cinsiyet Olgusu”. Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2(1), 34.
- Kalaycı, N., Hayırsever F. ve Özcan, F. Z. (2012). “İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algıları”. 2. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi, 27-29 Eylül 2012, Bolu.
- Karagöz, S. ve Şanal, M. (2015). “İkinci Meşrutiyet Dönemi Kadın Gözüyle Kadın Eğitimi”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 15(39), 679-691.
- Kaynakçı, C. ve Boz, İ. (2020). “Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Tarımla İlgili Alanları Seçen Öğrencilerin Profili ve Alan Seçimlerini Belirleyen Faktörler”. On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 100. Yıl Eğitim Sempozyumu Özel Sayı, 39(3): 16-34.
- Kiremitçi, V. (2020). Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Tarım Bölümünü Seçen Öğrencilerin Beklentilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma: Bursa İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- MEB. (2014). Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı. Ankara.
- MEB. (2022). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021-2022. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. Ankara.
- Oakley, A. (1972). Sex, gender and society. Temple Smith, New York.
- Öztürk, S. (2012). Kadın-Erkek Olma Süreçleri ile İlgili Yaklaşımlar: İstanbul Anadolu Yakasında Bulunan ve Farklı Özelliklere Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, 2011. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Öztürk, Ö. (2015). Üniversite mezunu kadınların işsizlik süreçlerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Pehlivan, H., Köseoğlu, P., Şen, Z. (2018). “Öğretmen Adaylarının Öğrenme Ortamlarında Uygulanan Ödül, Ceza ve Ayrımcılığa İlişkin Görüşleri”. İlköğretim Online Dergisi, 17:4.
- Sayılan, F. (2008). Gender and Education in Turkey. Münster: Waxmann Publishing, New York.
- Wollstonecraft, S. (2012). Kadın Haklarının Gerekçelenilmesi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

Aksu İlçesi Tarihçesi, https://www.aksu.bel.tr/Aksu-Ilcesi-Tarihcesi_page_18

(erişim tarihi:15.05.2023).

Ana-Kız Okuldayız Kampanyası. <http://www.eskisehir.gov.tr/okuma-yazma-seferberligi-yurutme-kurulu-toplantisi-yapildi> (erişim tarihi:16.05.2023).

Avrupa Komisyonu (EC)-EURYDICE, (2009) Eğitim Çıktılarında Cinsiyet Farklılıkları: Avrupa'da Alınan Tedbirler ve Mevcut Durum.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/120TR.pdf

(erişim tarihi 15.05.2021).

Baba Beni Okula Gönder. <http://www.bbog.org/bbog.aspx> (erişim tarihi:10.05.2021).

Bal Arıları Mühendis Oluyor. <https://blog.ford.com.tr/bal-arilari-muhendis-oluyor-projemiz-hedefini-asti> (erişim tarihi:26.05.2022).

Benim Madame Curie'm. <https://ucansupurge.org.tr/benim-madame-curiem-projesi-2015-2016/> (erişim tarihi:18.05.2021).

Bilim ve Teknolojide Kız Çocuklar/Girls Can STEM. <http://ucansupurgedernegi.com/birlikte-degistirelim/> (erişim tarihi:16.04.2021).

British Council. (2016). Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi https://www.britishcouncil.org.tr/sites/default/files/proje_oykusu-son.pdf (erişim tarihi 21.03.2021).

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi. (2016). <http://etcep.meb.gov.tr/etcep-nedir-detayi-14408466961216> (erişim tarihi:16.04.2021).

Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi (2005). <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitimde-ve-toplumsal-katilimda-cinsiyet-esitliginin-saglanmasi-projesi-yayinlari/> (erişim tarihi: 2.05.2023).

Fenelon, F. S. de La M. (1708) Instructions For The Education Of A Daughter (Trans. G.Hickes) London: John Bowyer. <https://archive.org/stream/instructionsfore00fn#page/n7/mode/2up> (erişim tarihi 15.05.2021).

Geleceğin Aydın Kızları Projesi. <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/ceidWeb1.4.1.1.2.pdf> (erişim tarihi:16.04.2021).

Girişimcilikte Önce Kadın. <http://oncekadin.gov.tr/> (erişim tarihi:12.05.2021).

Global Education Monitoring Report Team (2018). *Global Education Monitoring Report Gender Review 2018: Meeting Our Commitments to Gender Equality in Education.*

- Paris: UNESCO <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261593> (erişim tarihi:20.05.2021).
- Haydi Kızlar Okula.
https://www.unicef.org/turkey/media/2431/file/TURmedia_%20Haydi%20Kizlar%20Okula%20Brosur.pdf%20.pdf (erişim tarihi:1.06.2021).
- Kardelenler Projesi, <https://www.cydd.org.tr/sayfa/ilkogretim-lise-103/> (erişim tarihi:16.05.2021).
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). *Politika dokümanı: Kadın ve Eğitim*.
<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542a8e0b369dc31550b3ac30/egitim.pdf> (erişim tarihi: 25.03.2021).
- MEB (1973). 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (erişim tarihi: 22.03.2021).
- MEB Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/2022
https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2021_2022.pdf (erişim tarihi 15.05.2022).
- Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi, <http://mesgep.meb.gov.tr/> (erişim tarihi:16.04.2021).
- Mor Sertifika Programı, <https://morsertifika.sabanciuniv.edu/tr/mor-sertifika-nedir> (erişim tarihi:22.05.2021).
- Özellikle Kız Çocuklarının Okula Devam Oranının Artırılması I- II (KEP),
<http://www.ikg.gov.tr/ozellikle-kiz-cocuklarinin-okullasma-oraninin-artirilmasi-ii-kep-ii/> (erişim tarihi:16.04.2021).
- Tan, M. (2008) Eğitim, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, “Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset” Raporunun Güncellenmesi. TÜSİAD-KAGİDER. 23-112, İstanbul.
<http://tusiad.org.tr/yayinlar/raporlar/item/3667-turkiyede-toplumsal-cinsiyet-esitsizligi-sorunlar-ocelikler-ve-cozum-onerileri> (erişim tarihi 15.05.2021).
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programı, <https://www.tapv.org.tr/wp-content/uploads/2019/10/E%C4%9Fitimde-Toplumsal-Cinsiyet-E%C5%9Fitli%C4%9Fi-Rehberi.pdf> (erişim tarihi: 6.05.2021).
- TÜRK-İŞ 2022 Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması. <https://www.turkis.org.tr/aralik-2022-aclik-ve-yoksulluk-siniri/> (erişim tarihi: 10.05.2023).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2021). *Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı*.
<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr> (erişim tarihi: 15.05.2023).

- Türkiye İstatistik Kurumu.(TÜİK) (2021). *Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri*.
https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (erişim tarihi: 20.03.2023).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (TÜİK) (2022). İşgücü İstatistikleri.
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>
(erişim tarihi: 20.03.2023).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (TÜİK) (2022). *Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2022*,
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807>
(erişim tarihi: 20.03.2023).
- Türkiye'nin Mühendis Kızları, <http://www.limak.com.tr/sosyal-sorumluluk/limak-vakfi>
(erişim tarihi:16.04.2021).
- UNESCO (2022). Global education monitoring report 2021/2 - Accountability in education: Meeting our commitments. UNESCO Publishing, Paris.
<https://unesdoc.unesco.org/search/N-EXPLORE-e67b68e3-e106-4fc4-920d-887ff98eb636> (erişim tarihi 15.05.2021).
- World Economic Forum (WEF). (2020). Global Gender Gap Report 2020.
https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf (erişim tarihi: 25.03.2021).

EKLER
EK 1- Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Akdeniz Üniversitesi Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı kapsamında “Antalya Aksu İlçesinde Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algılarının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmamı yürütmekteyim. Bu çalışmada “Toplumsal Cinsiyet” kavramını sizlerin nasıl algıladığına ilişkin bir araştırma yapmak istiyorum. Bu bağlamda gönüllülük esasına dayalı olarak sizlere soracağım sorulara cevap vererek çalışmama destek olabilirsiniz. Çalışma boyunca kimliğinizin saklı tutulacağını ve cevaplarınızın paylaşılmayacağını belirtmek isterim.

Şimdiden katkılarınız için teşekkürler.

Cansu ŞAHAN BALCI

A. DEMOGRAFİK BİLGİLER:

Soru 1. Cinsiyetiniz () 1.Kız () 2. Erkek

Soru 2. Yaşınız ____

Soru 3. Sınıf Düzeyiniz () 1. 9.Sınıf () 2. 10.Sınıf () 3. 11.Sınıf () 4. 12.Sınıf

4. Bölümünüz: () 1. Tarım Alanı () 2. Uçak Bakım

5. Kimlerle birlikte yaşıyorsun? Kardeş sayısı nedir? Aileniz kaç kişiden ve kimlerden oluşmaktadır? Okula nasıl gidiyorsunuz?

6. Babanızın öğrenim durumu:

- () 1. Okuryazar değil () 2. Hiçbir okul mezunu değil () 3. İlkokul mezunu
() 4. Ortaokul mezunu () 5. Lise mezunu () 6. Üniversite mezunu
() 7. Yüksek Lisans/Doktora

7. Annenizin öğrenim durumu:

- () 1. Okuryazar değil () 2. Hiçbir okul mezunu değil
() 3. İlkokul mezunu () 4. Ortaokul mezunu
() 5. Lise mezunu () 6. Üniversite mezunu () 7. Yüksek Lisans/Doktora

8. Babanızın çalışma durumu: () 1. Memur () 2. İşçi () 3. Çiftçi

() 4. Emekli () 5. Serbest 6. Diğer _____

9. Annenizin çalışma durumu: () 1. Memur () 2. İşçi () 3. Çiftçi () 4. Emekli

() 5. Serbest 6. Diğer _____

10. Ailenizin ortalama aylık geliri:

- () 1. Asgari Ücret () 2. 3001-5000 TL () 3. 7001-10000 TL

() 4. 2500-3000 TL

() 5. 5001-7000 TL

() 6. 10001 TL ve üstü

11. Evinizde aile bireyleri arasındaki iş bölümü nasıldır? Aşağıdaki işleri evde kimler yapar? Bu dağılım nasıl ve kim tarafından yapıldı? Bu görev dağılımından memnun musunuz? Siz olsanız nasıl yapardınız? Evde annenin mi yoksa babanın mı rolünde olmak isterdin? Sizce kim daha çok sorumluluk üstleniyor?

Günlük İşler	Ben	Annem	Babam	Annem & Babam	Diğer Aile Üyesi	Hep Birlikte
Kahvaltı Hazırlama						
Temizlik						
Fatura & Genel Ödemeler						
Pazar Alışverişi						
Yemek Hazırlığı & Sofra Kurma						
Tarımsal Faaliyetler						

12. Okulunuzun adı ve faaliyetleri düşünüldüğünde, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine bir cinsiyet belirleyecek olsan, bu cinsiyet ne olurdu?

13. Sınıf başkanınızın cinsiyeti nedir? Sınıf başkanlığında kızlar mı erkekler mi daha başarılı oluyorlar?

14. Karşı cinsten birileriyle dostluğun var mı?

15. Hangi derslerde zorlanıyorsunuz? Hangi dersleri seviyorsunuz? Neden?

16. Erkek/Kız olmanın toplumdaki avantajları ve dezavantajları nelerdir? Cinsiyetinizi nasıl tanımlarsınız?

() 1. Cesur

() 2. Özgür

() 3. Vicdanlı

() 4. Çalışkan

() 5. Korkusuz

() 6. Sorumluluk Sahibi

() 7. Öfkeli

() 8. Çalışkan

() 9. Yardımsever

() 10. Sevgi Dolu

() 11. Uyumlu

() 12. Dürüst

17. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyeti nasıl tanımlarsınız?

18. Bu okula gelmenize kim karar verdi?

() 1. Ben

() 2. Babam

() 3. Annem

() 4. Tüm aile

() 5. Annem ve Babam

() 6. Diğer _____

Okul seçiminde kız veya erkek olmanız fikirlerinizi etkiledi mi? Mezun olduktan sonra bu alanda çalışmaya devam etmeyi planlıyor musunuz? Bu meslekte karşı cinsin daha avantajlı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

19. Medyada çıkan haberlerde “kadın” vurgusu hakkında ne düşünüyorsunuz? (Örneğin; kadın şoför vb.)
20. Toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin okulda karşılaştığınız tutumlar nelerdir? Kadın ve erkek öğretmenleriniz bakımından size yaklaşım nasıldır? Rehber öğretmenleriniz meslek seçim sürecinde sizlere nasıl yönlendirme yapmaktadır?
21. Cinsiyetinizden kaynaklı olumsuz bir deneyiminiz oldu mu? Bizimle paylaşmak/anlatmak ister misiniz?
22. Mezun olduktan alanınızda karşı cinsten biriyle birlikte çalışmak ister misiniz? Neden?
23. İlk çocuğunuzun cinsiyetinin ne olmasını isterdiniz? Neden?
24. Ağabeyinizin mi olmasını isterdiniz, ablanızın mı? Neden?
25. Mesleklerin cinsiyeti var mıdır?

Meslek	Kadın	Erkek	Her ikisi de
Öğretmen			
Akademisyen			
Doktor			
Hemşire			
Ambulans Şoförü			
Polis			
Pilot			
Kabin Memuru			
Uçak Bakım Teknisyeni			
Çiftçi			
Ziraat Mühendisi			
Veteriner Hekim			
Elektrikçi			
Temizlikçi			
Siyasetçi			
Motokurye			
Asker			
Bakıcı			
Oto Tamirci			

EK 2- Görüşme Kodları**GÖRÜŞME KODLARI****Açıklama**

Görüşme yapılan öğrencilere dair kodların araştırma metninin içerisinde fazla yer tutmaması için kodlamada, görüşülen öğrencinin görüşme sırasına göre numarası (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4 vb.), okulu (T: Tarım- Aysel Akın-Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, U: Uçak Bakım- Aksu Uçak Bakım ve Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi), öğrencinin devam ettiğini sınıf (9, 10, 11, 12) bilgisi ve cinsiyeti kullanılmıştır. Örneğin; Ö1T10- E görüşme koduna sahip öğrenci, görüşme yapılan birinci öğrenci ve tarım alanında faaliyet gösteren Aysel Akın-Klaus Wagner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde eğitim almakta olan 10.sınıf bir erkek öğrencidir.

EK 3- İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Oluru

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Cansu ŞAHAN BALCI
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Aksu Anadolu Öğretmen Lisesi
Lisans Diploması	Anadolu Üniversitesi- Yabancı Diller Eğitimi, İngilizce Öğretmenliği
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı, 2023
Yabancı Diller	İngilizce C1 – Portekizce B1
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	2020 – Halen Devam Ediyor- Hayriye Kaya Ortaokulu – İngilizce Öğretmeni 2019 – 2020 Manavgat Hatice Sezer Anadolu Lisesi – İngilizce Öğretmeni 2017 – 2019 Tefvik İleri İmam Hatip Ortaokulu – İngilizce Öğretmeni 2016 – 2017 Malatya Valiliği AB & Dış İlişkiler Bürosu – Büro Sorumlusu, Proje Koordinatörü 2013 – 2016 Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü AR-GE Birimi – Proje Koordinatörü 2012 – 2013 Hüseyin Gazi Ortaokulu – İngilizce Öğretmeni
Projeler	2011 – 2012 Comenius Asistanlığı -Escola Secundaria D. Manuel I Uzun Dönem Eğitim Faaliyeti – Beja, Portekiz